

T.C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI

HZ. PEYGAMBER'İN DEDESİ ABDÜLMUTTALİB VE
HALALARININ HAYATLARI

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Osman ADIGÜZEL

ŞANLIURFA-2018

T.C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI

HZ. PEYGAMBER'İN DEDESİ ABDÜLMUTTALİB VE
HALALARININ HAYATLARI

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Osman ADIGÜZEL

Danışman:

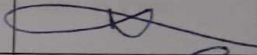
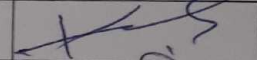
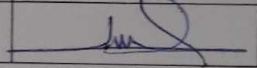
Prof. Dr. Murat AKGÜNDÜZ

ŞANLIURFA-2018

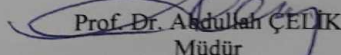
T. C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Enstitümüz İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı 155226004 numaralı Osman ADIGÜZEL'in hazırladığı "Hz. Peygamber'in Dedesi Abdülmuttalib ve Halalarının Hayatları" konulu **yüksek lisans** tezi ile ilgili tez savunması, 28/09/2018 tarihinde, saat 14.00'te yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABUL (başarılı) olduğuna oybirliği ile karar verilmiştir.

28/09/2018

Sınav Jürisi	Unvan, Adı Soyadı	Kanaati	İmzası
Danışman	Prof. Dr. Murat AKGÜNDÜZ	Kabul	
Üye	Prof. Dr. Kasım ŞULUL	Kabul	
Üye	Prof. Dr. Mehmet AKBAŞ	Kabul	

Bu tezin İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalında Yapıldığını ve Enstitümüz Kurallarına Göre Düzenlendiğini Onaylarım.

18.09/2018

Prof. Dr. Abdullah ÇELİK
Müdür

Not: a) Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan alıntuların, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

b) Tez, HÜBAK'tan Bilimsel Araştırma Projesi mali destek Almıştır Almamıştır.

T.C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ORJİNALLİK RAPORU VE BEYAN BELGESİ

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ

Adı-Soyadı: Osman ADIGÜZEL
Öğrenci Numarası: 155226004
Enstitü Anabilim Dalı: İslam Tarihi
ve Sanatları
Programı: Yüksek Lisans
Başlık (Türkçe): Hz. Peygamber'in
Dedesı Abdülmuttalib ve Halalarının
Hayatları

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Yukarıda başlığı belirtilen yüksek lisans tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 100 sayfalık kısmına ilişkin, 05/09/2018 tarihinde danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, benzerlik oranı % 9'dur.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar hariç/dâhil
- 4- 6 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Yukarıda bilgileri verilen tezli/tezsiz lisansüstü programlarda seminer, dönem projesi, tez vb Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu tarafından kabul edilen lisansüstü orijinallik raporu alınması uygulama esasları ile belirlenen azami benzerlik oranlarını aşmadığını ve bütün bilgilerin, akademik kurallara uygun olarak toplanıp sunulduğunu, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları anadığım, blok şeklinde alıntılar yapmadığımı ve tüm alıntıların bilimsel atıf kuralları çerçevesinde kaynağını gösterdiğimi, Yükseköğretim kurulu bilimsel araştırma ve yayın etiği yönergesi ile Harran Üniversitesi bilimsel araştırma ve yayın etiği yönergesinin 8. maddesinde yer alan etik ihlallerden her hangi birisinin yer almadığını, etik ihlal tespiti halinde, Enstitü yönetim kurulunca, diplomamın iptal edilmesini kabul ediyorum.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

05/09/2018
Osman ADIGÜZEL

Yukarıda yer alan raporun ve beyanın doğruluğunu onaylarım. 05/09/2018

Prof. Dr. Murat AKGÜNDÜZ

ÖNSÖZ

Hz. Peygamber'in hayatı ile ilgili Türkiye'de hem akademik alanda hem de bireysel alanda pek çok çalışma yapılmıştır. Yapılan bu çalışmalarda Hz. Peygamber'in doğumundan kısa bir süre önce meydana gelen Fil Vakasına değinilmektedir. Bu vakaya değinilirken bazen olumlu bazen olumsuz eleştiriler yapılmaktadır. Bir diğer husus da Abdülmuttalib'in hayatı ile ilgili müstakil anlamda gerek akademik olsun gerek bireysel olsun kapsamlı bir çalışma yapılmamış olmasıdır. Bu iki husustan dolayı böyle bir konuyu çalışma ihtiyacı hissettik. Bu çalışma ile Fil Vakası ve Abdülmuttalib'in hayatı ile ilgili bilimsel bir bakış açısı getireceğimizi umut etmekteyiz.

Çalışmamız bir giriş ile üç bölümden oluşmaktadır. Girişte çalışmamızın amaç ve önemini ele aldıktan sonra çalışmada kullandığımız metoda değindik. Birinci bölümde Abdülmuttalib'in biyografisini, ikinci bölümde zenzem kuyusunun yeniden kazılması ve Fil Vakası'nı, üçüncü bölümde de Hz. Peygamber'in halalarını ele aldık.

Çalışmamızı hazırlarken bize yol gösteren ve yardımlarını esirgemeyen danışmanım Prof. Dr. Murat AKGÜNDÜZ'e, derslerde bize her türlü yardımlarını ve tecrübelerini aktaran Prof. Dr. Kasım ŞULUL'a, Dr. Öğr. Üyesi Ömer SABUNCU'ya ve tezi sabırla okuyup gerekli düzeltmeler hakkında bize yardımcı olan değerli lise hocam Dr. Ahmet GÜNDÜZ'e teşekkürü bir borç bilirim.

Eylül 2018

Osman ADIGÜZEL

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
İÇİNDEKİLER	II
KISALTMALAR	IV
ÖZET.....	VI
ABSTRACT	VII
GİRİŞ	1
1. Konunun Amacı ve Önemi	1
2. Araştırmanın Metodu ve Kaynakları.....	1
1. BÖLÜM ABDÜLMUTTALİB'İN HAYATI, KİŞİLİĞİ VE SOSYAL MÜNASEBETLERİ.....	3
1.1. ABDÜLMUTTALİB'İN HAYATI.....	3
1.1.1. Ailesi	3
1.1.2. Çocukluğu	5
1.1.3. Hanımları	13
1.1.4. Çocukları.....	16
1.2. ABDÜLMUTTALİB'İN KİŞİLİĞİ.....	17
1.3. ABDÜLMUTTALİB'İN SOSYAL MÜNASEBETLERİ	24
1.3.1. Abdülmuttalib ve Sakîf Kabilesi	24
1.3.2. Abdülmuttalib ve Yahudi Komşusu	27
1.3.3. Abdülmuttalib ve Seyf b. Zî Yezen	28
1.3.4. Abdülmuttalib'in Hz. Peygamber'e Olan Sevgisi ve Desteği	30
2. BÖLÜM ZEMZEM KUYUSU VE FİL OLAYI.....	39

2.1. ABDÜLMUTTALİB VE ZEMZEM KUYUSU	39
2.1.1. Abdülmuttalib'in Zemzem Kuyusunu Yeniden Bulması.....	44
2.1.2. Abdülmuttalib'in Adağı	52
2.2. ABDÜLMUTTALİB VE FİL OLAYI	58
2.2.1. Ebrehe'nin Kâbe'ye Saldırma Sebepleri.....	58
2.2.2. Ebrehe'nin Kâbe'ye Doğru İlerleyişi.....	64
2.2.3. Abdülmuttalib'in Ebrehe İle Görüşmesi.....	66
2.2.4. Ebrehe'nin Mağlup Olması	72
2.3. ABDÜLMUTTALİB'İN VEFATI.....	81
3. BÖLÜM HZ. PEYGAMBER'İN HALALARI	83
3.1. Âtike.....	83
3.2. Berre	85
3.3. Ervâ.....	85
3.4. Safiye.....	87
3.5. Ümeyme	90
3.6. Ümmü Hakîm	90
SONUÇ.....	92
KAYNAKÇA	95

KISALTMALAR

AÜİFY : Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.

Bkz : Bakınız.

c : Cilt.

CÜİFD : Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi.

Çev. : Çeviren.

DİA : Diyanet İslam Ansiklopedisi.

Der : Derleyen.

Ed. : Editör.

h. : Hicri.

İA : Milli Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi

m : Miladi.

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı.

MÜİFV : Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı

Ö. : Ölüm Tarihi.

s : Sayfa.

S : Sayı.

Sad : Sadeleştiren.

TDVY : Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

t.y. : Basım Tarihi Yok.

thk : Tahkik.
tlk : Talik.
trc : Tercüme.
ts : Tarihsiz.
Tsh : Tashih.
zyl : Zeyl.

ÖZET

HZ. PEYGAMBER'İN DEDESİ ABDÜLMUTTALİB VE HALALARININ HAYATLARI

Bu araştırma, Hz. Peygamber'in dedesi ve halalarının hayatlarını incelemektedir. Araştırmanın amacı, Abdülmuttalib'in Kureyş içindeki konumunun tespit edilmesi ve halalarının İslam tarihindeki önemlerinin ortaya çıkarılmasıdır.

Bu çalışma, Abdülmuttalib'in asıl isminin Şeybe olduğu ve amcası Muttalib tarafından Medine'den Mekke'ye getirilirken insanların onu Muttalib'in kölesi sanmalarından dolayı kendisine Abdülmuttalib denildiğini göstermiştir. Abdülmuttalib'in yapmış olduğu önemli işler arasında Cürhüm kabilesinin kapatmış olduğu Zemzem kuyusunun yeniden açılması, Kâbe'yi yıkmaya gelen Ebrehe ile görüşüp develerinin geri alınması olduğu tespit edilmiştir. Altı hanım ile evlenmiş olan Abdülmuttalib'in toplamda Atike, Berre, Ervâ, Safiye, Ümeyme ve Ümmü Hakîm Beyza olmak üzere altı kızının bulunduğu belirlenmiştir. Safiye ve Ervâ'nın Müslüman oldukları tespit edilmiş, diğerleri hakkında ise bilgiye ulaşılamamıştır.

Anahtar Kelimeler: Abdülmuttalib, Şeybe, Mekke, Zemzem

ABSTRACT

THE LIFE OF THE GRANDFATHER, ABDULMUTTALIB, AND THE AUNTS OF THE PROPHET

The research examines the life of the grandfather and the aunts of the prophet. It aims to find out the position of Abdulmuttalib within the Quraysh tribe and to discover the importance of his aunts in Islamic history.

The study has revealed that the name of Abdulmattalib was Shayba and that he was called Abdulmattalib as he was thought to be the slave of Muttalib who was his uncle when his uncle brought him to Macca from Madina. It has further showed that Abdulmattalib found out the Zamzam well that was closed by the Cürhüm tribe and that when Abraha came to destroy the Kaaba and usurped his camels, he successfully negotiated the release of his camels. It has been underlined that Abdulmattalib married to six women and had six daughters namely Atika, Barra, Arva, Safiya, Umayya and Ummu Hakim Bayza. It has been found out that the aunts of the Prophet, Arva and Safiya converted to Islam but there was no information about the other aunts.

Key Words: Abdulmuttalib, Shayba, Macca, Zamzam

GİRİŞ

1. Konunun Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın önemi, Hz. Peygamber'in nesebinden ve yakın aile efradından olan dedesi ve halalarının hayatlarını ele almasından kaynaklanmaktadır. Bu konu üzerinde daha önce müstakil anlamda kapsamlı bir bilimsel çalışma yapılmamış olması, bizi bu konu hakkında araştırma yapmaya itmiştir. Bilindiği gibi Araplarda aile hayatı ve akrabalık bağı çok önemli bir yer edinmektedir. Abdülmuttalib, Hz. Muhammed küçük bir çocuk iken onu yanına almış ve kendisine gereken ilgi ve alakayı fazlasıyla göstermiştir. Abdülmuttalib'in hayatında zemzem kuyusu ve Fil vakası gibi konuların bulunmuş olması, araştırmanın önemi ve amacı açısından son derece önemlidir.

Bu çalışmada amaçlanan hedef, Hz. Peygamber'in dedesi ile halalarının hayatlarını temel İslam tarihi kaynaklarına göre inceleme ve Hz. Peygamber'in dedesi olan Abdülmuttalib'in Hz. Peygamber'e olan sevgisi, desteği ile kendisinin Kureyş içindeki konumu ve saygınlığı tespit etmektir. Bunun yanında Hz. Peygamber'in halalarının İslam tarihi içinde bulunan yerleri ve önemlerini ortaya koymak da amaçlanmıştır.

2. Araştırmanın Metodu ve Kaynakları

Bu çalışmamızda takip ettiğimiz metod, İslam tarihinin ilk dönemini ele alan siyer, tabakât ve neseb kitapları gibi temel kaynaklardan konu ile ilgili gerekli bilgilerin toplanması ve toplanan bilgilerin kronolojik olarak sıralanıp tercüme edilmesidir.

Böyle bir metodun takip edilme nedeni de rivayetlerde hangi dönemde değişikliğin meydana geldiğini tespit etmeye çalışmaktır. Çalışmamızla ilgili direkt veya dolaylı olarak yapılan son dönem çalışmalardan da yararlanarak

konu ile ilgili farklı ve eleştirel yorumlardan da yararlanmaya çalıştık. Yapmış olduğumuz bu çalışmada kaynak kullanımını ile ilgili önceliği Arapça olan temel kaynaklara verdik.

Çalışma esnasında; İbn İshak'ın (ö. 151/768) *Sîret*'i, İbn Hişam'ın (ö. 218/833) *es-Sîretü'n-Nebevîyye*'si, İbn Sa'd'ın (ö. 230/845) *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*'sı, Ezrakî'nin (250/?) *Ahbâru Mekke ve Mâ Câ'e Fihâ Mine'l-Âsâr*'ı, Taberî'nin (ö. 310/923) *Târîhu'r-Rusul ve'l-Mülûk*'ü, Diyarbekrî'nin (990/1582) *Târîhu'l-Hamis fî Ahvâli'n-Nefs*'i, Beyhakî'nin (ö. 458/1066) *Delâilü'n-Nübüvve ve Ma'rifetü Ahvâli Sâhibi'ş-şerî'a*'sı, İbnü'l-Esîr'in (ö. 630/1233) *el-Kâmil fî't-Târih*'i, İbn Kesîr'in (ö. 774/1372) *el-Bidâye ve'n-Nihâye*'si, Halebî'nin (ö. 1044/1635) *İnsanü'l-Uyûn fî Sîreti'l-Emîni'l-Me'mûn: es-Sîretü'l-Halebî*'si ve Cevad Ali'nin (ö. 1408/1987) *el-Mufasssal fî Târîhi'l-Arab Kable'l-İslâm*'ı gibi kaynaklardan yararlandık. Ayrıca son dönem kaynaklardan olan Mikail Bayram'ın *Fil Olayının Mahiyeti ve Fil Suresi*, İsrail Balcı'nın *Peygamberlik Öncesi Hz. Muhammed*, Mehmet Azimli'nin "Fil Hadisesi Hakkında Bazı Mülâhazalar" gibi araştırmalarından da istifade ettik.

Kaynaklardan almış olduğumuz rivayetlerin hepsini topyekûn bir kabul veya retten kaçındık ve bazı yerlerde rivayetlerle ilgili yorumlarda bulunduk.

1. BÖLÜM

ABDÜLMUTTALİB'İN HAYATI, KİŞİLİĞİ VE SOSYAL MÜNASEBETLERİ

1.1. ABDÜLMUTTALİB'İN HAYATI

1.1.1. Ailesi

Abdülmuttalib'in babası Haşim b. Abdumenaş, annesi de Selma bint Amr'dır. Haşim'in Selma ile tanışıp evlenmesi ticaret vesilesi neticesinde olmuştur. Haşim b. Abdumenaş, ticaretle uğraşan ve geçimini ticaretten elde ettiği kazançla geçiren bir kişi idi. Haşim, ticaret için Şam'a taraflarına kadar da giderdi.¹ Haşim, ticaret amaçlı bir kervan ile beraber Medine'ye doğru yola çıkmıştı.² Haşim, Medine'de bulunan Nebat çarşısına uğrayıp alışveriş yaparken çarşıda kendi mallarının satımı ile ilgili direktifleri veren bir kadın, kendisinin dikkatini çekmiştir. Haşim, bu kadını araştırmış ve onun Selma bint Amr olduğunu öğrenmişti.³ Selma, daha önce Uhayha b.

---

¹ Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd, *Târîhu'r-Rusul ve'l-Mülûk*, 2. Baskı, Beyrût, Dâru't-Turâs, 1387, c. 2, s. 246.

² İbn Sa'd, Muhammed b. Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 1. Baskı, Beyrût, Dâru'l-kitab, 1990, c.1, s. 64.

³ İbn Sa'd, c.1, s. 64.

Cellah ile evli olup,⁴ ondan da Amr ve Ma'bed adında iki çocuk doğurduktan sonra da ve ondan boşanmıştı.⁵ Selma, kendi kavmi içinde şeref sahibi olup evliliği ile ilgili kararları elinde olan bir kadındır. Evliliği ile ilgili kararları kendisi vermezse evlenmezdi.⁶ Selma, kendi zamanında Hz. Hatice gibi olup akıllı ve ağır başlı bir kadındı.⁷

Selma, evlenirken boşanma hakkının elinde olmasını istediğinden dolayı herkesle evlenmeyi kabul etmezdi.⁸ Ayrıca onunla evlenmek isteyen kişiye kendi ailesinin yanında kalma şartını koştuğu da söylenir.⁹ Selma'nın babası da doğumu kendi ailesinde yapması şartı ile onu Haşim'e vermişti.¹⁰ Bir rivayete göre de Haşim, rüyasında Selma bint Amr ile evlendiğini görmüştür.¹¹ O zamanlarda Arabistan'da Mut'a nikahıyla da evliliklerin yapıldığını söyleyen Şemsettin Günaltay (1883-1961), Haşim'in de Selma ile Mut'a nikahıyla evlenmiş olabileceğini söylemektedir.¹² Ancak Günaltay'ın bu bilgiyi nereden aldığını bilmediğimizden dolayı bu bilginin doğruluk payı hakkında bir şey diyemiyoruz.

Haşim, Selma ile evlenip gerdeğe girmiş, gerdekten sonra da bir yemek hazırlayıp onunla beraber olan kervandakileri yemeğe çağırmıştı. Bir başka rivayete göre de Haşim, Selma ile gerdeğe girmeden ticaret için yoluna devam etmiş¹³ ve Şam'dan döndükten sonra Medine'de Selma ile

---

⁴ İbn Hişam el-Himyerî, 'Abdûlmelik, *es-Sîretü'n-Nebevîyye*, thk. Mustafa es-Sakkâ, İbrâhim el-Ebyarî, Abdülhâfiz Şelbî, 2. Baskı, Mısır, Mustafa el-Bâbî, 1955, c. 2, s. 137.

⁵ İbn Sa'd, c.1, s. 64.

⁶ İbn Sa'd, c.1, s. 64

⁷ Diyarbekrî, Hüseyin b. Muhammed b. Hasan, *Târihu'l-Hamis fî Ahvâli'n-Nefs*, Beyrut, Dâru's-Sadr, y.y., c. 1, s. 158.

⁸ İbn Hişam, c. 2, s. 137.

⁹ Taberî, c. 2, s. 248.

¹⁰ Taberî, c. 2, s. 247.

¹¹ Diyarbekrî, c. 1, s. 158.

¹² M. Şemsettin Günaltay, *İslam Öncesi Arap Tarihi*, 3. Baskı, Ankara, Ankara Okulu Yayınları, 2015, s. 247.

¹³ Taberî, c. 2, s. 247; Şâmî, Muhammed b. Yûsuf es-Sâlihî, *Subulü'l-Hudâ ve'r-Reşâd fî Sîreti Hayri'l-İbâd*, thk ve tlk. Adil Ahmed Abdülmevcûd Muhammed Meûz, Beyrut, Daru'l-Kitâb, 1993, c. 1, s. 262.

gerdeğe girmiş ve sonrasında da Selma ile beraber Mekke'ye dönmüştü.¹⁴ Selma'nın doğum zamanı yaklaşınca Haşim, onu Medine'ye ailesinin yanına götürdü ve kendisi de oradan ticaret için Şam'a gitti ve Gazze'de öldü.¹⁵

1.1.2. Çocukluğu

Abdülmuttalib'in doğum tarihi ile ilgili kaynaklarda bir bilgiye rastlamadık. Ancak babasının Şam'da olduğu zamanda kendisinin doğduğu bilinmektedir. Abdülmuttalib'in çocukluk yılları ile ilgili kaynaklarda aktarılan çok fazla bilgi yer bulunmamaktadır. Bulunan bilgilere göre kendisi, yedi veya sekiz yaşına kadar annesi ile beraber Medine'de kaldıktan sonra amcası Muttalib gelip kendisini Mekke'ye götürmüştür.

Abdülmuttalib'in asıl ismi Şeybe'dir. Abdülmuttalib, Doğduğu zaman saçında¹⁶ veya perçeminde bulunan beyazlıktan dolayı kendisine Şeybe veya “Şeybetü'l-Hamd” denilmiştir.¹⁷ Aktarılan bir başka bilgiye göre de Haşim, oğlunun adının Şeybe olmasını vasiyet etmiş ve bundan dolayı da adı Şeybe konulmuştur.¹⁸

Ayrıca kuşlara ve vahşi hayvanlara yiyecek verdiğiinden dolayı Abdülmuttalib'e gökyüzü kuşunu yediren anlamında “Mut'ım Tayru's-Semâ” ile kuşu yediren manasında “Mut'ımu't-Tayr” denilirdi.¹⁹ Kendisine

¹⁴ Taberî, c. 2, s. 247; Haşim'in gerdekten sonra Selma ile beraber yıllarca Medine'de kaldıktan sonara Mekke'ye taşındığı da söylenir (Şâmî, c. 1, s. 262).

¹⁵ Taberî, c. 2, s. 247; Şâmî, c. 1, s. 262.

¹⁶ İbn Hişam, c. 2, s. 137; İbn Sa'd, c. 1, s. 64; Taberî, c. 2, s. 246; Beyhakî, Ebû Bekir Ahmed b. Hüseyin b. Ali, *Delâilü'n-Nübüvve ve Ma'rifetü Ahvâli Sâhibi's-Şerî'a*, Beyrut, Daru'l-Kitâb, h. 1405, c. 1, s. 181; İbnü'l-Esir, Ebu'l-Hasan İzeddîn Ali b. Muhammed b. Muhammed b. Abdilkerîm b. Abdilvâhid eş-Şeybânî el-Cezerî, *el-Kâmil fi't-Târîh*, Beyrut, Dâru'l-Kitâb, 1997/1417, c. 1, s. 613; Şâmî, c. 1, s. 262.

¹⁷ İbn Abdilber, Ebû Ömer Yusuf b. Abdillâh b. Muhammed en-Nemrî, *el-İstî'âb fî Ma'rifeti'l-Ashâb*, thk. Ali Muhammed el-Becâvî, Beyrut, Dâru'l-Cîl, 1992, c. 1, s. 27; Kastalânî, Ahmed b. Muhammed, *el-Mevâhibü'l-Ledünniyye bi'l-Minehi'l-Muhammediyye*, Mısır, Mektebetü't-Tevfikîyye, y.y., c. 1, s. 59; Cömertliğinden dolayı kendisine “Şeybetü'l-Hamd” lakabının verildiği de söylenir (İbn Kesîr, Ebu'l-Fida İsmâil, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, Dâru'l-Fikr, 1986, c. 2, s. 253).

¹⁸ Şâmî, c. 1, s. 262.

¹⁹ Cevad Ali, *el-Mufasssal fî Târîhi'l-Arab Kable'l-İslâm*, 4. Baskı, Dâru's-Sakî, 2001, c. 7, s. 74.

neden Abdülmuttalib ismi verildiğine ise aşağıda Mekke'ye getirilişi bölümünde değinilecektir.

Abdülmuttalib, doğduktan sonra annesi ile beraber yedi veya sekiz sene Medine'de kalmıştı.²⁰ Ancak Zapsu'nun aktardığı bilgiye göre Muttalib, Şeybe'yi on sekiz yaşından sonra Mekke'ye getirmişti.²¹ Bir başka görüşe göre de Muttalib, Şeybe'yi Medine'den Mekke'ye getirirken, Şeybe o zamanlarda büyüüp delikanlı olmuştu.²² Dayılarının yanında büyüyen Abdülmuttalib'in durumu diğer çocukların durumundan farklı idi. Kendisinin asil ve yüksek bir soydan olduğu her halinden belli idi.²³ Abdülmuttalib'in Medine'deki bu hayatı ile ilgili kaynaklarda bilgi bulunmamaktadır.

Abdülmuttalib'in Mekke'ye getirilmesi ve kendisine "Abdülmuttalib" denilmesi ile ilgili kaynaklarda çeşitli rivayetler bulunmaktadır. Biz bu rivayetleri aşağıda aktarmaya çalışacağız. Öncelikle Muttalib'in Şeybe'yi getirmeye nasıl karar verdiğine değindikten sonra Şeybe'nin Mekke'ye getirilişinden bahsedeceğiz.

Muttalib ile dostluk ilişkisi olan Sabit b. Münzir, umre için Mekke'ye gitmiş ve orada Muttalib ile karşılaşmıştı. Sabit, Muttalib'e Şeybe ile ilgili birtakım bilgiler aktarmış ve Şeybe'yi dayılarının çocukları ile ok atışı yaparken gördüğünü ve oku her attığında da "Ben yüce Amr'ın oğluyum" dediğini anlatmıştı. Sabit'in bu söylediklerini duyan Muttalib de kardeşinin oğlunu Mekke'ye getireceğine dair yemin etmişti. Sabit, Selma ve akrabalarının çocuğu kendisine vermeyeceklerini dolayısıyla da çocuğun kendisine ve Mekke'ye ilgi duyana kadar dayılarının yanında kalması gerektiğini Muttalib'e söylemişti. Muttalib de kendi kavminin soyunu,

---

²⁰ Taberî, c. 2, s. 247; İbnü'l-Esîr, c. 1, s. 613.

²¹ Abdürrahim Zapsu, *Büyük İslam Tarihi*, İstanbul, Risale Yayınları, 2000, s. 207.

²² Neşet Çağatay, *İslam'dan Önce Arap Tarihi ve Cahiliye Çağı*, Ankara, AÜİFY, 1957, s. 81; Muhammed Hüseyin Heykel, *Hz. Muhammed'in Hayatı*, trc. Vahdettin İnce, İstanbul, Yöneliş Yayınları, 2000, s. 155.

²³ A. Himmet Berki, Osman Keskiöğlü, *Hatemü'l-Enbiyâ Hz. Muhammed ve Hayatı*, 28. Baskı, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2014, s. 31.

geçmişini, neseb ve şerefini bilen Şeybe'yi Medine'de bırakmayacağını söylemiştir.²⁴

Akşam vakti Medine'ye varan Muttalib,²⁵ dayılarının çocukları ile ok atışı yapan Şeybe'yi, babasına olan benzerliğinden tanımış ve Şeybe'yi kucaklamıştır.²⁶

Muttalib, kardeşinin oğluna Yemen işi süslü bir elbise giydirmiş ve ona şiir okumuştur.

“Şeybe'yi tanıdım;

Neccarlılar, onun etrafına çocuklarını toplamış ok atıyorlardı

Onun, bizden gelen güç ve güzel ahlakını tanıdım

Onun için göz yaşlarım yağmur gibi aktı”²⁷

Bir başka rivayete göre de Muttalib, Neccaroğullarına “Haşim'in oğlu bu mu? diye sormuş, onlar da “evet bu kardeşinin oğludur” demişlerdi. Sonra da annesi duymadan onu götürmesi gerektiğini, annesinin durumu öğrenmesi durumunda oğlunu göndermeyeceğini Muttalib'e söylemişlerdi. Bunun üzerine Muttalib de Şeybe'ye “Ey Kardeşimin oğlu! Ben senin amcanım, seni kendi kavmine götürmek istiyorum” demiştir.²⁸

---

²⁴ İbn Sa'd, c. 1, s. 66-67; Taberî'nin aktarmış olduğu rivayette ise Şeybe'yi Medine'de göre kişi Harisoğullarından birisidir (Taberî, c. 2, s. 247); Semhûdî'nin aktarmış olduğu rivayete göre ise Medine'ye uğrayanlar Kureyş'ten bir topluluktur (Semhûdî, Nûreddin Ebu'l-Hasan, *Vefâü'l-Vefâ bi Ahbâri Dâri'l-Mustafa*, 1. Baskı, Beyrut, Dâru'l-Kitâb, 1419, c. 1, s. 198).

²⁵ Taberî, c. 2, s. 247.

²⁶ İbn Sa'd c. 1, s. 67; Taberî, c. 2, s. 247; İbn Sa'd c. 1, s. 67; *et-Tabakat*'ın tercümesinde Muttalib'in, Şeybe'yi saçındaki beyazlıktan tanıdığı şeklinde tercüme edilmiştir (İbn Sa'd, *Tabakât*, Çev. Musa Kazım Yılmaz, Ed. Adnan Demircan, İstanbul, Siyer Yayınları, 2014, c. 1, s. 69). Ancak biz bunun sehven yapıldığını düşünüyoruz. Zira Arapçada ak anlamına gelen “تَشْبِيهٌ” ile benzer anlama gelen “تَشْبِيهٌ” kelimesinin yazılışları birbirine yakın olduğu için bu karışıklık yapılmış olabilir. Köksal da Muttalib'in Şeybe'yi babasına olan benzerliğinden dolayı tanıdığını söylemektedir (M. Asım Köksal, *İslam Tarihi*, İstanbul, Şamil Yayınevi, 1987, c. 1, s. 106).

²⁷ İbn Sa'd, c. 1, s. 67.

²⁸ Taberî, c. 2, s. 247.

Muttalib'in Medine'ye geldiğini haber alan Selma, onu evine davet etmiş, Muttalib de Selma'nın davetine icab ederek yanına gitmiş ve Selma'ya kardeşinin oğlunu memleketine götürmeden gitmeyeceğini söylemiş, Selma da oğlunu göndermeyeceğini söylemiştir.²⁹ Muttalib de Şeybe'yi almadan gitmeyeceğini zira yeğenin artık büyüdüğünü ve kavmi dışında bir yabancı gibi kaldığını annesine söylemiştir. Muttalib, kendilerinin şeref sahibi olduklarını söylemiş ve Şeybe'nin kendi kavmi, şehri ve aşireti içinde büyümesinin kendisi için daha iyi olacağını annesine belirtmiş³⁰ ve nerede olursa olsun Şeybe'nin yine onun oğlu olduğunu kendisine söylemişti.³¹

Muttalib'in vazgeçmeyeceğini ve niyetinde de bir kusurun olmadığını³² anlayan Selma, kendisinden üç gün mühlet istemiş ve üç gündün sonra da Şeybe'yi amcası ile birlikte Mekke'ye göndermiştir.³³ Bir başka rivayete göre de Muttalib, Şeybe'yi annesinden gizlice almış³⁴ ve

---

²⁹ İbn Hişam, c. 1, s. 137; İbn Sa'd c. 1, s. 67; Araplarda olan âdete göre bir erkek vefat edip arkasında hamile bir kadın veya süt emme çağında olan bir çocuk bırakırsa; çocuğun amcaları, büyüene kadar çocuğun annesinin yanında kalmasına izin verir ve çocuk büyüdükten sonra da onu annesinin yanından alırlardı. Ancak adete göre, anne ailesine yani aşiretine tabidir. Kocasını ölür ve kendisi başka bir aşiretten ise kocasının aşiretini terk edip kendi ailesinin aşiretine dönerdi. Çocuk büyüdüğü zaman da nerede kalacağına kendisi karar verirdi. Ancak yaygın kanaate göre çocuk, baba tarafının aşiretini tercih ederdi. Çünkü çocuğun nesebi babanın nesebinden devam ederdi. Çocuğun baba tarafını bırakıp da Anne tarafını tercih etmesi durumunda ise bu tercihten dolayı ayıplanırdı. Nitekim Abdülmuttalib, çocuk iken annesinin aşiretinden olan çocuklar, onu babasının aşiretini terk ettiğinden dolayı ayıplamış ve kendisinin bir aşiretinin olmadığını söylemişlerdi. (Cevad Ali, c. 7, s. 354-355).

³⁰İbn Hişam, c. 1, s. 138; İbn Sa'd, c. 1, s. 67.

³¹ Martin Lings, bu konu ile ilgili şöyle bir değerlendirme yapmaktadır: "Muttalib, Medine'nin anne ve oğluna sağlayamayacağı yararları Mekke'nin sağlayacağını vurgulamış, ayrıca kendilerinin diğer kabilelerden şerefçe daha üstün olduklarını söylemişti. Ayrıca Şeybe'nin bir gün babasının görevlerini üstlenip Kureyş'in liderlerinden birisi olması için öncelikle kendi halkı ile bütünleşmesi gerektiğini vurgulamıştı. Zira bir göçmen gibi dışarıdan gelen birisinin böyle bir hakka sahip olması düşünülemezdi. Muttalib'in bu söylediklerinden etkilenen Selma, oğlunun Mekke'ye gitmesi durumunda onu ziyaret etmenin kendisi için zor olmayacağını anlamış ve oğlunu Amcası ile beraber göndermeyi kabul etmiştir" (Martin Lings, *Hız. Muhammed'in Hayatı*, çev. Nazife Şişman, İstanbul, İnsan Yayınları, 2006, s. 14).

³² Köksal, c. 1, s. 107.

³³ İbn Sa'd, c. 1, s. 67; Söylendiğine göre Şeybe, annesinin kendisine izin vermemesi durumunda amcası ile beraber gitmeyeceğini söylemiş, annesinden izin alınca da amcası ile beraber gitmeyi kabul etmiştir (İbn Hişam, c. 1, s. 138).

³⁴ Taberî, c. 2, s. 248; İbn Kesîr, c. 2, s. 253.

Mekke'ye götürmüştür. Gece vakti olunca da annesi oğlunu aramaya başlamış ancak amcasının onu Mekke'ye götürdüğünü öğrenmiştir.³⁵

İnsanların dışarıda olduğu bir vakitte Mekke'ye varan Muttalib'in terikesinde Şeybe bulunmaktaydı. Muttalib'in terikesinde bir çocuk gören Kureyşliler, kendisini Muttalib'in kölesi zannetmiş ve kendisine "Abdülmuttalib" demişlerdi. Kureyşliler'in böyle dediğini duyan Muttalib de onlara sitem etmiş ve bu çocuğun kardeşi Haşim'in oğlu olduğunu ve kendisini Medine'den getirdiğini söylemiştir.³⁶

Bir başka rivayete göre de Muttalib'in terikesinde bir çocuk görenler bunun kim olduğunu Muttalib'e sormuş, Muttalib de kendisinin kölesi olduğunu söyleyerek onu evine götürmüştür. Muttalib'in eşi Hatice de kendisine aynı soruyu sormuş ona da kölesi olduğunu söylemiştir.³⁷ Başka rivayete göre de Şeybe, Medine'den Mekke'ye getirilirken güneşten etkilenmiş ve üzerindeki elbiseler de yıpranmıştır. Onun bu halinden çekinen Muttalib, soranlara Şeybe'nin kardeşinin oğlu olduğunu söylemekten utanmış ve onun kölesi olduğunu söylemiş,³⁸ daha sonra onu eve götürüp üstünü başını düzelttikten sonra da onun kardeşinin oğlu olduğunu söylemiştir.³⁹

Şeybe'ye Abdülmuttalib denilmesi ile ilgili iki farklı rivayet daha zikredilmektedir. Bir rivayete göre Haşim, Mekke'de ölüm döşeginde iken kardeşi Muttalib'e "Yesrib'deki (Medine) kölene ulaş" demiş ve bundan dolayı da Şeybe'ye Abdülmuttalib denilmiştir.⁴⁰ İkinci rivayete göre de Araplardaki adete göre yetim bir çocuk, birisinin evinde büyüdüğü zaman

---

³⁵ Taberî, c. 2, s. 248.

³⁶ İbn Hişam, c. 1, s. 138; İbn Sa'd, c. 1, s. 67; Taberî, c. 2, s. 248; Diyarbekrî, c. 1, s. 158.

³⁷ Taberî, c. 2, s. 248.

³⁸ Diyarbekrî, c. 1, s. 158; Halebî, Ebu'l-Ferec Nüreddîn Ali b. Burhanüddîn el-Halebî, *İnsanü'l-Uyûn fî Sîreti'l-Emîni'l-Me'mûn: es-Sîretü'l-Halebî*, 2. Baskı, Beyrut, Dâru'l-Kitâb, h. 1427, c. 1, s. 9; Günaltay'ın söylediğine göre Muttalib, terikesinde olan kişinin kim olduğunu soranlara şaka yolu ile kölesi olduğunu söylemiştir (Günaltay, s. 247).

³⁹ Halebî, c. 1, s. 9.

⁴⁰ İbn Abdilber, c. 1, s. 27; Kastalânî, c. 1, s. 59; Diyarbekrî, c. 1, s. 158.

ona evinde büyüdüğü o kişinin kölesi denilirdi. Amcası Muttalib'in evinde büyüyen Şeybe'ye de bundan dolayı Abdülmuttalib denilmiştir.⁴¹ Bu lakap, onun isminin önüne geçerek gerçek isminin yerine kullanılmaya başlanmıştı.⁴²

Abdülmuttalib'in Mekke'deki gençlik yılları ile ilgili kaynaklarda pek fazla bir bilgi bulunmamaktadır. Kendisini Mekke'ye getiren amcası Muttalib, onun destekçisi ve savunucusu olmuştur.⁴³ Muttalib, onu Mekke'ye getirdikten sonra babasından kalan mal ve mülkü yeğeni Abdülmuttalib'e teslim etmişti.⁴⁴ Abdülmuttalib'e teslim edilen mallardan bir tanesi de Erkah adındaki arsa idi.⁴⁵ Bu arsa, bulunduğu konum gereği Mekke'de önemli bir yere sahipti.⁴⁶

Muttalib, kardeşi Haşim gibi ticaretle uğraşan bir kişi idi. Muttalib, yine bir ticaret için Yemen'e gitmiş ve oranın Radman şehrinde vefat etmişti.⁴⁷ Amcası Muttalib'in ölümünden sonra Nevfel b. Abdumenaş, Abdülmuttalib'e babasından kalmış olan arsaya zorla el koyup onu Abdülmuttalib'in elinden almıştı. Nevfel'in yapmış olduğu bu davranış, Abdülmuttalib'in ağırına gitmiş ve o da kendi akrabalarından Nevfel'e karşı yardım istemişti. Ancak akrabaları ona gereken yardımı yapmayıp onu adeta yalnız bırakmıştı.⁴⁸ Taberî'nin anlattığına göre, Abdülmuttalib akrabalarından yardım isteyince akrabaları da kendisine amcası ile

---

⁴¹ Diyarbekrî, c. 1, s. 158.

⁴² Dineverî, Ebu Muhammed Abdullah b. Müslim b. Kuteybe, *el-Ma'arif*, thk. Servet 'Ukkaş, 2. Baskı, Kahire, m. 1992, s. 72.

⁴³ Belâzûrî, Ahmed b. Yahyâ b. Câbir, *Ensâbü'l-Eşraf*, thk. Süheyl Zekkar-Riyaz Zerkeli, 1. Baskı, Beyrut, Dâru'l-Fikr, 1996, c. 1, s. 69.

⁴⁴ Taberî, c. 2, s. 248.

⁴⁵ İbn Habib, Ebû Ca'fer Muhammed, *el-Münammak fî Ahbâri Kureys*, thk. Hurşid Ahmed Fâruk, 1. Baskı, Beyrut, 1985, s. 83.

⁴⁶ Cevat Çevik, *Abdulmuttaliboğulları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 1997.

⁴⁷ İbn Sa'd, c. 1, s. 67.

⁴⁸ İbn Habib, s. 83; Belâzûrî, c. 1, s. 69.

kendisinin arasına giremeyeceklerini söylemişlerdi.⁴⁹ Kendi akrabalarından yardım alamayarak yalnız kalan Abdülmuttalib'in Mekke'deki siyasi kariyeri için olumsuz bir durum oluşmuştu. Zira Watt'ın (ö. 2006) belirttiğine göre Mekke'nin siyaset hayatında etkili olan iki şeyden birisi, kişinin kalabalık bir kabileye mensup olmasıydı.⁵⁰ Abdülmuttalib, amcasının vefatı ile beraber adeta Mekke'de yalnız kalmış ve kendisini koruyacak ve kendisinin siyasi bir üstünlük kurmasına yardımcı olacak bir zümrenin olmadığını anlamıştı. Ancak bu durum kendisinde bir yılgınlığa neden olmamış ve kendisini bir arayışa sevk etmiş ve dayılarından yardım istemiştir.⁵¹

Abdülmuttalib, dayıları olan Neccaroğullarına, Nevfel'in yaptıklarını bir mektupla bildirmiş ve kendilerinden yardım istemişti.⁵² Abdülmuttalib'in mektubunu alan dayıları, Ebu Es'ad b. Udes liderliğinde silahlı 80 süvari ile Mekke'ye doğru yola çıkmışlardı. Onların Mekke'ye geldiğini gören Nevfel, bunların hayırlı bir iş için gelmediklerini anlamıştı.⁵³ Ebu Es'ad, Nevfel'in karşısına dikilip ona şöyle demişti: “Bu binanın Rabbine yemin olsun ki kız kardeşimizin oğluna arsasını geri vereceksin yoksa seni kılıçla doğrarım” Bunun üzerine Nevfel de “Bu binanın Rabbine yemin olsun ki ona arsayı geri vereceğim ve buradakiler de buna şahit olsun” demiş ve arsayı Abdülmuttalib'e geri vermişti.⁵⁴ Diğer bir rivayete göre, Abdülmuttalib'in dayılarından gelen 80 kişilik süvari birliği, Kâ'be'nin avlusunda dolaşmışlardır. Onları gören Nevfel b. Abdumenaf da onlara “hayırlı sabahlar” demiş onlar da kendisine “Sabahın hayırlı olmasın Ey Adam!”

---

⁴⁹ Taberî, c. 2, s. 248.

⁵⁰ Montgomery Watt, *Hz. Muhammed Mekke'de*, Çev. M. Rami Ayas-Azmi Yüksel, Ankara, AÜİFY, 1986, s. 16.

⁵¹ Belâzûrî, c. 1, s. 69; Çevik, s. 32.

⁵² Taberî, c. 2, s. 248.

⁵³ İbn Habib, s. 85.

⁵⁴ Taberî, c. 2, s. 249.

demişlerdir. Daha sonra Nevfel, onlara ikramda bulunmak istediğini söyleyerek Abdülmuttalib'e arsayı geri vermişti.⁵⁵

Abdülmuttalib'in dayılarından yardım istemesi ve dayılarının da ona yardıma gelmesi, Abdülmuttalib için bir siyasi avantaj sağlamış ve kendisinin Mekke siyasetindeki itibarını yükseltmiştir. Abdülmuttalib, bu olay neticesinde Mekke'de ilk siyasi mücadelesini kazanmış olup haksızlıklar karşısında da boyun eğmeyeceğini göstermiş oldu. Abdülmuttalib, amcasına karşı kazanmış olduğu bu mücadele sayesinde Kureyş kabileleri arasındaki itibarını yükseltmiş oldu.⁵⁶

Nevfel b. Abdumenaf, Hazreclilerin gelip Abdülmuttalib'e yardım ettiklerini görünce, Abduşşems oğulları ile ittifak antlaşması yapmıştı.⁵⁷ Hazreclilerin Medine'den gelip Abdülmuttalib'e yardım ettiğini gören Huzâalılar da kendi aralarında şöyle bir karar almışlardı: “Biz Abdülmuttalib'den daha yakışıklı daha ahlaklı ve daha halim birisini görmedik. Amcası ona zulüm etti ve o da dayılarından yardım istedi, O, Neccaroğulları'nın çocuğu olduğu gibi bizim de çocuğumuz sayılır. O zaman biz de ona yardım edip onunla antlaşalım” bu karar üzerinde birleşen Huzâalılar, Abdülmuttalib'in yanına gidip ona “Ey Haris'in babası! Eğer Neccaroğulları senin akraban ise biz de senin akrabanız, ayrıca biz seninle komşuyuz, biz seninle antlaşmak istiyoruz” demişlerdi. Abdülmuttalib de onların yapmış oldukları bu teklifi kabul etmiş ve Daru'n-Nedve'de aralarında bir antlaşma metni yazmışlardı. Daha sonra yazmış oldukları bu metni Kâ'be'ye asmışlardı.⁵⁸ Ebu Kays b. Abdumenaf, bu metni yazan kişidir.⁵⁹ Yapılan bu antlaşma metni ise şöyledir:

---

⁵⁵ Taberî, c. 2, s. 251.

⁵⁶ Çevik, s. 33.

⁵⁷ Köksal, c. 1, s. 112.

⁵⁸ İbn Habib, s. 86; Belâzûrî, c. 1, s. 71.

⁵⁹ Belâzûrî, c. 1, s. 71.

“Bu, Abdülmuttalib b. Haşim ile Huzâalılar’dan Amr b. Rebîa oğulları ile onlarla beraber olan Efsa b. Harise’nin oğulları Eslem ve Malik’in üzerinde antlaştığı antlaşmadır.

Taraflar; Denizlerde yün kılını ıslatacak su olana kadar, Yaşlılar yaşlılara, küçükler küçüklere, hazır olanlar hazır olmayanlara yardım etmek üzere toplu olarak antlaştılar.

Taraflar, güneş Sebir dağına doğduğu müddetçe, deve çölde böğürmeye devam ettikçe Ahşeban dağları olduğu müddetçe ve İnsanlar Mekke’de umre yaptığı müddetçe, çözülmeyen, bozulmayan, en sağlam ahit üzerine antlaştılar. Güneşin doğuşu, bu ahdin sağlamlığını arttıracak, gecenin karanlığı da onun uzunluğunu arttıracaktır.

Beni Nadir b. Kinane oğulları hariç, Abdülmuttalib ve oğulları ile onlarla beraber olan Huzâalılar, birbirleri ile yardımlaşacaklardır.

Abdülmuttalib’e ve ondan olana düşen görev, Huzâalılar’dan birisine karada, denizde, ova veya tepede yardımcı olmaktır. Huzâalılar’a düşen görev de Abdülmuttalib ve oğullarına veya onlarla beraber olanlara, bütün Araplara karşı doğuda veya batıda, düzlükte veya dağlıkta onlara yardım etmektir.”

Taraflar, bu antlaşmaya Allah’ı kefil göstermişlerdi.⁶⁰

1.1.3. Hanımları

Abdülmuttalib, beş hanım ile evlenmiştir. Bunlar: Nüteyle bint Cenab, Hale bint Vuheyb bint Abdumenat, Fatma bint Amr bint Âiz, Semra bint Cündub ve Lübna bint Hacer’dir.⁶¹ Abdülmuttalib’in altı hanımla evlendiği ve altıncısının ismi bilinmediği, ancak kendisinin Huzâalı olduğu

⁶⁰ Belâzûrî, c. 1, s. 71-72.

⁶¹ İbn Hişâm, c. 1, s. 109-110; Dineverî, s. 119; Süheylî, Ebû'l-Kâsım Abdurrahmân b. Abdillâh b. Ahmed, *er-Ravdü'l-Unuf fî Şerhi's-Sîreti'n-Nebevîyye li İbn Hişâm*, thk. Ömer Abdüsselâm es-Selâmî, 1. Baskı, Beyrut, İhyâu't-Turâs, 2000, c. 1, s. 264-265.

söylenmektedir. Rivayeti aktaran ravi ise kendisine gelen bilgiye göre o kadın Mumti'e bint Amr'dır.⁶²

Abdülmuttalib, Yemen'e giderdi. Yemen'e gittiği zaman da orada bulunan Himyerliler'in önde gelenlerinden birinin evine misafir olurdu. Abdülmuttalib, bir defasında yine Yemen'e gitmiş ve o kişinin evine misafir olmuştu. Yanına gittiği kişinin evinde de yaşlı bir Yemenli ile karşılaşmıştı. Bu yaşlı kişi aynı zamanda okumuş ve bilgili bir kişiydi. Yaşlı adam, Abdülmuttalib'e vücudunun bir yerine bakmak istediğini söylemiş ve Abdülmuttalib'den bunun için izin istemiş, Abdülmuttalib de her yerini kontrol etmesine müsaade etmeyeceğini söylemiş, yaşlı adam da Abdülmuttalib'in burun deliklerinin içine bakmak istediğini söylemiş ve Abdülmuttalib de kendisinden uzak durması gerektiğini söylemiştir. Bi şekilde Abdülmuttalib'den izin alan bu yaşlı adam, Abdülmuttalib'in burun deliklerinden bir kıla bakıp hem peygamberlik hem de krallık gördüğünü söylemiş ve bunlardan birisinin Zühreoğullarında olduğunu Abdülmuttalib'e söylemişti. Yaşanan bu durumdan sonra Yemen'den dönen Abdülmuttalib, Hale bint. Vüheyb ile evlenmiş ve oğlu Abdullah'ı da Âmine bint. Vehb ile evlendirmişti.⁶³

Abdülmuttalib'in Hale bint. Vuheyb ile evlenmesi ilgili yukarıda aktarılan rivayete benzer bir başka rivayete göre Abdülmuttalib, kış ticareti için Şam'a gitmiş ve orada bir Yahudi'nin yanına uğramış ve Yahudi adam da Abdülmuttalib'e kim olduğunu sormuştu. Abdülmuttalib de kendisinin Kureyş'ten olduğunu söyleyince bu sefer de onun Kureyş'in hangi boyundan olduğunu sormuştu. Abdülmuttalib de ona Haşimoğullarından olduğunu söylemiştir. Yahudi, bu sorulardan sonra Abdülmuttalib'e bir yerine bakmak istediğini söylemiş, Abdülmuttalib de avret olmamak şartıyla bakabileceğini söylemiştir. Yahudi adam da Abdülmuttalib'in burun deliklerine bakmış ve Abdülmuttalib'in bir elinde krallık diğerinde de nübüvvet gördüğünü söylemiş ve bunun Zühreoğullarında olduğunu gördüğünü kendisine

---

⁶² Dineverî, s. 119.

⁶³ İbn Sa'd, c. 1, s. 70; İbn Habib, s. 221.

söylemiştir. Bu konuşmadan sonra Abdülmuttalib'e bir hanımının olup olmadığını sormuş ve Abdülmuttalib de şu an bir hanımının olmadığını söylemiştir. Mekke'ye döndüğü zaman onlardan bir hanımla evlenmesi gerektiğini Abdülmuttalib'e söylemişti. Abdülmuttalib de Mekke'ye dönünce Hale bint Vuheyb ile evlenmiş ve ondan Hamza ve Safiye doğmuştu.⁶⁴

Ancak biz, bu rivayetin bir inandırıcılığının olmadığını düşünüyoruz. Bir bilginin bir kişinin burun deliklerine veya bunlardan bir kıla bakarak o kişinin geleceğini okumasının pek tutarlı olmadığı kanaatindeyiz. Zira Allah Kur'an'da gaybı sadece kendisinin bileceğini açıkça söylemektedir. *“De ki: “göktekiler ve yerdekiler gaybı bilemezler, ancak Allah bilir. Onlar, öldükten sonra ne zaman diriltileceklerinin de farkında değildirler.”*⁶⁵

Abdülmuttalib'in Hind bint Amr ile evlenmesine dair Ka'b b. Âhbâr kaynaklı şöyle bir rivayet geçmektedir: “Abdülmuttalib bir gün Hicr'de uyurken gözleri sürmeli, saçları yağlanmış, ihtişam ve güzellik halini almış bir şekilde uyanmıştı. Kendisi, şaşkın bir şekilde bunları kimin yaptığını bilmiyordu. Sonra babası onu alıp Kureyş kâhinlerinin yanına götürmüş⁶⁶ ve onlara olanları anlatmıştı. Kâhinler de ona “Bil ki göklerin Rabbi, bu çocuğa evlenmesi için izin vermiştir” demişlerdi. Kâhinlerin bu sözleri üzerine babası onu Kayle ile evlendirmiş ve ondan Haris doğmuştu. Doğumdan

---

⁶⁴ İsbahânî, Ebu Na'im Ahmed b. Abdullah b. Ahmed b. İshâk, *Delâilü'n-Nübüvve*, thk. Muhammed Ravvâs-Abdüber Abbas, 2. Baskı, Beyrut, Dâru'n-Nefs, 1986, c. 1, s. 129; Beyhakî, c. 1, s. 106-107.

⁶⁵ Neml Suresi, 27/65.

⁶⁶ “Araplar'ın yanında Kâhinliğin ve büyücülüğün önemli bir yeri vardı. Zira onlar, Kâhin ve büyücüler ruhsal hastalıkların doktorları olarak kabul ediyorlardı. Onlar, psikolojik, ruhsal bir problem yaşadıklarında, sarsıldıklarında, sıkıntıya düştüklerinde ve rahatsız olduklarında kâhinlerin yanına giderler ve onların katında huzur ve marifet olduğunu söylerlerdi. Birisi korkunç bir rüya gördüğünde onu yorumlaması için kâhine başvururdu. Ayrıca kapalı-gizli bir anlaşmazlık çıktığında çözümü için kâhine yöneliyorlardı. İnsanları korkutan herhangi gök ya da yer felaketi olduğunda derhal kâhine koşarak ondan içinde buldukları durumu izah edecek açıklamalar isterlerdi.” (İzzet Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*, çev. Mehmet Yolcu, 2. Baskı, İstanbul, Yarın Yayınları, 2016, s. 253; Çağatay, s. 131).

sonra da Kayle ölmüştü. Kayle'nin ölümünden sonra da babası onu Hind bint Amr ile evlendirmişti.⁶⁷

1.1.4. Çocukları

Abdülmuttalib'in kaç erkek çocuğu olduğu konusunda bir netlik bulunmamaktadır. Kimi kaynaklarda onların sayısının on,⁶⁸ on iki⁶⁹ ve on üç⁷⁰ olduğu geçmektedir.

Sayılarının on olduğunu söyleyenler, onları şöyle sıralamaktadırlar: Abbas, Hamza, Abdullah, Ebû Talib, Zübeyr, Haris, Gaydak (bazı yerlerde Haclan, Cehlan veya Hael olarak geçmektedir) Mukavvim, Dirar, Ebu Leheb. Onların on iki kişi olduğunu söyleyen İbn Sa'd ve Kastalânî ise yukarıdaki isimlerden farklı olarak şu isimleri saymışlardır: Abdülka'be, Kusem ve Hacl veya Cahel.⁷¹ Ancak İbn Sa'd ve Kastalânî, onların on iki kişi olduklarını söylemelerine rağmen onları sayarlarken on üç kişi olarak saymışlardır. Benzer hatayı Yakubî de yapmıştır. Yakubî, Abdülmuttalib'in on erkek oğlu olduğunu söylemiş ve onları on bir kişi olarak saymıştır.⁷² Mustafa Ağırman, İbn Sa'd'ın on üç diyeceği yerde dalgınlıkla on iki dediğini söylemektedir.⁷³ Biz de Kastalânî ve Yakubî'nin de benzer bir dalgınlığa düştüklerini sanıyoruz.

Belâzûrî de İbn Sa'd ve Kastalânî'nin saymış oldukları kişileri sayarak onların sayısının on üç olduğunu söylemiştir. Ancak Belâzûrî, bunlardan Abdülka'be ve Kusem'in küçükken öldüklerini söylemiş ve Gaydak'ın asıl

---

⁶⁷ Kastalânî, c. 1, s. 63.

⁶⁸ İbn Hişam, c. 1, s. 108; Dineverî, s. 72,118-119; İbn Abdilber, c. 3, s. 270; İbn Hibbân, Ebû Hâtim Muhammed b. Hibban, *es-Sîretü'n-Nebevîyye ve Ahbâri'l-Hulefâ*, tsh ve tlk. Hafız Seyyid Aziz, 3. Baskı, Beyrut, el-Kutubu's-Sekâfiyye, h. 1417, c. 1, s. 401; Süheylî, c. 1, s. 263; İbn kesîr, c. 2, s. 210.

⁶⁹ İbn Sa'd, c. 1, s. 74; Kastalânî, c. 1, s. 513.

⁷⁰ Belâzûrî, c. 1, s. 87-90.

⁷¹ İbn Sa'd, c. 1, s. 75; Kastalânî, c. 1, s. 513.

⁷² Yakubî, Ahmed b. Ebî Ya'kûb b. Ca'fer b. Vehb b. Vâzih, *Târihu'l-Ya'kûbî*, Beyrut, Müessesetü'l-a'la li'l-Matbûat, 1993, c. 2, s. 11.

⁷³ Mustafa Ağırman, "Târihi Bir Yanlışın Düzeltilmesi", *AÜİFD*, Sayı 27, (2007), s. 238.

isminin Nevfel olduğunu aktarmıştır.⁷⁴ Ancak diğer kaynaklarda genellikle Gaydak sayılırken Hacer sayılmamış veya Hacer sayılırken de Gaydak sayılmamıştır. Bu da Gaydak ve Hacer'in aynı kişi olduğunu göstermektedir. Bu durumda da Abdülmuttalib'in erkek çocuklarının sayısı on iki olmaktadır.

Abdülmuttalib'in kızları ile ilgili bilgiyi ileride Hz. Peygamber'in halaları ile ilgili bölümde vereceğimiz için burada sadece onların sayısını zikretmekle yetineceğiz. Abdülmuttalib'in altı kızı olup bunlar: Safiye, Ümmü Hakîm el-Beyzâ, Âtike, Ümeyme, Ervâ ve Berre'dir.⁷⁵

1.2. ABDÜLMUTTALİB'İN KİŞİLİĞİ

Abdülmuttalib; yakışıklı, uzun boylu, halim ve cömert sabırlı bir kişiliğe sahip olup kendisi erkekleri kötülüğe iten günahlardan uzak duran bir kişi idi. Abdülmuttalib'i gören her kral, ona ikramda bulunur ve ona öncelik verirdi.⁷⁶ Abdülmuttalib, babasından kendisine geçmiş olan liderlik ruhu ile Kureyş'in liderliğini de yapıyordu.⁷⁷ Ebrehe, Hunâta el-Himyerî'yi Mekke'ye gönderdiğinde ondan bu şehrin liderinin kim olduğunu öğrenmesini istemiş, Mekke'ye gelen Hunâta da Mekke şehrinin liderinin kim olduğunu sorunca da kendisine Abdülmuttalib olduğu söylenmiştir.⁷⁸ Abdülmuttalib, aynı zamanda Kureyş'in hakimlerinden birisi olup Haşimoğullarını temsil ederdi,⁷⁹ bunun dışında kendisi Mekke elçilerinden

---

⁷⁴ Belâzûrî, c. 1, s. 87-90.

⁷⁵ İbn Hişam, c. 1, s. 108; İbn Sa'd, c. 1, s. 75; Dineverî, s. 118-119.

⁷⁶ İbn Sa'd, c. 1, s. 69; Belâzûrî, c. 1, s. 72; Abdülmuttalib, beyaz tenli olup sade bir dile sahiptir (Şâmî, c. 1, s. 267); Kureyş, Abdülmuttalib'e cömertliğinden dolayı "Feyyaz" derdi (Halebî, c. 1, s. 23).

⁷⁷ İbn Hişam, c. 1, s. 48; İbn Habib, s. 331.

⁷⁸ İbn Hişam, c. 1, s. 48; Ezrakî, c. 1, s. 143; İbn Kesîr, c. 2, s. 171.

⁷⁹ Arapların bir durumları olması hainde mahkemeleşmek için yanlarına gittikleri hakimleri bulunurdu. Araplar; miras, su, kan davası gibi durumların halledilmesi için kanunlarına başvuracakları bir dinleri olmadığı için bu hakimlerin yanlarını giderlerdi. Araplar; şan,

birisi olup bir kralın ölmesi durumunda taziyeye, tahta oturması durumunda da tebrik etmeye giderdi.⁸⁰

Abdülmuttalib, Mekke’de önemli olan görevlerden sayılan Rifâde ve Sikâye görevlerini üstlenmiş⁸¹ ve bunları yerine getirmek için çaba sarf etmiş ve bu görevler gereği hacıların yemek ve su ihtiyaçlarını gidermiştir. Abdülmuttalib, hacıların su ihtiyaçlarını gidermek için deriden havuzlar yapmış ve onların içini su ile doldurmuştur. Abdülmuttalib, zemzem kuyusunu kazdıktan sonra deri havuzlarla hacıların su ihtiyacını karşılama işini bırakmış ve onların su ihtiyaçlarını zemzem kuyusundan karşılamaya başlamıştı. Abdülmuttalib, zemzem suyunu Mekke’den Arafat’a kadar taşıyıp hacıların su ihtiyacını orada da karşıladı.⁸² Abdülmuttalib, develerinin sütlerini bal ile karıştırıp onu zemzemin yanında bulunan havuzlara doldurur ve hac döneminde Mekke’ye gelen hacılara ikram ederdi. Bunun yanında kuru üzüm satın alarak hoşaf yapar ve onu hacılara ikram ederdi. Abdülmuttalib, bütün bunları zemzem suyunun katılığını kırmak için yapardı. Zira zemzem suyu çok katı idi.⁸³

Abdülmuttalib, merhametli bir kişiliğe sahiptir. Sakîfliler ile birlikte kâhinin yanına gittikleri zaman, Sakîflilerin suları bitmiş ve Abdülmuttalib’ten su istemişlerdi. Daha önce kendileri Abdülmuttalib’e su vermedikleri halde Abdülmuttalib, onlara su vermişti.⁸⁴ Abdülmuttalib, aynı zamanda komşu ve komşuluk ilişkilerine önem veren ve komşuluk hakkını gözetten bir kişiliğe sahiptir. Onun bu durumunu Harb b. Ümeyye’nin

---

şöhret, şeref sahibi kimseleri ile güvenilir ve doğru sözlü olan kimseleri hakem olarak seçerlerdi. Abdülmuttalib de Kureyş’in hakimlerinden birisidir (Yakubî, c. 1, s. 258).

⁸⁰ İbn Habib, s. 368; Cevad Ali, c. 16, s. 412.

⁸¹ Abdülmuttalib, amcası Muttalib’in vefatında sonra bu görevleri üzerine alarak daha önce atalarının kavimleri için yapmış oldukları şeyleri kendisi de yapmaya devam etmişti. Abdülmuttalib, atalarından hiçbirinin ulaşamamış olduğu şerefe kendi kavminde ulaşmıştı. Böylelikle Abdülmuttalib, kendi kavmi içinde sevilen ve hatırı bilinen bir kişi konuma gelmişti (İbn Hişam, c. 1, s. 142; Taberî, c. 2, s. 251).

⁸² İbn Sa’d, c. 1, s. 67.

⁸³ İbn Ziya’, s. 68.

⁸⁴ İbn Sa’d, c. 1, s. 71.

Abdülmuttalib'in Yahudi komşusu olan Uzeyne'ye karşı yapmış olduğu durumdan anlamaktayız.⁸⁵

Abdülmuttalib, Mekke'de insanları düşünen ve onların isteklerini yerine getirmeye çalışan bir insandı. Anlatıldığına göre, Mekke'de birkaç yıl kıtlık olmuştu. Abdülmuttalib ile yaşıt olan Rukayka bint Ebi Sayfi, bu durumla ilgili bir rüya görmüş ve rüyasında “Ey Kureyş topluluğu! Bu gönderilen peygamber sizdendir. Bu zamanlar da onun geleceği zamanlardır. Onunla beraber size bolluk ve bereket de gelecek. Sizin nesebinizden; uzun boylu, beyaz tenli, kaşları bitişik, uzun kirpikli, düz yanaklı ve ince burunlu olan adama dikkatle bakın. Bu adam ve çocukları ile beraber, sizin her boyunuzdan da bir adam temizlenerek ve güzel kokular sürünerek çıkıp Kâ'be'nin köşesini selamlaşsın ve sonra da Ebu Kubeys dağının üzerine çıksınlar. Daha sonra da sıfatları söylenen bu adam, ileri çıkıp yağmur duasında bulunsun ve onunla beraber olan diğerleri de “âmin” desin, böylece duanız kabul edilecektir.”

Rukayka, sabah vakti uyanıp görmüş olduğu rüyasını anlatınca da sayılan özelliklerin hepsinin Abdülmuttalib'de olduğu anlaşılmış ve herkes onun etrafında birleşmiş ve onunla beraber Ebu Kubeys dağına çıkmışlardı. Abdülmuttalib, o zamanlarda küçük yaşta olan Allah Resulünü de yanına almıştı. Abdülmuttalib öne çıkarak şöyle dua etmeye başlamıştı.: “Allah'ım bütün bular senin kulların ve kullarının çocukları, cariyelerin ve cariyelerinin çocuklarıdır. Gördüğün gibi başımıza bir felaket geldi ki develerin ve davarların tırnaklarını bile bizden aldı ve insanları helak etti. Bizim üzerimizden bu kıtlığı defet ve bize bolluk ihsan et” Abdülmuttalib ve beraberindekiler oradan ayrılmadan vadilerde seller akmaya başlamıştı.⁸⁶

Yağmurun yağması ile ilgili aktarılan rivayetlere göre Rukayka şöyle demiştir: “Allah bizim memleketimize Şeybetü'l-Hamd sayesinde yağmur yağdırdı.” Aktarılan bir başka rivayete göre de Rukayka, Kureyş ileri gelenlerinden olan Abdullah b. Cüd'an, Harb b. Ümeyye ve Hişam b.

---

⁸⁵ Bkz.: Abdülmuttalib ve Yahudi komşusu.

⁸⁶ İbn Sa'd, c. 1, s. 72, 73; Belâzûrî, c. 1, s. 82, 83; Yakubî, c. 2, s. 12-13.

Muğire'nin Abdülmuttalib'e senin sayende Batha sakinleri yaşadıklarını dediklerini duymuştur.⁸⁷

Abdülmuttalib, her durumda insanlara yardım etmekten çekinmeyen bir kişiliğe sahiptir. Öyle ki bir defasında Cüzzam'dan bir grup, hacdan dönerlerken içlerinden bir kişiyi Mekke'de kaybetmişlerdi.⁸⁸ Onlar da karşılıklarına çıkan Huzafe b. Ğanım'ı yakalayarak yollarına devam etmişlerdi. Abdülmuttalib de o zamanlar Ebu Leheb ile beraber Taif'ten Mekke'ye doğru gelirken yolda onlarla karşılaşmıştı. O zamanlarda Abdülmuttalib'in gözleri görmediğinden dolayı Ebu Leheb ona yolu gösteriyordu. Abdülmuttalib'i gören Huzafe, ona seslenmişti. Kendisine kimin seslendiğini göremeyen Abdülmuttalib, Ebu Leheb'e kendisine kimin seslendiğini sormuş, Ebu Leheb de onun Huzafe b. Ğanım olduğunu ve bir grup tarafından bağlanmış bir şekilde götürüldüğünü söylemiştir. Bunun üzerine Abdülmuttalib de Ebu Leheb'den gidip olayın aslını öğrenmesini istemiş ve Ebu Leheb de gidip onlardan olayın aslını öğrenmiş ve dönüp babasına da anlatmıştı. Olayın aslını öğrenen Abdülmuttalib, Ebu Leheb'e yanında ne olduğunu sormuş, Ebu Leheb de yanında bir şey olmadığını söylemesine rağmen Abdülmuttalib Ebu Leheb'den o adamı kurtarmasını istemişti. Ebu Leheb, babasının isteği üzerine onların yanına gidip onlara kendisinin ticaretle uğraştığını ve kendilerine 20 ukkiye altın, 10 kırmızı deve ve at vereceğini söylemiş ve ridasını da onlara rehin olarak vermiştir. Onlar da Ebu Leheb'in bu teklifini kabul edip Huzafe'yi serbest bırakmışlardı. Ebu Leheb'in sesini duyan Abdülmuttalib, ona şöyle demiştir: "Sen asi birisin, geri dön anası ölesice". Ebu Leheb de Huzafe'nin yanında olduğunu söyleyince, Abdülmuttalib Huzafe'ye seslenmesini söylemiş, Huzafe de "Benim anam da babam da sensin ey Hacılara su dağıtan kişi!" diye seslenmişti.⁸⁹

Abdülmuttalib, Mekke'de saçını ilk defa siyaha boyayan kişidir. Abdülmuttalib, bir gün Yemen'de bulunan Himyer'in büyüklerinden birinin

---

⁸⁷ Belâzûrî, c. 1, s. 83; Beyhakî, c. 2, s. 17-18.

⁸⁸ Bu kişinin Mekke'de öldürüldüğü de aktarılmaktadır (Belâzûrî, c. 1, s. 66).

⁸⁹ Şâmî, c. 1 s. 266; Halebî, c. 1, s. 15.

evine misafir olmuş ve bu kişi de kendisine saçının rengini değiştirip gençleşmek isteyip istemediğini sormuş, Abdülmuttalib de olumlu cevap verince Abdülmuttalib'in saçına kına yakılmasını ve üzerinin de çivit yaprağı ile boyanmasını emretmişti. Yapılan bu uygulamadan hoşlanan Abdülmuttalib, misafiri olduğu bu kişiden biraz kına ve çivit yaprağı istemiş ve ev sahibi kendisine istediğinden vermişti. Abdülmuttalib, Mekke'ye gece vakti döndüğünden dolayı saçının rengi ertesi gün fark edilmişti. Kendisini gören Nüteyle bint Cenab kendisine şöyle demiştir: "Ey Şeybetü'l-Hamd! Bu durum devam ederse senin için güzel bir gelişme olur."⁹⁰

Muhammed Ebu Zehra (ö. 1394/1974); Abdülmuttalib'in hayatına bakan kişinin, onun hayatında üç güzel sıfat bulacağından bahsederek bunları şöyle sıralamaktadır:

- 1- İyilik ve müsamahakâr bir kişiliğe sahip olmak: Abdülmuttalib; insanlara yakın olan ve insanlar tarafından sevilen kişidir. Abdülmuttalib, insanlara karşı yumuşak huylu olup onlara sert davranmayan ve kimseye karşı da büyüklük taslamayan bir kişidir. Mekke sakinleri, Abdülmuttalib'e itimad eder ve onun verdiği hükümlere -kendi lehlerine olsa dahi- razı olurlardı.
- 2- Abdülmuttalib, Mübarek bir kişiliğe sahiptir. Abdülmuttalib'in elini attığı her iş Allah tarafından bereketlenirdi. Abdülmuttalib, çok fazla malı mülkü olmamasına rağmen kendi kavmi içinde cömert bir kişiliğe sahip olup kendisinin rızkında bereket vardı.
- 3- Abdülmuttalib, azimli, ısrarlı bir kişiliğinin yanında kuvvetli bir irade ve azimete sahiptir.⁹¹

Abdülmuttalib'in dini kişiliğine bakacak olursak Abdülmuttalib, Hira'da ilk defa tahannüste bulunmuştur. Kendisi ramazan ayı girdiğinde Hira mağarasına gider ve ramazan ayı bitmeden da oradan çıkmazdı. Ayrıca Abdülmuttalib; miskinleri doyuran, zulmü büyük günah sayan ve Kâbe'yi

⁹⁰ İbn Sa'd, c. 1, s. 70; İbn Habib, s. 112.

⁹¹ Ebu Zehra, Muhammed b. Ahmed b. Mustafa b. Ahmed, *Hâtemü'n-Nebiyîn*, Kahire, Dâru'l-Fikr, h. 1425, c. 1, s. 84-85.

çokça tavaf eden bir dini kişiliğe sahipti.⁹² Abdülmuttalib, öldükten sonra ahiret hayatının varlığını, yapılan iyi ve kötü işlerin de ahirette bir karşılığının olacağını bilirdi. Anlatıldığına göre, Şam sakinlerinden zalim bir kişi, yaptığı için cezasını bu dünyada görmeden ölmüş ve bu kişinin durumu Abdülmuttalib'e sorulmuştu. Abdülmuttalib, biraz düşündükten sonra şöyle demiştir: “Vallahi bu dünyanın sonunda iyi olanın mükafat alacağı ve kötü olanın da cezalandırılacağı bir dünya hayatı vardır”⁹³

Başka bir rivayete göre Abdülmuttalib, ömrünün sonlarına doğru putlara ibadet etmeyi terk etmiştir. Ayrıca kendisinin hayatında Kur'an ve Sünnetin getirmiş olduğu bazı uygulamaların izleri de görülmektedir ki bunlar; adak'ın yerine getirilmesi, mahremlerle nikahın yasaklanması, hırsızın elinin kesilmesi, Mevûde'nin⁹⁴ öldürülmesinin yasaklanması, içki ve zinanın yasaklanması ve Kabe'nin çıplak olarak tavaf edilmemesidir.⁹⁵ İslam dini gelmeden önce de hırsızların eli kesilirdi. Kureyşliler, birisinin hırsızlık yapması durumunda ceza olarak onun elini keserlerdi. El kesme cezasını ilk uygulayan kişinin de Abdülmuttalib olduğu söylenmektedir.⁹⁶ Araplarda bir kişinin diyeti yüz deve olarak belirlenmiş, bu diyet miktarını belirleyen kişinin de Abdülmuttalib olduğu söylenmektedir.⁹⁷ Cahiliye döneminde şarap ve fal okları ile Kur'a çekme adeti yaygındı. Bu adetleri yasaklayan kişinin de Abdülmuttalib olduğu söylenmektedir.⁹⁸

Abdülmuttalib, Mekke'de sevilen ve sayılan bir kişiliğe sahiptir. Kendisinin vefatından dolayı Mekke çarşısı uzun günler kapalı kalmıştı.⁹⁹

---

⁹² Belâzûrî, c. 1, s. 84; İbnü'l-Esîr, c. 1, s. 618.

⁹³ Halebî, c. 1, s. 9.

⁹⁴ Cahiliye döneminde erkekler, çevrenin onları kınamasından korktukları için doğan kız çocuklarını diri diri gömerlerdi. Gömülen bu kızlara “Mevûde” denirdi. (İbn Manzûr, Muhammed b. Mukrem b. Ali Cemaluddîn, *Lisânu'l-Arab*,3. Baskı, Beyrut, Dâru's-Sadr, 1414, c. 3, s. 442).

⁹⁵ Halebî, c. 1, s. 9-10; Cevad Ali, c. 10, s. 321.

⁹⁶ Cevad Ali, c. 10, s. 277.

⁹⁷ İbn Sa'd, c. 1, s. 72; Dineverî, s. 551.

⁹⁸ İbn Habib, s. 422.

⁹⁹ Belâzûrî, c. 1, s. 87.

Abdülmuttalib'i Mekke oligarşisinin on bakanından biri olarak değerlendiren Muhammed Hamidullah, Abdülmuttalib'in kendisini saygın ve sevilen bir lider kılacak üstün özelliklere sahip olduğunu söylemektedir.¹⁰⁰ Abdülmuttalib'in dini inancı ile ilgili bir tebliğ sunan Nurettin Turgay, Abdülmuttalib'in zezem kuyusunu kazarken bulmuş olduğu eşyaların üzerine Hübel'in önünde fal okları ile kura çekmesi ve kura çekilirken de Allah'a duada bulunmasından hareketle kendisinin tevhit inancını kaybederek müşrik olduğunu söylemektedir. Ayrıca Abdülmuttalib'in Hanif dinine mensup olamayacağını, zira Hanif dinine mensup olsaydı eğer oğlunu kurtarmak için kâhinin yol göstericiliğine başvurmak yerine bir koç keseceğini de söylemektedir.¹⁰¹

Nurettin Turgay, *DİA*'da "Abdülmuttalib" maddesini yazan H. Ahmet Sezikli'nin yazmış olduğu "Abdülmuttalib, üstün karakterli, inançlı, iyi kalpli, adil bir insandı. Ömrünün sonuna doğru puta tapmayı ter ketmiş, içkiyi bırakmış, Kâbe'nin çıplak olarak tavaf edilmesini yasaklamıştır. Allah'ın varlığına, ceza ve mükâfat yeri olarak ahiretin varlığına inanmış ve Hira mağarasına çekilerek ibadet etmiştir. İslam alimleri, fetret döneminde yaşamış olan Abdülmuttalib'in tevhid inancına sahip olduğunu ve ahirette kurtuluşa ereceğini ümit etmektedirler."¹⁰² Bu ifadelerin kendi temennisi olup taraflı olarak yazmış olduğu yorumlar olduğundan bahsetmekte ve bibliyografyasında vermiş olduğu kaynaklarda bunların açıkça zikredilmediğini söylemektedir¹⁰³

Millî Eğitim Bakanlığı *İslam Ansiklopedisi*'nin "Abdülmuttalib" maddesinde Abdülmuttalib hakkında şöyle denilmektedir: "Peygamber'in büyük babası olan bu kişi hakkında tarihi bir kıymeti haiz olarak anlatılabilecek bir rivayet bulunmaktadır. O da oğlu olan Abdullah'ın ölmesinden sonra torunu ile kendisinin ilgilenmiş olmasıdır. Bu rivayet

¹⁰⁰ Hamidullah, s. 43, 46.

¹⁰¹ Nurettin Turgay, "Abdülmuttalib'in Dini İnancı", *Kur'an'ın Anlaşılmasına Katkısı Açısından Kur'an Öncesi Mekke Toplumu*, İstanbul, 2011, s. 344, 346, 350.

¹⁰² H. Ahmet Sezikli, "Abdülmuttalib", *DİA*, c. 1, s. 273.

¹⁰³ Turgay, "Abdülmuttalib'in Dini İnancı", s. 350.

dışında kalan diğer rivayetler ise kendisi hakkında Mekke ve Medine’de uydurulmuş birtakım efsanelerdir”¹⁰⁴ Ancak biz bu görüşün doğru ve makul olduğu kanaatinde değiliz. Abdülmuttalib’in hayatı ile ilgili anlatılan bütün rivayetlerin hepsinin gerçek olmadığı gibi bunların içlerinde uydurma olanları da vardır. Ancak bunların hepsini toptan bir şekilde reddetmenin veya kabul etmenin mantıklı ve yararlı olduğunu düşünmüyoruz.

1.3. ABDÜLMUTTALİB’İN SOSYAL MÜNASEBETLERİ

1.3.1. Abdülmuttalib ve Sakîf Kabilesi

Taif’te Abdülmuttalib’e ait “Zülherim” denilen bir su veya bir mal¹⁰⁵ bulunmaktaydı.¹⁰⁶ Bu su, uzun bir süre Sakif kabilesinin elinde bulunmuştu. Abdülmuttalib, bu suyu onlardan geri istemiş ancak onlar Abdülmuttalib’in bu isteğini kabul etmeyip ona suyu geri vermeyi kabul etmemiş ve kabilesinin lideri olan Cüde b. el-Hâris, Abdülmuttalib ile bu konu hakkında tartışmaya başlamıştı. Bu suya el koyan kişinin de o olduğu söylenmektedir.¹⁰⁷ Abdülmuttalib, bu durum karşısında kendilerini Uzreoğulları’na ait bir kâhinin yanında mahkemeleşmeye davet etmişti. Bu kâhine Uzzâ Seleme, Seleme b. Ebi-Hayye¹⁰⁸ veya Satîh el-Ğassân¹⁰⁹ denilir ve kendisi Şam’da bulunurdu. Abdülmuttalib ile Sakîfliler, bu mahkemeleşmeyi kazanan kişiye verilmek üzere belli bir deve sayısı belirleyip öyle yola koyulmuşlardı. Yakubî’nin aktardığına göre taraflar kâhine gitmeden önce aralarında bir anlaşma yapmışlardı. Yapılan anlaşma

¹⁰⁴ F. Buhl, “Abdülmuttalib”, *İA*, t.y., c. 1, s. 100.

¹⁰⁵ İbn Habib, s. 94. Ancak bu malın menkul veya gayri menkul olduğu konusunda net bir bilgi bulunmamaktadır.

¹⁰⁶ Yakubî’nin anlattığına göre Abdülmuttalib, Zenzem’i kazdıktan sonra Taif’e gitmiş ve orada Zülherim denilen bir kuyu kazmıştır (Yakubî, c. 1, s. 248).

¹⁰⁷ Belâzûrî, c. 1, s. 74; Şâmî, c. 1, s. 264.

¹⁰⁸ Belâzûrî, c. 1, s. 74; Şâmî, c. 1, s. 264.

¹⁰⁹ Yakubî, c. 1, s. 249.

gereği kâhin suyun Hayy'lılara ait olduğuna karar verirse, Abdülmuttalib bu kavme yüz deve, kâhine de yirmi deve verecektir; yok eğer suyun Abdülmuttalib'e ait olduğuna karar verirse Kilab ve Beni Rubab; Abdülmuttalib'e yüz, kâhine de yirmi deve vereceklerdir. Abdülmuttalib, oğlu Haris- o zaman ondan başka oğlu yoktu- ve Kureyş'ten bir grup ile yola çıkmış, Cündeb de Sakîf'ten bir grup ile beraber yola çıkmıştı. Ancak yolda Abdülmuttalib ve arkadaşlarının suları bitmiş ve Sakîfliler'den su istemişlerdi. Ancak Sakîfliler onlara su vermeyi kabul etmemişlerdi. Yakubî'de geçen rivayete göre, Abdülmuttalib, onların bu davranışlarına karşılık şöyle demişti: “ben sağ olduğum müddetçe Kureyş'ten on kişi de ölse onlardan asla su istemem”¹¹⁰

Ancak Allah Abdülmuttalib'in devesinin önünden onlara bir su pınarı bahsetmiş, bunu gören Abdülmuttalib de Allah'a şükretmişti. Böylece Abdülmuttalib ve arkadaşları su ihtiyaçlarını giderip kaplarını doldurmuşlardı. Tam o arada Sakîflilerin suları bitmiş ve Abdülmuttalib'den su istemesi için aralarından birisini göndermişlerdi. Abdülmuttalib de onlara su vermişti. Bu konu ile ilgili aktarılan başka rivayete göre Haris, babasına onlara su vermesi durumunda kılıcını kınına koyup onu bir daha yerinden çıkarmayacağını söylemiştir. Abdülmuttalib de Haris'e onlara su vermesini ve bunu kendisine yapmaması gerektiğini söylemişti.¹¹¹

Yakubî'nin anlattığına göre Abdülmuttalib, konakladıkları her yerde bir inek kesip insanlara yemek yedirirdi. Kayslılar, Abdülmuttalib'in bu cömertliğinden kâhinin etkilenip onun lehine hüküm vermesinden endişelenmiş ve bunun önüne geçmek için de aralarında bir karar almışlardı. Alınan karar gereği bir şey saklanacak ve saklanan şeyin ne olduğu da kâhine sorulacaktı. Kâhin, saklanan şeyin ne olduğunu bilmesi durumunda da vereceği karara razı olunacaktı.¹¹²

---

¹¹⁰ Yakubî, c. 1, s. 249.

¹¹¹ İbn Habib, s. 94.

¹¹² Yakubî, c. 1, s. 249.

Kâhin, yanına gelen Abdülmuttalib ve arkadaşlarına gelme sebeplerini sormuş, onlar da bir şey sakladıklarını ve onun ne olduğunu kendisine sormuşlardı. Kâhin de sakladıkları şeyin uçan cinsten olduğunu ve yükselip ekinsiz bir yer düştüğünü söylemiş, onlar da bunun açıklamasını istemişlerdi. Kâhin, onun bir çekirge başı olup bir tasmanın içinde asılı olduğunu söylemiştir. Böylece kâhinin gerçekten bir şeyler bildiğine emin olduktan sonra aralarındaki mesele hakkında kendilerine bilgi vermesini istemişlerdi.

Abdülmuttalib'e Sakîfliler, aralarındaki tartışma konusunu anlatmış ve kendisinden bu konun çözümü ile ilgili yardım istemişlerdi. Kâhin de Zülherim'de olan malın Abdülmuttalib'e ait olduğunu söylemiştir. Böylece Abdülmuttalib'in hak sahibi olduğunu anlayan Sakîfliler de kâhinin bu kararına kızmışlardı.¹¹³ Abdülmuttalib, bu karardan sonra üzerine anlaşılmış olan develerin kesilmesini,¹¹⁴ etlerinin de pişirilip insanlara dağıtılmasını söylemiştir. Ayrıca hayvanların ve kuşların da bu etten yemesi için Mekke dağlarında bu kurbanlıklardan bazılarının kesilmesi talimatını vermişti. Abdülmuttalib, bütün bunları Allah'a şükür babında yapmıştır.¹¹⁵

Bir başka rivayete göre de Beni Kilab, Beni Rubab ve Abdülmuttalib Taife yakın bir yerde bulunan bir mal için tartışmışlardı. Abdülmuttalib, malın kendisine ait olduğunu söylemiş onlar da bunu kabul etmemişlerdi. Bunun üzerine Rubey'e b. Hazar el-Esedî'nin yanında mahkemeleşmeye karar vermiş ve hakemin yanına gitmeden önce de aralarında yüz deve belirlemişlerdi. Belirlenen bu yüz deve de hakemin haklı ilan edeceği kişinin olacaktı. Abdülmuttalib, yanına Harb b. Ümeyye'yi alarak hakemin yanına gitmişti. Hakem, Abdülmuttalib'i haklı ilan edince de Abdülmuttalib develeri Harb b. Ümeyye'ye hibe etmişti.¹¹⁶

---

¹¹³ İbn Habib, s. 96; Belâzûrî, c. 1, s. 74.

¹¹⁴ İbn Sa'd, c. 1, s. 71.

¹¹⁵ Şâmî, c. 1, s. 265.

¹¹⁶ İbn Said el-Endülüsî, *Neşvetü't-Tarab fî Tarih Câhiliyeti'l-Arab*, thk. Nusret Abdurrahman, Ürdün, Mektebetü'l-Aksa, y.y., s. 398-399.

1.3.2. Abdülmuttalib ve Yahudi Komşusu

Abdülmuttalib'in Necran Yahudilerinden Uzeyne adında bir Yahudi komşusu vardı. Uzeyne, ticaretle uğraşan ve ticaret mallarını Tihame çarşılarında satan birisiydi. Ancak Uzeyne'nin bu durumu Harb b. Ümeyye'nin hoşuna gitmemişti. Söylendiğine göre bu Uzeyne, Tihame çarşılarının birinde Harb b. Ümeyye'ye karşı sesini yükseltmiş,¹¹⁷ Harb b. Ümeyye de onu öldürmeleri ve mallarını almaları¹¹⁸ için Kureyş'ten Sahr b. Amr ve Haşim b. Abdumenaş (bu kişinin Amr b. Abdumenaş olduğu da söylenir) adlı kişileri tutmuştur. Harb b. Ümeyye, Uzeyne'nin hiçbir emânı ve câr'ı olmadığı halde memleketlerinde dolaştığını, onu öldürmeleri durumunda da onun diyetini talep edecek kimsenin olmadığını onlara söylemiş ve böylece onları Uzeyne'yi öldürmeleri konusunda ikna etmiş ve onlar da Uzeyne'yi öldürmüşlerdi. Bunlarla beraber İbn Matrüd de vardı.

Abdülmuttalib, komşusunu kimin öldürdüğünü bilmiyordu. Ancak komşusunu kimin öldürdüğünü öğrenmek için araştırmış¹¹⁹ ve onu kimin öldürttüğünü öğrenmişti. Komşusunu öldürtenin Harb b. Ümeyye olduğunu öğrenen Abdülmuttalib, Harb'ın yanına gitmiş ve yaptığı bu iş için onu azarlayıp ondan komşusunun diyetini istemişti. Ancak Harb b. Ümeyye, Abdülmuttalib'in bu söylediklerini kabul etmeyerek Abdülmuttalib'i bir hakem huzurunda mahkemeleşmeye davet etmişti. Aktarılan başka rivayete göre ise Abdülmuttalib, Harb'dan komşusunu öldürenleri istemiş, Harb da onları saklayıp¹²⁰ onları Abdülmuttalib'e vermeyi kabul etmemişti. Bundan dolayı da aralarında tartışma yaşanmıştır.¹²¹ Yaşanan bu tartışmayı çözmek için de Necaşi'yi aralarında hakem olarak belirlemişlerdi. Ancak Necaşi aralarında hakem olmayı kabul etmeyince, bu sefer de Nufeyl b. Abdüluzâ'yı¹²² hakem olarak belirleyip onun yanına gitmişlerdi. Nufeyl de

---

¹¹⁷ Halebî, c. 1, s. 9.

¹¹⁸ İbnü'l-Esîr, c. 1, s. 617.

¹¹⁹ Belâzûrî, c. 1, s. 73.

¹²⁰ İbnü'l-Esîr, c. 1, s. 617.

¹²¹ Belâzûrî, c. 1, s. 73.

¹²² Nufeyl, Hz. Ömer'in dedesi idi. Belâzûrî, c. 1, s. 73.

Harb'a "Ey Ebu Amr! Senden daha şahsiyetli daha yakışıklı daha cesur daha fazla çocuğa sahip olan ve senden daha özgür ve senden daha iyi konuşma kabiliyeti olan biri ile mi restleşiyorsun" diyerek Abdülmuttalib'i ona üstün ilan etmişti. Harb da Nufeyl'in vermiş olduğu bu karara kızarak ona şöyle demişti: "Seni hakem olarak seçmemiz, zamanın bozulduğunun işaretidir"¹²³ Harb b. Ümeyye, Abdülmuttalib'in sofra arkadaşı idi.¹²⁴ Ancak Abdülmuttalib, bu olaydan sonra Harb b. Ümeyye ile olan bu arkadaşlığını sonlandırıp Abdullah b. Cüd'an ile arkadaşlık kurmuştu. Abdülmuttalib, Harb b. Ümeyye'den yüz deve alana kadar onun peşini bırakmamıştı. Abdülmuttalib, almış olduğu bu yüz deveyi de öldürülen Yahudi'nin amca oğluna vermiş ve Yahudi'nin eksik olan malını kendi malından tamamlamıştı.¹²⁵

1.3.3. Abdülmuttalib ve Seyf b. Zî Yezen

Yemen'in yönetimi Himyerlilere ait olup Habeşliler bu yönetimi onların ellerinden almış ve 70 sene ellerinde tutmuşlardı. Ancak Seyf b. Zî Yezen Yemen'in yönetimini Habeşlilerin elinden almıştı. Bu durumu haber alan Araplar, kendisini tebrik etmek için elçi ve ulularını, Seyf'in yanına göndermişlerdi.¹²⁶ Seyf'i tebrik için giden heyetler içerisinde Kureyş'ten bir heyet de vardı. Kureyş heyetinin içinde Abdülmuttalib de vardı. Seyf b. Zî Yezen o zamanlarda Gamdan veya San'a'daki¹²⁷ sarayında bulunuyordu. Heyet üyeleri içeri girip kendileri için ayrılan yere geçip oturmuşlardı. Abdülmuttalib ise Seyf'e yakın bir yere oturmuştu. Aktarılan başka rivayete göre Abdülmuttalib, oturmayıp konuşmak için Seyf'ten izin istemiş, Seyf de

---

¹²³İbn Habib, c. 1, s. 90-91; Belâzûrî, c. 1, s. 72-73; Taberî, c. 2, s. 253; İbnü'l-Esîr, c. 1, s. 617-618; Harb b. Ümeyye aynı zamanda Abdülmuttalib'in sofra arkadaşı idi (Belâzûrî, c. 1, s. 72).

¹²⁴ Belâzûrî, c. 1, s. 72.

¹²⁵ Belâzûrî, c. 1, s. 74.

¹²⁶ Halebî, c. 1, s. 66.

¹²⁷ Halebî, c. 1, s. 166.

ona kralların arasında konuşma yapabilecek yeteneğe sahip ise kendisine izin verdiğini söylemiş ve Abdülmuttalib de konuşmasına başlamıştı.¹²⁸

Abdülmuttalib de şöyle bir konuşma yapmıştı: *“Ey Kral! Allah, sana ince ve yüksek bir makam verdi, Koçanı uzun olan ve kökü büyük olan bir bitki gibi seni dikti, sen insanın başına bir iş geldiğinde uğranılacak bir yersin. Sen Arap liderlerinin uğrağı ve insanların sığınacağı bir mağarasın. Senin selefın güzel bir selef, onların içinde de bizim için sen en güzel halefsin. Halefi olduğun kişi helak olmayacak, bizler; haremin sahipleri ve hizmetçileriyiz. Bizler tebrik elçileriyiz taziye elçileri değil”*¹²⁹ Seyf b. Zî Yezen, bu konuşmasından sonra onun kim olduğunu sormuş, Abdülmuttalib de Hazrec’ten olduğunu söylemişti. Bunun üzerine Seyf de kendisine kız kardeşlerinin oğlu olduğunu söyleyerek kendisini ve beraberindekileri de güzel bir şekilde ağırlamıştı. Abdülmuttalib ve beraberindekiler, orada bir ay kalmışlardı. Bu bir aylık süre zarfında hem Seyf ile bir görüşmeleri olmamış hem de gitmelerine de izin verilmemişti.

Seyf, bir gün onları hatırlamış ve içlerinden Abdülmuttalib’i çağırarak kendisine gelecek olan Peygamberle ilgili bilgi vermişti. Abdülmuttalib, verdiği bilgilerin kendi torununda olduğunu Seyf’e söylemiş ve verdiği bu bilgilerden dolayı da Seyf b. Zî Yezen’e secde etmiştir.¹³⁰ bunun üzerine Kral, Abdülmuttalib’e bu çocuğu korumasını ve onu Yahudilerden sakınması gerektiğini söylemişti. Seyf, Abdülmuttalib’e bu bilgileri beraberindekilere dahi söylememesi gerektiğini söylemişti.¹³¹

---

¹²⁸ Halebî, c. 1, s. 66.

¹²⁹ İbn Abdirabbih, Ebû Ömer Şihâbuddin Ahmed b. Muhammed, *el-İkdu'l-Ferîd*, 1. Baskı, Beyrut, Dârul-Kitâb, h. 1404, c. 1, s. 291; Beyhakî, c. 2, s. 10; Şâmî, c. 1, s. 126; Diyarbekrî, c. 1, s. 240; Halebî, c. 1, s. 166-167.

¹³⁰ İbn Abdirabbih, c. 1, s. 292; Beyhakî, c. 2, s. 12; Diyarbekrî, c. 1, s. 241.

¹³¹ İbn Abdirabbih, c. 1, s. 293; Diyarbekrî, c. 1, s. 241; Halebî, c. 1, s. 167; Bunları Abdülmuttalib’e söyledikten sonra da onunla beraber olanları çağırdı ve onlardan her birisine on tane siyah köle ve cariye, iki güzel elbise, beş ritil gümüş, Beyhakî’ye göre beş ritil altın, on ritil gümüş (Beyhakî, c. 2, s. 13), yüz deve ve içi anbar (koku türü) dolu bir kumaş verilmesini ve Abdülmuttalib’e bunların on katının verilmesini emretmişti (İbn Abdirabbih, c. 1, s. 293; Diyarbekrî, c. 1, s. 241; Halebî, c. 1, s. 167).

1.3.4. Abdülmuttalib'in Hz. Peygamber'e Olan Sevgisi ve Desteği

Abdülmuttalib'in Hz. Muhammed'in yetişmesi ve koruyuculuğu ile ilgili etkin bir rolü olduğu söylenebilir.¹³² Abdülmuttalib, torununa bir baba şefkati gibi şefkat göstermiş ve torununun yalnızlık hissine kapılarak amcaları arasında kendisini garip hissetmesinin önüne geçmek için de ona "Abdullah'ın oğlu" demek yerine "Oğlum" demeyi tercih etmişti.¹³³ Böylece Abdülmuttalib; oğlu Abdullah'a olan sevgisini, onun vefatından sonra doğan oğlu Hz. Muhammed'e göstermiş olmaktadır.¹³⁴

Abdülmuttalib, torununa olan sevgisini torunu daha doğar doğmaz göstermiştir. Hz. Muhammed doğduğu zaman Abdülmuttalib, torununu kucağına alıp öpmüş sonra da onu Ebu Talib'e vererek bu çocuğun kendisinin emaneti olduğunu ve onun bir şanı olacağını söylemiştir. Abdülmuttalib, daha sonra da deve ve koyunların kesilmesini emretmiş ve kesilen bu deve ve koyunların etleri ile de Mekke halkına üç gün boyunca yemek yedirmişti.¹³⁵ Anlatıldığına göre Âmine, Hz. Muhammed doğduğu zaman dedesine haber vermiş, dedesi de gidip torununa bakmış ve sonra da onu alıp Kâbe'ye gitmiş ve vermiş olduğu bu torun için Kâbe'de Allah'a şükranda bulunmaya başlamıştır.¹³⁶

Cahiliye dönemi Araplarında, çocuklara isim koyma konusunda belirli sabit bir kural yoktu. Dede ve babaların çocuklara isim koyduğu yönünde rivayetler bulunmakla beraber gelen başka rivayetlere göre de erkek çocukların isimlendirilmesi konusunda kadınların bir rolü bulunmamaktaydı. Ancak kız çocuklarının isimlendirilmesi ise genellikle kadınlar tarafından

---

¹³² Çevik, s. 36.

¹³³ Muhammed Ebu Zehra, *Hâtemü'n-Nebiyyîn*, c. 1, s. 120.

¹³⁴ Ömer Faruk Kiraz, *Hz. Peygamber'in Amcaları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 2007, s. 20.

¹³⁵ İsbahânî, c. 1, s. 138.

¹³⁶ İbn Seyyidü'n-Nas, Ebu'l-Feth Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed, *Uyûnü'l-Eser fi Fünûni'l-Meğâzi ve's-Siyer*, tlk. İbrahim Muhammed Ramazan, Beyrut, Dâru'l-Kalem, 1414/1993, c. 1, s. 37.

yapılırdı.¹³⁷ Rivayet edildiğine göre, Hz. Muhammed doğduğu zaman dedesi bir koç keserek onun adını Muhammed koymuştu.¹³⁸ Bir başka rivayete göre Abdülmuttalib, torununu doğumunun yedinci gününde sünnet ettirerek ona Muhammed adını vermişti.¹³⁹

Bir başka rivayete göre de Abdülmuttalib, gördüğü bir rüya üzerine torununa Muhammed ismini vermişti.¹⁴⁰ Abdülmuttalib'in görmüş olduğu rüya şöyle idi: Abdülmuttalib; bir gün Hicr'de uyurken, kendisini ürküten bir rüya görmüş ve bir anda uykudan sıçrayarak kalkıp ve Kureyş kâhinesinin yanına gitmişti.¹⁴¹ Kâhine ona bakınca yüzünde bir değişikliğin olduğunu anlamış ve ona şöyle demişti: “Efendimizin¹⁴² neyi var ki böyle rengi değişmiş bir şekilde yanımıza geldi? Zamanın olaylarından bir şey mi gördü?” Abdülmuttalib de kendisine bir şey gördüğünü söyleyerek rüyasını ona anlatmaya başlamıştı: *“Bu gece Hicr'de uyurken rüyada yüksekliği gök yüzüne kadar ulaşan, dalları doğu ve batıya kadar uzanan ve nurundan daha parlak bir nur görmediğim bir ağaç gördüm. Bu ağacın aydınlığı güneşin aydınlığından yetmiş kat daha fazla idi. Sonra da Araplar'ın ve Acemler'in ona secde ettiğini, geçen her saatte onun büyüklüğünün, aydınlığının ve yüksekliğinin arttığını gördüm. Daha sonra da Kureyş'ten bir topluluğun onun dallarına tutunduğunu ve bir topluluğun da onu kesmeye çalıştığını gördüm. Ancak onlar ağaca yaklaştıklarında ondan daha güzelini, daha temiz kokanını görmediğim bir genç, onları ağaçtan uzaklaştırıyor ve onların kaburga kemiklerini kırıp gözlerini oyuyordu. Ben de ondan bir pay almak için elimi kaldırdığımda o genç beni engelledi. Ben de ona “nasip kimin?” diye sordum, o da bana “nasip, seni geçip ona tutunanlarıdır” dedi.”* Bundan sonra kahinenin yüzünün değiştiğini ve

---

¹³⁷ Cevad Ali, c. 8, s. 246.

¹³⁸ Şâmî, c. 1, s. 360.

¹³⁹ Kastalânî, c. 1, s. 82.

¹⁴⁰ İbn Seyyidü'n-Nas, c. 1, s. 38; Kastalânî, c. 1, s. 112

¹⁴¹ Araplarda birisi korkunç bir rüya gördüğü zaman, rüyasını yorumlaması için kâhinin yanına giderdi (İzzet Derveze, s. 253).

¹⁴² Abdülmuttalib o zamanlar kavminin efendisi idi (İsbahânî, c. 1, s. 99).

şöyle dediğini gördüm: “eğer doğru söylüyorsan, senin sulbundan doğu ve batıya hükmedecek birisi çıkacak ve insanlar ona yönelecekler”¹⁴³

İbn Seyyidü'n-Nas'ın anlattığına göre, Abdülmuttalib rüyasında belinden gümüştan bir silsilenin çıktığını ve bu silsilenin daha sonra da bir ağaca dönüştüğünü görmüştü.¹⁴⁴ Ancak rüya motifinin siyer yazıcılığı üzerindeki etkisi ile ilgili bir makale yazan Hakan Öztürk, bu rüyanın mantığa uygun olmadığını, zira rivayetin çok detaylı olduğunu ve bir insanın görmüş olduğu bir rüyayı birine anlatması ve anlattığı kişinin de yıllar sonra kendisine anlatılan rüyayı bütün detayları ile anlatmasının mantığa pek uygun olmadığını söylemektedir. Kendisine göre olayda asıl dikkat çekici olan bir başka nokta ise bu rüyada olayların önceden belirlenmiş ve herkese rolünün biçilmiş olmasıdır. Öztürk'ün bir başka eleştiri noktası ise İslam tarihini yüzeysel olarak okuyan birinin bu rüyada geçenler ile Abdülmuttalib'in Hz. Peygamber'in risâletine yetişemediğini bilebileceği yönünde olduğunu söylemiş, ayrıca bu rivayetin Hz. Muhammed'in geleceğinin önceden bilindiğini kanıtlama çalışmalarının bir ürünü olabileceğini söylemektedir.¹⁴⁵ Öztürk, bu rivayetin kaynaklarda ilk olarak Suyûtî'de geçtiğini söylemektedir. Ancak bizim yaptığımız kaynak taraması neticesinde bu rivayet, Suyûtî'den önce yazılan kaynaklarda da geçmiştir.¹⁴⁶

Abdülmuttalib'e torununa atalarından ve kavminden hiç birisinde olmayan bir ismi niye verdiği sorulunca kendisi de yeryüzündeki bütün insanların onu methetmesini ümit ettiğini söylemiştir.¹⁴⁷ Şami'nin anlattığına göre Kureys, Abdülmuttalib'e torununa neden kendi ailesinden birisinin ismini vermeyip de ona Muhammed ismini verdiğini sormuş,

---

¹⁴³ İsbahânî, c. 1, s. 99.

¹⁴⁴ İbn Seyyidü'n-Nas, c. 1, s. 38; Kastalânî, c. 1, s. 112.

¹⁴⁵ Hakan Öztürk, “Rüya Motifi'nin Siyer Yazıcılığındaki Yeri: Hz. Muhammed'in Peygamberliğinin Doğumundan Önce Müjdelmesi Örneği”, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 18, Yıl 1, 2013, s. 140, 141.

¹⁴⁶ Bkz. İsbahânî, c. 1, s. 99; İbn Seyyidü'n-Nas, c. 1, s. 38.

¹⁴⁷ Kastalânî, c. 1, s. 112.

Abdülmuttalib de Gökyüzünde Allah'ın, yer yüzünde de kulların onu övmesini istediği için ona böyle bir isim verdiğini söylemiştir.¹⁴⁸

Abdülmuttalib, torunu doğduktan sonra kendisine Benî Sa'd b. Bekr kabilesinden olan Halime'yi sütanesi olarak tutmuştu.¹⁴⁹ Halime, Hz. Muhammed'i küçükken bir kâhinin yanına götürmüş ve kâhin de oradaki insanlara onun öldürülmesi gerektiğini söyleyince, Halime oradan hemen ayrılıp evine dönmüştü. Daha sonra oradakiler, çocuğu dedesinin yanına geri götürmesi gerektiğini Halime'ye söylemişlerdi. Halime de onu yanına alıp Mekke'ye doğru yola çıkmış ve Mekke şehrinin büyük kapılarından birine vardığında orada toplanmış bir topluluk görmüş ve bir ihtiyacını gidermek için çocuğu onların yanlarına bırakmıştı. Daha sonra büyük bir gürültü duyan Halime, arkasına dönüp baktığında da Muhammed'i görememişti. Hz. Muhammed'i göremeyen Halime, oradaki insanlara onu sormuş, ancak oradakiler çocuğu görmediklerini söylemişlerdi.

Halime, bu olaydan sonra oturup "Ey Muhammed! Ey oğlum" diyerek ağlamaya başlamıştı. Yaşlı bir adam, onun yanına gelip ne için ağladığını sormuş, Halime de ona oğlu Muhammed'i kaybettiğini söylemişti. Yaşlı adam da ağlamaması gerektiğini, kendisini çocuğun nerde olduğunu ve onu kendisine geri getirecek birisinin yanına göndereceğini söyleyerek ona büyük putu göstermişti. Bunun üzerine Halime de ona "Annen seni kaybedesi" Muhammed'in doğduğu gece Lat ve Uzza'ya ne olduğunu görmedin mi? demişti.

Abdülmuttalib'in bu durumu başka birinden öğrenmesinden korkan Halime, bu durumu gidip ona kendisi anlatmıştı. Olayı duyan Abdülmuttalib, kılıcını çekerek insanları etrafına çağırmıştı. Abdülmuttalib'in çağrısına karşılık veren Kureyş, kendisine "Ey Haris'in babası! Problemin ne?" diye sormuş, Abdülmuttalib de onlara torunu Muhammed'in kaybolduğunu söylemişti. Bunun üzerine Kureyş de ne yaparsa onunla beraber olacağını kendisine söylemişti. Abdülmuttalib,

---

¹⁴⁸ Şâmî, c. 1 s. 360.

¹⁴⁹ İbn Hişam, c. 1, s. 160.

beraberindekiler ile beraber Mekke'nin altını üstüne getirmiş, ancak aramadan bir netice alamayan Abdülmuttalib, aramayı bırakmış ve iki kat elbise giyerek bir hafta boyunca Kâbe'yi tavaf etmiş ve tavaf esnasında da Muhammed'in kayıp olduğunu ve bütün kavmin kararsız olduğunu söylemiştir. Ancak Abdülmuttalib'in bir hafta boyunca Kâbe'nin etrafında dolaşip kaybolan yeğenini aramadan öylece beklemesi bize pek makul gelmemektedir. Bu konu ile ilgili İbn Sa'd'ın aktarmış olduğu rivayet daha mantıklı gelmektedir. İbn Sa'd'ın anlattığına göre Halime gelip durumu Abdülmuttalib'e anlatmış, Abdülmuttalib de onu arayıp bulamamış ve sonrasında da Kabe'nin yanında durup şöyle demişti:

“Allah'ım! Bana yolcum Muhammed'i getir

Onu bana getir ve beni onunla güçlü kıl

Allah'ım! Onu bana destek yapan sensin

Felek onu benden uzaklaştırmasın. O da benden uzaklaşmasın

Ona “Muhammed” ismini veren sensin.”¹⁵⁰

Bu esnada birinin gökyüzünden¹⁵¹ şöyle dediği duyulmuştu: “Ey kavim! Bağırmayın, Muhammed'in onu helak etmeyecek ve yardımsız bırakmayacak bir Rabbi vardır” Bunun üzerine Abdülmuttalib, onun nerede olduğunu sorunca da o adam; çocuğun Tihame vadisinde, Yumna ağacının yanında olduğunu söylemişti. Torunun yerini öğrenen Abdülmuttalib, silahlanmış bir şekilde oraya doğru¹⁵² yola koyulmuş ve yolda Varaka b. Nevfel ile karşılaşmıştı. Bir başka rivayete göre, Varaka b. Nevfel de onun peşinden gitmiş¹⁵³ ve onunla beraber yola devam etmişti. Onlar bu şekilde oraya giderlerken, Allah Resulü o ağacın altında durmuş ve ağacın dallarını çekerek yaprakları ile oynuyordu. Yanına vardıklarında Abdülmuttalib, ona kim olduğunu sormuş, Hz. Muhammed de Muhammed b. Abdullah b.

---

¹⁵⁰ İbn Sa'd, c. 1, s. 90-91.

¹⁵¹ Şâmî, c. 1, s. 390.

¹⁵² Diyarbekrî, c. 1, s. 228.

¹⁵³ Şâmî, c. 1, s. 390.

Abdülmuttalib olduğunu söylemiştir. Hz. Muhammed'in bu cevabı karşısında Abdülmuttalib de ona dedesi olduğunu söylemiş ve kendisini kucaklayarak Mekke'ye götürmüştü. Bu olaydan sonra Abdülmuttalib, 20 deve, koyun ve inek keserek Mekke ehline yemek yedirmişti.¹⁵⁴ Bir başka rivayete göre de Allah Resulü bulunduktan sonra Abdülmuttalib, 1000 tane deve ile 50 rıtlı altın tasaddukta bulunmuştur.¹⁵⁵ Ancak bu rakamlarda abartı olduğunu düşünüyoruz.

Âmine vefat ettikten sonra Abdülmuttalib torununu yanına almış ve çocuklarına göstermediği inceliği ona göstererek kendisini hep yakınında tutmuştur. Abdülmuttalib, torunu uyuduğunda veya tek başına kaldığında onun yanına gider ve onun yalnız kalmasını istemezdi.¹⁵⁶ Abdülmuttalib, yemeğe oturduğu zaman torununu bazen yanına bazen de dizinin üstünde oturtur ve onu en güzel yemekler ile besleyerek ona karşı yumuşak bir davranış sergilerdi. Abdülmuttalib, torunu sofrada olmadığı zamanlarda ise elini hiçbir yemeğe sürmezdi.¹⁵⁷

Kâ'be'nin gölgesinde oturmak yaygın bir adet olup oraya serilen sedirlerin üzerine de genellikle önde gelen kişiler otururdu. Sedirin üzerine önde gelen kişiler dışında birilerinin oturması ise hoş karşılanmazdı. Abdülmuttalib için de Kâbe'nin gölgesinde bir sedir veya halı¹⁵⁸ serilir ve çocukları da o sedirin etrafında oturup babalarını beklerlerdi.¹⁵⁹ Abdülmuttalib geldiği zaman da ona olan saygılarından dolayı çocukları ayağa kalkardı. O zamanlarda yaşı küçük olan¹⁶⁰ Allah Resulü gelip dedesinin sediri üzerinde oturur, amcaları da kendisine dedesinin sediri üzerinden kalkması gerektiğini söylerlerdi. Onların bu dediklerini duyan

---

¹⁵⁴ Beyhakî, c. 1, s. 141-143-144.

¹⁵⁵ Diyarbekrî, c. 1, s. 228.

¹⁵⁶ İbn Sa'd, c. 1, s. 95; İsbahânî, c. 1, s. 164.

¹⁵⁷ Belâzûrî, c. 1, s. 81.

¹⁵⁸ Şâmî, c. 2, s. 129.

¹⁵⁹ Ona olan saygılarından dolayı çocuklarından hiçbirisi o sedirin üstünde oturmazdı. (Beyhakî, c. 2, s. 22); Abdülmuttalib'e ait olan bu sedirin üzerine Harb b. Ümeyye'nin oturabildiği söylenir (Şâmî, c. 2, s. 129).

¹⁶⁰ Belâzûrî, c. 1, s. 81.

Abdülmuttalib de onlara torununu bırakmalarını ve büyüklüğün kendisine yakıştığını söyleyerek torununun başını okşar, sırtını sıvazlar ve ona güzel sözler söylerdi.¹⁶¹

Şâmî'nin anlattığına göre, buluş yaşına ulaşmamış olan Allah Resulü, bir gün gelip o sedirin üzerine oturmuş ve bir adam tarafından da oradan kaldırılmıştı. Bunun üzerine Allah Resulü de ağlamaya başlamıştı. Torununun ağladığını gören Abdülmuttalib, torununun neden ağladığını sormuş, oradakiler de durumu Abdülmuttalib'e anlatmışlardı. Bunun üzerine Abdülmuttalib de "Oğlumu bırakın otursun, çünkü o kendinde bir şeyler hissediyor. Ben onun, kendisinden önce ve sonra hiçbir Arap'ın ulaşamayacağı bir şerefe ulaşacağını ümit ediyorum" demiştir.¹⁶²

Abdülmuttalib ile Necran'daki piskopos arasında bir arkadaşlık vardı. Abdülmuttalib ile Piskopos bir gün Hicr'de otururken; Piskopos, Abdülmuttalib'e İsmail'in neslinde kalan bir nebinin sıfatlarını kitaplarda bulduklarını ve onun bu şehirde doğacağını bildiklerini söylemiş ve o esnada Allah Resulü çıkıp gelmişti. Piskopos Hz. Muhammed'in gözlerine, sırtına ve ayaklarına baktıktan sonra şöyle demişti: "Bu o, bu senin neyin oluyor?" Abdülmuttalib de oğlu olduğunu söyleyince; Piskopos, kitaplarda onun babasının sağ olmadığını söylemiş Abdülmuttalib de kendisinin torunu olduğunu ve annesi ona hamile iken babasının öldüğünü söylemiş, Piskopos da Abdülmuttalib'in şimdi doğru söylediğini söylemişti. Piskoposun bu söylediklerinden sonra Abdülmuttalib, çocuklarına yeğenleri hakkında nelerin söylendiğini ve bundan dolayı da onu korumaları gerektiğini söylemiştir.¹⁶³

Hız. Muhammed, bir gün çocuklarla beraber oynamak için dışarı çıkmış ve Radman¹⁶⁴ denilen yere kadar gitmişti. Orada Müdlicoğullarından bir topluluk kendisini görmüş, onun ayaklarına ve ayak izlerine bakarak geldiği

¹⁶¹ İbn Sa'd, c. 1, s. 95-121; Belâzûrî, c. 1, s. 81; İsbahânî, c. 1, s. 164.

¹⁶² Şâmî, c. 2, s. 129.

¹⁶³ İsbahânî, c. 1, s. 165; Şâmî, c. 2, s. 130.

¹⁶⁴ Radman, Mekke'de bulunan bir mevki idi (Şâmî, c. 1, s. 208).

yere doğru yürümeye başlamışlardı. Yolda Abdülmuttalib ile karşılaşmış ve ona bu çocuğun kendisinin neyi olduğunu sormuşlardı. Abdülmuttalib de oğlu olduğunu söyleyince de Abdülmuttalib'e onu koruması gerektiğini, çünkü makamda (yani Makam-ı İbrahim'de) bulunan ayak izine benzer bir ayak izini sadece onda gördüklerini söylemişlerdi. Onların bu söylediklerinden sonra Abdülmuttalib, Allah Resulünü korumakta olan Ebu Talib'e bu topluluğun ne dediklerini duymasını ve yeğenini daha iyi korumasını tembihlemişti.¹⁶⁵

Abdülmuttalib'in çok sayıda devesi bulunmaktaydı. Bir gün develeri kaybolmuş olan Abdülmuttalib, onları bulması için küçük yaşlarda olan torununu göndermiş, torunu gecikince de Kabe'yi tavaf edip¹⁶⁶ şöyle demeye başlamıştı: "Allah'ım! bana süvarim olan Muhammed'i geri döndür". Torunun develerle beraber geldiğini gören Abdülmuttalib, torununa şöyle demişti: "Ey oğlum! Ben senin için kaygılandım, bundan sonra ben ölene kadar benim yanımdan ayrılma"¹⁶⁷ Bir başka rivayete göre de Abdülmuttalib, torununa şöyle demişti: "Ey oğlum! Sana kaygılandığım kadar kimseye kaygılanmadım. Vallahi seni bir daha bir şey için göndermeyeceğim, bundan sonra benden ayrılma"¹⁶⁸

Hz. Muhammed'in bakımı ile ilgilenen Ümmü Eymen, bir gün peygamberi ihmal etmiş ve bir anda Abdülmuttalib yanına gelerek ona şöyle demişti: "Ey Bereke! oğlumu nerde bulduğumu biliyor musun? Onu, çocuklarla beraber Sidre'ye yakın bir yerde buldum" Abdülmuttalib, bunları kendisine söyledikten sonra da ona şöyle bir tembihte bulunmuştu: "Oğlumu ihmal etme! Kitap ehlinin iddialarına göre bu oğlum, bu ümmetin nebisidir. Ben ise onlara güvenmiyorum"¹⁶⁹

---

¹⁶⁵ İbn Sa'd, c. 1, s. 95; İsbahânî, c. 1, s. 165.

¹⁶⁶ Beyhakî, c. 1151-152.

¹⁶⁷ Belâzûrî, c. 1, s. 82.

¹⁶⁸ Beyhakî, c. 1151-152.

¹⁶⁹ İbn Seyyidü'n-Nas, c. 1, s. 48.

Hz. Muhammed, yedi yaşlarında iken gözlerinden bir rahatsızlık geçirmiş, Mekke'de tedavi edilmişti, fakat iyileşmemiştir. O zamanlarda Ukaz bölgesinde gözleri tedavi eden bir rahibin olduğu dedesine söylenmişti. Abdülmuttalib de torununu alıp söylenen rahibin yanına gitmiş ve rahibin olduğu manastıra varınca da rahibe seslenmişti. Bu seslenmeden sonra da rahibin kapalı olan manastırı, yıkılacak derecede sarsılmaya başlamış ve bu sarsılmadan sonra rahip hemen dışarı çıkarak Abdülmuttalib'e Bu çocuğun bu ümmetin peygamberi olduğunu, şayet manastırdan çıkmamış olsaydı eğer manastırın kendisinin üzerine yıkılacağını ve onu geri götürüp koruması gerektiğini, zira ehl-i kitaptan bazı insanların onu öldürebileceğini söylemişti. Rahip, onun gözlerini tedavi edip ona kullanması gereken ilacı verdikten sonra da onları göndermişti.¹⁷⁰ Ancak bu rivayette geçen sarsıntı ve rahibin kendisinin bu ümmetin peygamberi olduğu gibi söylemlerin doğru olmadığını düşünüyoruz. Çünkü aktarılan bu rivayette manastırın sallanma sebebi belirtilmezken küçük yaşta olan bir çocuğun bu ümmetin peygamberi olacağını bilmesi ilginçtir.

---

¹⁷⁰ Şâmî, c. 2, s. 134; Diyarbekrî, c. 1, s. 239.

2. BÖLÜM

ZEMZEM KUYUSU VE FİL OLAYI

2.1. ABDÜLMUTTALİB VE ZEMZEM KUYUSU

Abdülmuttalib'in zemzem kuyusunu yeniden bulmasına geçmeden önce giriş mahiyetinde zemzem suyunun nasıl ortaya çıktığı ve zemzem kuyusunun nasıl kapandığına değinmek istiyoruz.

Hz. İbrahim, önceleri Sâre ile evli idi. Ancak Sâre, Hz. İbrahim'e çocuk veremediği için kendisinden Hacer adındaki cariye ile evlenmesini istemişti.¹⁷¹ Hz. İbrahim, Sâre'nin bu isteği üzerine Hacer'le evlenmiş ve bu evlilik neticesinde İsmail doğmuştu. Bu esnada İbrahim, 86 yaşında idi.¹⁷² Sâre, Hacer'den sonra hamile kalmış ve İshak'ı doğurmuştu. İsmail'in alay ettiğini gören Sâre, İbrahim'e Hacer'le oğlunu kovmasını söylemişti.¹⁷³

---

¹⁷¹ M. Asım Köksal, *Peygamberler Tarihi*, 18. Baskı, Ankara, TDVY, 2013, c. 1, s. 168; *Kutsal Kitap (Kitab-ı Mukaddes)*, "Yaratılış", İstanbul, Yeni Yaşam Yayınları, 2013, s. 14.

¹⁷² Yakubî, c. 1, s. 25.

¹⁷³ *Kutsal Kitap*, s. 19; Yakubî, c. 1, s. 25.

Bir başka rivayete göre Hacer doğum yapınca Sâre onu kıskanmış ve onun üç uzvunu keseceğine dair yemin etmişti. İbrahim de Hacer'i korumuş ve Sâre'ye yemininden vazgeçmesi gerektiğini söylemişti.

Ancak Sâre, yemininden vazgeçmeyerek bu işe daha fazla hırslanınca İbrahim de Hacer ve İsmail'le beraber Mekke'ye doğru yola çıkmıştı.¹⁷⁴ Süheylî'nin anlattığına göre ise Sâre ile Hacer arasında bir olay olmuş ve bu olay neticesinde onların arası bozulmuştu. Bunun üzerine de Hacer'i Mekke'ye götürmesi İbrahim'e emredilmişti.¹⁷⁵ Hz. İbrahim'in Hacer ve oğlunu Sâre'den uzaklaştırmak için Mekke'ye götürmesinin farklı bir boyutunun olduğu söylenmektedir. Zira amaç onları Sâre'den uzaklaştırmaksa bunu Mekke'ye götürmeden de yapabilirdi. Bundan dolayı da Hz. İbrahim'in, oğlu ile cariyesini ilahi iradenin yönlendirmesi neticesinde Mekke'ye götürmüş olabileceği söylenmektedir.¹⁷⁶

Allah, İbrahim'e evin mekanını hazırladığında İbrahim, Hacer ve İsmail ile beraber Şam'dan yola çıkmıştı. İsmail o zamanlarda süt emen bir çocuktur. Yola çıktıkları zaman Hacer, yanına içi su dolu bir tulum almıştı. Bu tulumdan hem kendisi hem de oğlu su içerdi. Buhari'de geçen rivayete göre ise İbrahim onları Mekke'ye bıraktığı zaman yanlarına biri su diğeri de hurma ile dolu olan iki tulum bırakmıştı.¹⁷⁷ Ancak Süheylî'de geçen rivayete göre ise yola çıktıkları zaman onların yanında içi su dolu olan bir tulum ile içinde yiyecek olan bir azık torbası mevcuttu.¹⁷⁸ Bizce de doğru olan bu görüştür. Zira o kadar yolu yanlarında bir su ve yiyecek olmadan gitmeleri imkânsız olsa gerektir.

Onlara yolu göstermek için Cebrail de onlarla beraberdi. Her bir yere vardıklarında İbrahim, “Ey Cebrail! Bununla mı emredildin?” diye sorar, Cebrail de kendisine sabretmesi gerektiğini söylerdi. Bu soru sorma

---

¹⁷⁴ Şâmî, c. 1, s. 148.

¹⁷⁵ Süheylî, c. 2, s. 7.

¹⁷⁶ Adnan Demircan, *Siyer*, İstanbul, Beyan Yayınları, 2016, s. 144.

¹⁷⁷ Buhari, *Ehâdîsul-Enbiya*, c. 4, s. 142.

¹⁷⁸ Süheylî, c. 2, s. 7.

Mekke'ye varana kadar devam etmişti. Oraya vardıklarında İbrahim, Cebrail'e "Bizi buraya bırakmak için mi emredildin?" diye sormuş, Cebrail de evet demiştir. Bunun üzerine İbrahim, Hacer'in bir gölgelik edinmesini istemiş ve oradan ayrılmıştı.¹⁷⁹ Hz. İbrahim oradan ayrılırken Hacer onun peşinden gidip ona "Ey İbrahim! Bizi içinde ne insanın ne de bir şeyin olmadığı vadide bırakıp nereye gidiyorsun?" diye sormuştu. Hacer, bunu kendisine defalarca söylemesine rağmen İbrahim dönüp ona cevap vermemişti. Ancak Hacer kendisine "Bunu sana Allah mı emretti?" şeklinde sorunca İbrahim de dönüp Allah'ın bunu kendisine emrettiğini söylemişti. Hacer de "O zaman o bizi zayi etmez" deyip oğlunun yanına dönmüş ve İbrahim de yoluna devam etmişti. İsrail Balcı, bir Peygamber'in hanımını ve çocuğunu çöl ortasında öylece açlığa ve susuzluğa terk etmesinin pek de inandırıcı olmadığını söylemektedir.¹⁸⁰

Hacer, yanındaki su tulumundan su içip oğlunu emziriyordu. Ancak tulumdaki su bitince sütü kesilmiş ve oğlu da acıkmıştı. Açlıktan ve susuzluktan dolayı oğlunun öleceğini sanan Hacer, üzülmüş ve oğlunun ölmesini görmemek için onun yanından uzaklaşmış ve kendisine yakın yer olarak bulduğu Safa tepesinin üstüne çıkmış ve birilerini görebilmek için etrafa bakınmıştı. Ancak kimseyi göremeyen Hacer oradan Merve tepesine çıkmış ve birilerini görmek için etrafa bakınmış ancak kimseyi görememişti.¹⁸¹

Hacer Safa ve Merve tepeleri arasında gidip gelirken Merve tepesinin üstünde bir ses duymuş ve şöyle seslenmişti: "Bana sesini duyurdun, eğer bize yardım edecek bir şeyin varsa bize yardım et. Çünkü ben ve benimle beraber olan helak olduk"¹⁸² Şâmî'nin anlattığına göre ise Hacer, sesi duyduktan sonra sesin sahibine şöyle seslenmişti: "Ben senin sesini duydum, senin sesin benim hoşuma gitti, eğer senin yanında hayır varsa bana yardım

¹⁷⁹ Ezrakî, Ebu'l-Velîd Muhammed b. Abdillâh b. Ahmed, *Ahbâru Mekke ve Mâ Câ'e Fihâ Mine'l-Âsâr*, thk. Rüşdi Sâlih Melhese, Beyrut, Dâru'l-Endülüs, y.y., c. 1, s. 54.

¹⁸⁰ İsrail Balcı, *Peygamberlik Öncesi Hz. Muhammed*, Ankara, Ankara Okulu Yayınları, 2016, s. 120.

¹⁸¹ Ezrakî, c. 1, s. 54; Buhari, c. 4, s. 142.

¹⁸² Taberî, c. 1, s. 256; İbnü'l-Esîr, c. 1, s. 94; İbn Kesîr, c. 1, s. 155.

et çünkü ben ve benimle beraber olan helak olduk” Hacer, bunları söyledikten sonra sesi kendi elleri arasında duymaya başlamış ve sesi takip etmişti. Duymuş olduğu bu ses, İsmail’in başının yanında kesilmiş ve kendisine görünen Cebrail, topuğu¹⁸³ veya kanadı ile yeri eşmiş ve böylece zemzem suyu çıkmıştı.¹⁸⁴

Hacer, İsmail ile birlikte zemzem suyunun yanında iken o zamanlarda Şam’a doğru gelen Cürhüm kabilesinden bir topluluk oraya uğramış ve orada suyun olduğuna dair alametler görmüşlerdi.¹⁸⁵ Kabile üyeleri durumu araştırması için aralarından iki kişiyi görmüş oldukları yere göndermişlerdi. Bu iki kişi, gittikleri yerde suyun olduğunu görmüş ve dönüp bu durumu kabileye haber vermişlerdi. Kabile üyeleri de suyun bulunduğu yere Hacer’in yanına gelip suyun yanında konaklamak için Hacer’den izin istemişlerdi. Hacer de suda hiçbir hak iddia etmemeleri karşılığında burada konaklayabileceklerini söylemiştir. Cürhüm de Hacer’in bu şartını kabul ederek oraya yerleşmiştir. Buraya yerleşen Cürhümlüler, ailelerine de haber vererek onların da buraya gelmelerini sağlamış ve böylece Hacer ve İsmail de onlarla beraber yaşamaya başlamışlardı.¹⁸⁶

Cürhüm ve Katura, Yemen’de bulunan iki kabiledir. Bu iki kabile, Yemen’den başka yerlere gitmeleri durumunda başlarında bir liderin bulunması gerekli idi. İşte bu iki kabile de Yemen’den Mekke’ye doğru yola çıkmışlardı. Cürhümün başında Mudad, Katura’nın da başında es-Semeyda‘ bulunuyordu. Bu iki kabile aslında Mekke’ye temelli olarak yerleşmek için gelmemişlerdi. Ancak Mekke’nin sulak ve yeşil olduğunu görünce, orayı beğenmiş Mekke’ye yerleşmeye karar vermişlerdi. Mudad b. Amr ve

---

¹⁸³ Cebrail’in zemzemi topuğu dışında başka bir şey ile kazmamasının önemi, bu kuyunun İsmail’in neslinden gelecek olan Hz. Muhammed ve onun ümmetine miras yolu ile intikal edeceğine dair bir işaret olduğu yönünde rivayet bulunmaktadır (Muhammed b. Sâlih ed-Dimaşkî, *Peygamber Külliyyatı*, trc. Halil İbrahim Kaçar, 2. Baskı, İstanbul, Ocak Yayınları, 2006, c. 1, s. 131).

¹⁸⁴ Şâmî, c. 1, s. 149.

¹⁸⁵ Taberî, c. 1, s. 256.

¹⁸⁶ Ezrakî, c. 1, s. 57; Buhari, c. 4, s. 142-144; Taberî, c. 1, s. 256; İbn Kesîr, c. 1, s. 155; Cürhüm kabilesinin yolculuk esnasında Hz. İbrahim ve Hacer’e arkadaşlık ettiği yönünde de bir bilgi bulunmaktadır (Mahmud Esad, *İslam Tarihi*, sad. Ahmed Lütfî Kazancı-Osman Kazancı, İstanbul, Marifet Yayınları, 1983, s. 87).

Cürhüm, Mekke'nin yüksek kesimine yerleşirken, es-Semeyda' ve Katura da Mekke'nin alçak kesimine yerleşmişlerdi.¹⁸⁷ Mekke'ye yerleşmiş olan Cürhüm kabilesi, Mekke yönetimini uzun bir süre elinde tutmuştu. Ancak Cürhümlüler, Haremin kutsallığını hafife alıp Mekke'ye sunulan hediyeleri yemeye başlamış ve Mekke'ye dışarıdan gelen kimselere de zulmetmeye başlamıştı.¹⁸⁸ Cürhümlüler'in dışında da Mekke'ye yüksek taraftan gelenlere Mudad, aşağı taraftan gelenlere de Semeyda' eziyet etmeye başlamıştı.¹⁸⁹

Cürhüm kabilesi, azınlıkta o kadar ileri gitmişti ki onlardan İsaf adındaki bir erkek ile Naile adındaki bir kadın Kabe'nin içinde fuhuş yapmış ve Allah da onları taşla çevirmişti.¹⁹⁰ Cürhüm'ün Kabe'ye olan ilgisinin ve saygısının giderek azaldığını gören Mudad b. Amr, onları toplayarak onlara yaptıklarının yanlış olduğunu söylemiştir.¹⁹¹

Cürhümlüler, Mudad b. Amr'ın kendileri için yapmış olduğu uyarıları dikkate almayarak yaptıkları çirkinliklere aynen devam etmişlerdir. Mudad da onların bu yaptıklarına devam ettiklerini ve Kâbe'ye sunulan hediyeleri de çaldıklarını görünce, Kâbe'de bulunan altından olan iki ceylan heykeller ile Kal'i cinsi kılıçları Zemzem kuyusuna gömmüştü.¹⁹² İbn Sa'd'da geçen

¹⁸⁷ İbn Hişam, c. 1, s. 112; Süheylî, c. 2, s. 9.

¹⁸⁸ İbn Hişam, c. 1, s. 113; Ezrakî, c. 1, s. 90; Süheylî, c. 2, s. 11.

¹⁸⁹ İbn Hişam, c. 1, s. 113.

¹⁹⁰ Ezrakî, c. 1, s. 88-90.

¹⁹¹ Mudad'ın yapmış olduğu konuşma şöyle idi: “Ey Kavim! Kendi halinizde kalın, Allah'ın Haremine ve güvenine riayet edin. Sizden önce Hud, Salih ve Şuayb kavimlerinin helak olduğunu gördünüz ve duydunuz. Yapmayın! Birbirinize yaklaşın ve birbirinizi uyarın, günahlardan uzak durun, Allah'ın Haremını ve evını hafife almayın. Belli bir güvene ve güce sahip olmanız sizi aldatmasın. Zulme yönelmekten sakının. Zira o, helak edicidir. Allah, orada bulunup da zulüm ve inkarcılık yapanların soylarını kurutmuş, yerlerini başkaları ile değiştirmiştir. Azınlıktan sakının! Zira o, kimseye kalmaz. Sizden önce Allah'ın evinde daha uzun süre kalan ve sizden daha güçlü, daha fazla adam, çocuk ve mala sahip olan Tasm, Cedis ve Amalikalılar'ın haberlerini duydunuz. Onlar, Allah'ın Haremını hafife alıp zulme yönelince Allah da onları çeşitli şekillerde oradan çıkardı. Kimisi parçalar halinde kimisi kuraklıktan dolayı kimisi de kılıçların etkisi ile oradan çıkmıştı. Siz, onların kaldıkları yerde kalıp buraya varis oldunuz. Allah'ın Haremına saygılı bir şekilde davranın ve onu yüceltin. Ondandır ve onun içinde olanlardan sakının. Mallarını satmak, size komşu olmak veya Harem'i ziyaret etmek için gelene karşı zulüm etmeyin. Eğer bunları yaparsanız korkarım ki Allah'ın Haremından rezil ve aciz bir şekilde çıkarılacaksınız” (Ezrakî, c. 1, s. 91).

¹⁹² Ezrakî, c. 1, s. 92; c. 2, s. 39; Muhammed Hamidullah'a göre zemzem kuyusunu gömenler Huzaâlılardır (Muhammed Hamidullah, *İslam Tarihine Giriş*, Çev. Ruhi Özcan, İstanbul, Beyan Yayınları, 2013, s. 45).

bilgiye göre kuyuya gömülenler: iki ceylan heykeli, yedi tane Kal'i cinsi kılıç ile beş adet zırhtı.¹⁹³

Cürhüm bütün bu yanlışları yapınca, zemzem kuyusunun suyu çekilmiş ve üzerinden de asırlar geçmişti. Allah onu Abdülmuttalib'e gösterene kadar da onun yeri bilinmiyordu.¹⁹⁴ Cürhüm'ün Mekke'deki otoritesi, yapmış olduğu bu tür hatalardan ve Kabe'ye karşı göstermiş olduğu hürmetsizliklerden dolayı zayıflamıştı. Kinane'den Beni Bekr ile Huzâa'dan Gubşan kolları; onların bu durumlarını görmüş ve Cürhümlüleri Mekke'den çıkarmak için birleşip onlarla savaşmışlardı. Savaş neticesinde Cürhüm yenilmiş ve Mekke'den çıkarılmıştı.¹⁹⁵

2.1.1. Abdülmuttalib'in Zemzem Kuyusunu Yeniden Bulması

Abdülmuttalib'in zemzem kuyusunu yeniden bulup çıkarması ile ilgili kaynaklarda aktarılan bir hayli farklı rivayetler geçmektedir. Bu farklı rivayetlerin genelinde de zemzem kuyusunun yeri Abdülmuttalib'e rüyada gösterildiğinden bahsedilmektedir. Zemzem suyu, Allah tarafından verilmiş, Abdülmuttalib de onu defalarca rüyasında görmüştür. Rüyada Abdülmuttalib'e bu suyun yeri gösterilerek kendisinden onu kazması istenilmiştir.¹⁹⁶

Hiz. Ali'den gelen rivayete göre, "Abdülmuttalib, Hicr'de uyurken rüyada yanına gelen birisi ona Taybe'yi kazması gerektiğini söylemiş, Abdülmuttalib de Taybe'nin ne olduğunu sormuş, Ancak gelen kişi ona cevap vermeden yanından ayrılmıştı. Ertesi gün olunca aynı kişi tekrardan Abdülmuttalib'in yanına gelmiş ve ona Berre'yi kazması gerektiğini söylemiş, Abdülmuttalib de Berre'nin ne olduğunu sormuştu. Ancak gelen kişi bunun da cevabını vermeden Abdülmuttalib'in yanından ayrılmıştı.

¹⁹³ İbn Sa'd, c. 1, s. 69.

¹⁹⁴ Ezrakî, c. 2, s. 39; Anlatıldığına göre, Cürhüm'ün zemzem kuyusunu gömmesinin üzerinden 500 yıl geçmiştir (Diyarbakrî, c. 1, s. 178).

¹⁹⁵ Süheylî, c. 2, s. 11.

¹⁹⁶ İbn İshak, Muhammed b. İshâk b. Yesâr, *Sîretu İbn İshâk*, thk. Süheyl Zekkar, Beyrut, Dâru'l-Fikr, 1978/1398, s. 26; İbn Sa'd, c. 1, s. 67.

Ertesi gün olunca tekrardan yatağında uyuyan Abdülmuttalib'in yanına yine aynı kişi gelmiş ve bu sefer de kendisine Madnune'yi kazmasını söylemiş ve Madnune'nin ne olduğunu söylemeden de ayrılmıştı. Ertesi gün olunca yine aynı kişi tekrardan Abdülmuttalib'in yanına gelerek ona zemzemi kazması gerektiğini söylemişti. Abdülmuttalib de zemzem'in ne olduğunu sorunca da gelen bu kişi Abdülmuttalib'e; Onun suyunun asla eksilmediği ve onun dibine ulaşamadığını, Onun çok sayıda hacının su ihtiyacını gördüğünü, Onun kan ve işkembe artığının arasında, beyaz kanatlı karganın gagaladığı yerde, karınca yuvasının yanında olduğunu söylemiştir.¹⁹⁷ Bir başka rivayete göre de Abdülmuttalib'e; Zemzem'i kazması gerektiği söylenerek onu kazması durumunda da pişman olmayacağı, onun ulu Atasından kalma bir miras olduğu söylenmiştir. Ayrıca bu suyun sonsuza kadar tükenmeyeceği, onun hayvan tersleri ile kanlarının akıtıldığı yerin arasında olduğu belirtilmiştir.¹⁹⁸ Diyarbekrî'nin aktarmış olduğu rivayette ise Abdülmuttalib'e zemzemin kendisi ve çocukları için bir şeref olduğu söylenmiştir.¹⁹⁹

Abdülmuttalib, rüyada söylenenlerden sonra oğlu Harisle²⁰⁰ beraber kendisine tarif edilen yere giderek kazı yapmaya başlamıştı.²⁰¹

---

¹⁹⁷ Burası, Kureyş'in yanlarında kurbanlarını kestiği İsaf ve Naile putlarının arasında kalan bir yerdî (İbn İshak, s. 24; İbn Hişam, c. 1, s. 110-111).

¹⁹⁸ İbn İshak, s. 23.

¹⁹⁹ Diyarbekrî, c. 1, s. 179.

²⁰⁰ O zaman ondan başka oğlu yoktu.

²⁰¹ Anlatıldığına göre, Abdülmuttalib uyurken rüyada birisi gelip ona zemzemi kazması gerektiğini söylemiştir. Abdülmuttalib de uykudan uyandıktan sonra zemzemin yerini ona göstermesi için Allah'a dua etmişti. Bu duadan sonra ertesi gün yatağında uyuyan Abdülmuttalib'in yanına tekrardan birisi gelip ona tektumu kazması gerektiğini; onun kan ve işkembe artığının arasında, karınca yuvasının yanında, karganın gagaladığı yerde, kırmızı okların güney batı tarafında bulunduğunu söylemiştir. Uykudan uyanan Abdülmuttalib, Mescid-i Haram'a gidip kendisine söylenen işaretleri beklemeye başlamıştı. O esnada Cezur veya Hazur denilen yerde bir inek boğazlanmış ve inek can havliyle onu boğazlayan kişinin elinden kaçıp Mescid-i Haram'da zemzemin olduğu yerde ölmüştü. O inek, öldüğü yerde parçalanmış ve etleri de başka yere taşınmıştı. Ölen ineğin işkembe artıkları da orada kalmıştı. O işkembe artığının içine düşen bir karga karınca yuvasını aramaya başlayınca da Abdülmuttalib orada kazma işine başlamıştı (İbn Habîb, s. 333-334; Ezrakî, c. 2, s. 42; Beyhakî, c. 1, s. 86); Halebî'nin anlattığına göre, bu inek Allah tarafından Abdülmuttalib'e kuyunun yerini tam öğrenmesi için gönderilmişti (Halebî, c. 1, s. 50); Bir başka rivayete göre de Abdülmuttalib'in zemzeme ulaşması için Allah tarafından kendisine üç alamet gösterilmiş olup bunlar: karganın gagalaması, işkembe atığının olduğu yer ve karınca yuvasıdır (*Peygamber Külliyyatı*, c. 1, s. 134); Abdülmuttalib'in orada kazı

Abdülmuttalib, kazı yaparken örülmüş taşlara ulaşınca tekbir getirmişti.²⁰² Abdülmuttalib'in tekbir getirdiğini duyan Kureyş, onun hedefine ulaştığını anlayarak Abdülmuttalib'in yanına gelip ona bu kuyunun ataları İsmail'in kuyusu olduğunu ve onda kendilerinin de haklarının olduğunu söylemiş ve kendilerini de ona ortak yapmasını istemişlerdi. Abdülmuttalib de bunu yapamayacağını, bu işin sadece kendisine verildiğini söylemişti. Abdülmuttalib'den kendilerini ortak yapmasını aksi taktirde kendisinin peşini bırakmayacaklarını ve onunla bu hususta mahkemeleşeceklerini söylemişlerdi. Abdülmuttalib de diledikleri hakemin yanında mahkemeleşmeye hazır olduğunu söylemişti. Kureyş de Beni Sa'd b. Huzeyme'nin kahinesini aralarında hakem olarak belirlemişlerdi.²⁰³

Bu kâhine, Şam'ın yüksek kesimlerinde oturmaktaydı. Abdülmuttalib ve Kureyş, Kahine'nin yanına gitmek için yola çıkarlarken yanlarına bir grup insan alarak öyle yola çıkmışlardı.²⁰⁴ Şam ve Hicaz arası bir çölde²⁰⁵ Abdülmuttalib ve arkadaşlarının suları bitmiş ve susamışlardı. Abdülmuttalib ve arkadaşları, onlarla beraber olan Kureyşliler'den su istedilerse de Kureyşliler onlara çölde olduklarını dolayısıyla onların başına gelen durumun kendilerinin de başlarına gelebileceğinden korktuklarından dolayı onlara su vermeyi kabul etmemişlerdi.

---

yaptığını gören Kureyş, bu iki putun arasında kazı yapmasına müsaade etmeyeceklerini kendisine söylemişti. Abdülmuttalib de oğlu Haris'e kazı işini bitirene kadar kendisini korumasını ve emrolunduğu bu işi yapana kadar da kazıdan vazgeçmeyeceğinin söylemişti. Abdülmuttalib'in ciddi olduğunu gören Kureyş de onu kazı işlemi ile baş başa bırakmıştı (İbn İshak, s. 24; Ezrakî, c. 2, s. 42; Beyhakî, c. 1, s. 86).

²⁰²Abdülmuttalib'in kazı işlemini üç gün yaptığı söylenmektedir (İbn Sa'd, c. 1, s. 68; İbn Ziya', Muhammed b. Ahmed, *Târihu Mekketu'l-Müşerrefete ve'l-Mescidu'l Harâm ve'l-Medinetü's-Şerîfetü ve'l-Kabru's-Şerîf*, thk. 'Ala İbrâhim-Eymen Nasr, Beyrut, Dâru'l-Kitâb, 2004/1424, s. 136; Diyarbekrî, c. 1, s. 179); Abdülmuttalib, kuyunun örülmüş taşlarına ulaştığında Kureyş ona yardım etmek istediye de Abdülmuttalib bunu kabul etmemiştir (Fakihî, Ebu Abdullah Muhammed b. İshâk b. Abbas, *Ahbâru Mekke fî Kadîmi'd-Dehr ve Hadîsehe*, thk. Abdülmelik Abdullah Dahîş, 2. Baskı, Beyrut, Dâr Hıdır, 1414, c. 2, s. 11).

²⁰³Bu kâhine, Şam ulularından olup Ma'an'da yaşıyordu (İbn Sa'd, c. 1, s. 68).

²⁰⁴Abdülmuttalib'in Abdumenaf'tan almış olduğu kişi sayısı 20 iken Kureyş'in yanına aldığı kişi sayısı da 20 kişi idi (İbn Sa'd, c. 1, s. 68).

²⁰⁵Burasının Şam yolunda "el-Fakir veya Haz" denilen bir yer olduğu söylenmektedir (İbn Sa'd, c. 1, s. 68).

Onların bu davranışlarını karşısında kendisi ve arkadaşları için endişelenmiş olan Abdülmuttalib, arkadaşlarına bir fikirlerinin olup olmadığını sormuş, Arkadaşları da bir fikirlerinin olmadığını, kendisinin bu konudaki fikrine tabi olacaklarını kendisine söylemişlerdi. Abdülmuttalib de herkesin kendisi için bir mezar kazmasını, içlerinden her birinin ölmesi durumunda da arkadaşları tarafından kazmış olduğu mezara gömülmesini arkadaşlarına söylemişti. Böylece bir kişinin helak olması bir grubun helak olmasından daha iyi olacaktır. Arkadaşları da Abdülmuttalib'in bu fikrini kabul ederek kendilerine mezar kazmış ve mezarları başında da ölümü beklemeye başlamışlardı. Ancak hiçbir şey yapmadan öylece ölümü beklemenin mantıklı olmadığını düşünen Abdülmuttalib, bu şekilde ölümü kendi elleri ile beklemenin doğru olmadığını, yeryüzünde su aramamanın bir acizlik olduğunu söylemiş ve arkadaşlarına kalkıp su aralamaları gerektiğini söylemiştir. Bineğine binip yola koyulan Abdülmuttalib'in bineği hızlanınca, bineğinin ayağının altından tatlı bir su pınarı fıskırmış ve bunu gören Abdülmuttalib de tekbir getirmişti.²⁰⁶ Abdülmuttalib'in tekbir getirdiğini duyan arkadaşları da tekbir getirmişti. Abdülmuttalib, bineğinden inerek su içmiş ve arkadaşları da gelip su içmiş ve kaplarını da doldurmuşlardı. Abdülmuttalib ve arkadaşları, su ihtiyaçlarını giderdikten sonra su içmeleri ve kaplarını doldurmaları için onlarla beraber olan Kureyşlileri de çağırmış, Kureyşliler de gelip su içmiş ve kaplarını doldurmuşlardı. İbn Kesir'in anlattığına göre Abdülmuttalib, diğer Kureyşlileri de su içmeye çağırınca onunla beraber olan arkadaşları ise onlara su vermeyi kabul etmemişlerdi. Ancak Abdülmuttalib, onların dediklerini duymazlıktan gelip onlara su vermeyi kabul etmiştir.²⁰⁷

Abdülmuttalible mahkemeleşmeye giden Kureyşliler, bu olaydan sonra kararın Abdülmuttalib'in lehine çözülmüş olduğunu ve kendisi ile zezem konusunda bir daha asla tartışmayacaklarını ve bu çölde kendisine bu suyu verenin zezemi de ona vermiş olacağını söylemiş ve suyuna geri

---

²⁰⁶Abdülmuttalib'in bu durumu, yanındakiler tarafından bir keramet ve istidrac olarak görülmüştür (Hamidullah, *İslam Tarihine Giriş*, s. 46).

²⁰⁷ İbn Kesîr, c. 1, s. 616.

dönmesi gerektiğini de Abdülmuttalib'e söylemişlerdi. Böylece Abdülmuttalib ve Kureyş, kâhinenin yanına gitmekten vazgeçip Mekke'ye geri dönmüşlerdi.”²⁰⁸

Kâhineye gitmekten vazgeçip Mekke'ye geri dönen Abdülmuttalib, kazı işine devam etmiş ve kuyunun içinde ceylan heykelleri, kal'i cinsi kılıçlar, tırnaklar, silah ile gümüşten süs eşyaları bulmuştu.²⁰⁹ Abdülmuttalib'in birtakım eşyalar bulduğunu gören Kureyşliler, bu eşyalarda kendilerinin de hakları olduğunu söyleyerek bu haklarını Abdülmuttalib'den istemişlerdi. Abdülmuttalib, bu mallarda bir haklarının olmadığını söylemişti. Ancak bu eşyalar üzerinde fal okları ile kura çekebileceğini ve Kimin okuna ne çıkarsa da ona ait olacağını söylemişti. Abdülmuttalib'in bu teklifini mantıklı bulan Kureyşliler, bu teklifi kabul etmişlerdi. Bunun üzerine Abdülmuttalib de kendisi için iki, Kâbe için iki ve Kureyş için iki olmak üzere toplam altı tane ok istemişti. Onun üç tane ok da istediği söylenmektedir.²¹⁰ Seçilen bu oklardan sarı olanları Kâbe'ye, beyaz olanları Kureyş'e ve siyah olanları da Abdülmuttalib'e aitti. Ancak bu oklardan kırmızı olanların Kabe'ye, Siyah olanların Kureyş'e ve Beyaz

---

²⁰⁸ İbn İshak, s. 24, 25; İbn Hişam, c. 1, s. 142-145; İbn Sa'd, c. 1, s. 67-68; Ezrakî, c. 2, s. 44; Fâkihî, c. 2, s. 14; Beyhakî, c. 1, s. 93-95; Bu konu ile ilgili aktarılan bir başka rivayete göre de Abdülmuttalib, zemzemi kazmakla emrolunduğunu zaman kendisine Bulanık olmayan ve susuzluğu gideren suya çağırması ve bu sudan korkulmaması gerektiği söylenmiştir. Abdülmuttalib, bunlar kendisine söylendiği zaman çıkıp Kureyş'e şöyle demişti: “Biliyor musunuz? Size zemzemi kazmam söylendi.” Kureyş de onun nerede olduğunu kendisine söylenip söylenmediğini sorunca Abdülmuttalib de kendisine söylenmediğini söylemişti. Kureyş de Abdülmuttalib'e tekrardan yatağına dönüp uyuması gerektiğini söylemiş ve kendisine söylenenlerin kaynağı Allah tarafında ise ise kendisine tekrardan gösterileceğini yok eğer şeytandan ise onun bir daha kendisinin yanına gelmeyeceğini söylemişti. Tekrar yatağına dönüp uyuyan Abdülmuttalib, rüyada birisi tarafından kendisine zemzemi kazması gerektiği; onu kazarsa da pişman olmayacağı, onun ulu atasından kalan bir miras olduğu ve onun asla tükenmez ve dibine ulaşılmaz bir su olduğu, onun kan ile işkembe artığının arasında bulunduğu söylenmişti. Abdülmuttalib'e tarif edilen bu yerin Huzâalılar'a ait olduğu ve onların da burada kendisinin kazı yapmasına müsaade etmeyecekleri Abdülmuttalib'e söylenmişti. Fâkihî'nin anlattığına göre, Abdülmuttalib'e rüyada şöyle söylenmiştir: “*Senin kavmin, günün ilk saatlerinde sana karşı çıkacak, günün son saatlerinde de seninle beraber olacaktır*” (İbn İshak, s. 23; İbn Hişam, c. 1, s. 145; İbn Habib, s. 334; Fâkihî, c. 2, s. 10).

²⁰⁹Bu kılıçların Pers kralı Sasan veya Sabu tarafından hediye edildiği, Pers krallarının da Sasan veya Sabu dönemine kadar Kabe'yi hacca geldikleri söylenmektedir (İbn Ziya', s. 134; *Peygamber Külliyyatı*, c. 1, s. 134).

²¹⁰ İbn Habib, s. 333; Fâkihî, c. 2, s. 10.

olanların da Abdülmuttalib'e ait olduğu şeklinde de bir bilgi bulunmaktadır.²¹¹ Abdülmuttalib ve Kureyşliler, okları alıp Kâbe'nin içinde Hübel'in önünde bulunan ok çekme görevlisine teslim etmişlerdi.²¹² Abdülmuttalib, okları teslim ettikten sonra Allah'a dua etmeye başlamıştı. Abdülmuttalib'in yapmış olduğu dua şöyle idi:

“Allah'ım! Sen övülmüş bir meliksin; Rabbim, sen başlatan ve döndürensin

Allah'ım, sen büyük kayayı tutansın;

Her yeni doğan ve meydana gelen sendendir

Dilersen eğer istediğine ilham et

Süs ve demirin yerini bugün istediğine göster

Ben en büyük yemini adanmışım; Allah'ım! Onu gerçekleştir

Ondan geri dönmeyeyim”²¹³

Görevlinin okları çekmesi neticesinde sarı oklar ceylanlara, siyah oklar da kılıç ve zırhlara çıkmıştı. Ancak Kureyşliler'e ait olan beyaz oklara ise bir şey çıkmamıştı.²¹⁴ Abdülmuttalib, kuradan sonra kılıçları eritip Kâbe'ye kapı yapmış, ceylanları da kapıya asmıştı. Böylece Kâbe ilk defa altınla süslenmiş oldu.²¹⁵

Abdülmuttalib, zenzem kuyusunu yeniden bulduktan sonra kuyunun üzerine iki havuz kurarak Harisle beraber o havuzları doldurmaya başlamıştı. Abdülmuttalib'i kıskanan bazı Kureyşliler, gece vakti havuzları

²¹¹ İbn Habib, s. 333; Fâkihî, c. 2, s. 10.

²¹² İbn İshak, s. 26; İbn Hişam, c. 1, s. 146-147.

²¹³ Beyhakî, c. 1, s. 96; İbn Kesîr, c. 2, s. 246.

²¹⁴ İbn İshak, s. 26; İbn Hişam, c. 1, s. 147; Beyhakî, c. 1, s. 96; Süheylî, c. 2, s. 76; İbn Kesîr, c. 2, s. 246.

²¹⁵ İbn Hişam, c. 1, s. 147; Beyhakî, c. 1, s. 96; Süheylî, c. 2, s. 77; İbn Kesîr, c. 2, s. 246.

kırıyor, sabah vakti olunca da Abdülmuttalib bu havuzları onarıyordu. Ancak Kureyşliler'in yapmış oldukları bu tür davranışların sayısı artınca da Abdülmuttalib de bu durum için Allah'a dua etmiş ve rüyada kendisine şöyle söylenmiştir: *“De ki Allah'ım! Ben onu yıkanana helal etmiyorum, O sadece içen için helal ve şifadır.”* Uykudan uyanan Abdülmuttalib, Kureyş'in mescitte toplandığı bir vakitte mescide gidip kendisine rüyada söylenenleri onlara söylemişti. Bundan sonra da havuzlara karışan kişiler bir hastalığa yakalanmaya başlamıştı. Böylece Kureyşliler o havuzlara ilişmeyi bırakmışlardı.²¹⁶ Halebî'nin anlattığına göre ise Kureyş'ten bir kişi, gelip Abdülmuttalib'in zemzem kuyusunun üzerine kurmuş olduğu havuzlardan birisinde yıkanmıştı. Bu durumu öğrenen Abdülmuttalib de sinirlenmiş ve rüyasında kendisine şöyle söylendiğini görmüştü: *“Allah'ım! Ben onu yıkanana helal etmiyorum, ben onu sadece içen kişilere helal ediyorum”.* Ancak Halebî'nin aktarmış olduğu bu rivayette şu husus dikkati çekmektedir ki o da diğer kaynaklarda Abdülmuttalib'in dua etmesinden sonra rüyada kendisine böyle bir dua söylenirken, Halebî'nin aktarmış olduğu bu rivayette ise Abdülmuttalib, dua etmeden kendisine böyle bir dua rüyada gösterilmiştir.²¹⁷

Abdülmuttalib'in zemzem kuyusunu yeniden bulup kazması ile ilgili rivayetler ilk dönem kaynaklarında genel olarak bu şekilde geçmektedir. Ancak bu konuya eleştirel bir gözle bakan İsrail Balcı'ya göre ise bu konuyla ilgili aktarılan rivayetlerde birtakım çelişki ve tasvirler bulunmaktadır.²¹⁸ Balcı'nın söylediğine göre, Cürhümlüler'in kapatmış olduğu zemzem kuyusundan Abdülmuttalib'in haberi olup kendisi de Kusay gibi Mekke'ye gelen hacıların su ihtiyacını karşılamak için birtakım çareler aramış ve zemzemin yerini bulmak için de birtakım çalışmalar yapmış ve sonunda da zemzemi bulup ortaya çıkarmıştır.²¹⁹ Abdülmuttalib'in zemzemin yerini bulmak için birtakım çalışmalar yaptığını söyleyen

---

²¹⁶ İbn Habîb, s. 333; Ezrakî, c. 2, s. 42; Beyhakî, c. 1, s. 87.

²¹⁷ Halebî, c. 1, s. 53.

²¹⁸ Balcı, s. 119.

²¹⁹ Balcı, s. 123.

Balcı'nın, bunların nasıl bir çalışma olduğuna değinmemiş olması ise ilginçtir. Ayrıca zemzem kuyusundan haberdar olan kişi sadece Abdülmuttalib değildir. Zira Abdülmuttalib zemzem kuyusunu bulduğu zaman Kureyş onun yanına gelerek bu kuyunun ataları İsmail'in kuyusu olduğunu söylemişlerdi.

Bir başka görüşe göre de "Hac mevsiminde hacıların su ihtiyacını giderebilmek için Mekke'nin etrafında bulunan kuyulardan su getirip Kabe'nin yanında bulunan havuzları doldurmak gerekiyordu. Bu işin zor olmasının yanı sıra bunu yapabilmek için de çok fazla insan gücüne ihtiyaç duyulurdu. Muttalib'in vefatından sonra Sikaye görevini üstlenen Abdülmuttalib'in de bu işin altından kalkabilecek sayıda insan gücüne sahip olmadığından dolayı da zemzem kuyusunu bulmayı düşünmüştür."²²⁰ Heykel'in anlattığına göre ise, "Araplar, Mudad b. Amr'ın kapatmış olduğu zemzem kuyusunu hatırlıyor ve onun açık olmasını da temenni ediyorlardı. Abdülmuttalib, konumu hasebiyle bu işi en çok düşünen kişi idi. Abdülmuttalib, bu ısrarlı bekleyişi neticesinde rüyada zemzem ile ilgili birtakım sesler duymaya başlamıştı. Abdülmuttalib'in duymuş olduğu bu sesler, onu zemzem kuyusunu kazmaya teşvik ediyordu."²²¹

Abdülmuttalib'in zemzemi kazması ile ilgili anlatılan bu rivayetlerde dikkat çekici olan kısım, kuyu ile ilgili işaretlerin yanı sıra kazı yapmasının kendisine rüyada gösterilmesidir. Yapmış olduğumuz kaynak taraması neticesinde ilk dönem kaynakların genelinde olayın genel itibari ile kendisine rüyada gösterilmiş olması ve bunun dışında da farklı bir rivayetin olmaması, bu tür rivayetlere ihtiyatla yaklaşılmasının önemini arttırmaktadır. Yukarıda da geçtiği üzere Abdülmuttalib'in birtakım çalışmalar yapmış olma ihtimalinin üzerine binaen bu konunun bilinç altına yerleşmesinden dolayı da rüyada bu konu ile ilgili birtakım şeyler görmüş olabileceği düşünülebilecek ihtimallerden birisi olabilir. Siyer yazarları, Abdülmuttalib'in zemzemi sadık ve tekrar eden bir rüya ile kazdığını zikretmektedirler. Bu rüya, sanki Allah tarafından Abdülmuttalib'e

---

²²⁰ Berki-Keskiöglü, s. 31.

²²¹ Heykel, s. 156.

gönderilmiş bir tür ilhamdır. Allah, onun kalbinin temizliğinden ve ruhunun parlaklığından dolayı ona ilham etmiştir.²²² Muhammed Ebû Zehra'nın bu konu ile ilgili söylemiş olduğu bu yorum, enteresan ve dikkat çekici bir öneme haizdir. Zira bunu Ebû Zehra'nın dışında söyleyen başka kimse yoktur.

2.1.2. Abdülmuttalib'in Adağı

Abdülmuttalib'in oğlunu kurban etmek istemesi hadisesi, onun hayatında zemzem kuyusunun yeniden çıkarılması kadar hayati bir önem taşımaktadır.²²³ Abdülmuttalib'in oğlunu kurban etmek istemesi ile ilgili kaynaklarda farklı rivayetler bulunmaktadır. Anlatıldığına göre Abdülmuttalib, zemzem kuyusunu kazarken Kureyş'in eziyetine maruz kalınca, on oğlu olur ve onu koruyacak yaşa gelirlerse onlardan birini Kâbe'nin yanında Allah için kurban edeceğini adamıştı.²²⁴ Ancak Abdülmuttalib'in oğlunu kurban etmek istemesinin başka nedenleri olduğu da anlatılmaktadır. İbn Sa'd'ın anlattığına göre, Abdülmuttalib zemzem kuyusunu kazarken ona yardım edenlerin azlığını görmüş, bundan dolayı da on oğlu olursa bunlardan birisini kurban edeceğini adamıştı.²²⁵ Başka bir rivayete göre de kazma işini bitirmeye muvaffak olursa ve on tane de oğlu olursa bunlardan birini Allah için kurban edeceğini adamıştı.²²⁶

Belâzûrî'nin aktardığı rivayete göre ise Abdülmuttalib, zemzemi kazarken Kureyş kendisine sataşmış ve içlerinden Adi b. Nevfel de gelip ona şöyle demişti: “Ey Abdülmuttalib! çocukların olmadığı halde bize karşı mı çıkıyorsun?” Tabi o zamanlarda Abdülmuttalib'in Haris'ten başka oğlu yoktu. Nevfel'in bu söylediğine karşılık Abdülmuttalib de ona şöyle cevap vermişti: “Baban Nevfel, Haşim'in himayesinde idi, şimdi sen bunları bana

---

²²²Ebû'z-Zehra, c. 1, s. 83.

²²³ Kiraz, *Hiz. Peygamber'in Amcaları*, s. 17.

²²⁴ İbn İshak, s. 32; İbn Hişam, c. 1, s. 151; Taberî, c. 2, s. 240; Beyhakî, c. 1, s. 98; Süheyfî, c. 2, s. 84.

²²⁵ İbn Sa'd, c. 1, s. 71.

²²⁶ Ezrakî, c. 1, s. 46; Taberî, c. 1, s. 264.

mı söylüyorsun?” Adiy de ona “Sen de dayıların Ben-i Neccar’ın yanında kalıyordun ve seni oradan amcan Muttalib getirdi” onun bu cevabı üzerine Abdülmuttalib de ona “Beni azlıkla mı ayıplıyorsun?” demişti. Abdülmuttalib, bu sözlü sataşmadan sonra Allah ona on erkek evlat verirse bunlardan birisini Kabe’nin yanında kurban edeceğini adanmıştı.²²⁷ Araplarda kişinin gücünün ve nüfuzunun azlığı veya çokluğu, erkek çocuklarının sayısı ile bağlantılıdır.²²⁸

Bir başka rivayete göre ise Abdülmuttalib, zemzem kuyusunu kazarken oğlu Haris’e kendisini korumasını söylemişti. Ancak Haris’in bunu yapacak güç ve kuvvete sahip olmadığını anlayan Abdülmuttalib, on erkek oğlu olur ve onu korurlarsa onlardan bir tanesini Kâbe’nin yanında kurban edeceğini adanmıştı.²²⁹ Muhammed Ebu Zehra’ya göre ise Abdülmuttalib, Cahiliye adetlerinden kalma bir adete göre bu adanmıştı. Abdülmuttalib, yapmış olduğu bu adakla büyük atası İbrahim’in Allah’a yaklaşması gibi o da Kâbe’ye yaklaşmak istemiştir. Ancak kendisi bu adağı Allah’ın emri ile değil de içinden geldiği için yapmıştır.²³⁰

Zemzem kuyusunu kazarken Haris’ten başka oğlunun olmaması, Adi b. Nevfel’in de onu çocuklarının azlığı ile ayıplaması gibi nedenlerden dolayı Abdülmuttalib’in böyle bir adakta bulunmuş olabileceği kuvvetle muhtemeldir. Zira yukarıda da bahsettiğimiz gibi Araplarda çocuk sayısının çokluğu, kişinin gücü ve nüfuzu açısından ciddi önemi haizdir. İddia edildiğine göre Abdülmuttalib, saygın bir kişi olmak için çok sayıda çocuk sahibi olmaya istekli idi.²³¹

Abdülmuttalib, çocuklarının sayısı onu bulunca ve bunların kendisini koruyacak yaşa geldiklerini de anlayınca onları toplayarak yapmış olduğu

---

²²⁷ Belâzûrî, c. 1, s. 78-79; Şâmî, c. 1, s. 244.

²²⁸ Demircan, *Siyer*, s. 122; Araplar, malın ve çocukların çokluğu ile övünüyorlardı. Onların dilinde övünme cümleleri şu şekildedir: “Ben senden daha fazla mala sahibim, senden de daha şerefli biriyim” (Ebû Zehra, c. 1, s. 85).

²²⁹ Halebî, c. 1, s. 53-54.

²³⁰ Ebû Zehra, c. 1, s. 85.

²³¹ Ebû Zehra, c. 1, s. 85.

adağı onlara anlatmış²³² ve onlardan da yapmış olduğu adağa uymaları ve Allah'a karşı vefalı olmalarını istemişti.²³³ Çocukları da babalarının isteğini kabul ederek bu işin nasıl yapılacağını ona sormuşlardı.²³⁴ Abdülmuttalib de onlardan her birinin birer ok alıp üzerine isimlerini yazıp yanına gelmelerini istemişti. Çocukları da denileni yapıp babalarının yanına dönmüşlerdi.²³⁵ Abdülmuttalib, çocuklarını da yanına alarak Kabe'nin içinde bulunan Hübel'in yanına gitmişti.²³⁶

Abdülmuttalib; okları Hübel'in yanında bulunan okları çekme görevlisine teslim edip ona yapmış olduğu adağı anlatarak çocuklarının oklarını çekmesini istemişti. Abdullah da o zaman babasının veya annesinin en küçük oğlu²³⁷ olup Abdülmuttalib'in de en çok sevdiği oğlu idi. Görevli okları alıp kurayı çekeceği esnada Abdülmuttalib, Hübel'in yanına gidip dua etmeye başlamıştı.²³⁸ Anlatıldığına göre Abdülmuttalib, okun Abdullah'a çıkmaması için şu şekilde dua etmeye başlamıştı.²³⁹

“Allah'ım! ok ona çıkmasin, bunun bana ağır gelmesinden korkuyorum

---

²³²Abdülmuttalib'in çocuklarına böyle bir adaktan bahsetmesi, zemzem kuyusunun kazılmasından otuz sene sonra olmuştur (Şâmî, c. 1, s. 244).

²³³Ancak Halebî'nin anlattığına göre, Abdülmuttalib'in on oğlu olunca bir gün kendisine adağını yerine getirmesi söylenmiştir. Bir başka söylentiye göre ise Abdülmuttalib, adağını unuttunca kendisine adağını yerine getir denilmiştir. Bunun üzerine Abdülmuttalib de kalkıp bir koç kesmiş ve onu fakirlere dağıtmıştır. Ancak rüyada kendisine ondan daha büyüğünü kurban etmesi gerektiği söylenmiş ve Abdülmuttalib de bu sefer bir öküz kesmişti. Ancak yine kendisine ondan daha büyük bir şey kurban etmesi gerektiği söylenince de bu sefer kalkıp bir deve kurban etmiştir. Ancak yine ondan daha büyük birini kurban etmesi gerektiği söylenince de “Ondan daha büyük olan nedir?” diye sormuş ve ona “Kurban etmeyi adanmış olduğun çocuklarından birini kurban et” denilmiştir (Halebî, c. 1, s. 54).

²³⁴ Çocuklarından hiç birisi ona karşı gelmemiş ve ona şöyle demişlerdi: “Adağımı yerine getir ve dilediğini yap” (İbn Sa'd, c. 1, s. 71).

²³⁵ Çocuklarından Abdülmuttalib'e ilk itaat edenin Abdullah olduğu anlatılır (Halebî, c. 1, s. 54).

²³⁶ İbn İshak, s. 32; İbn Hişam, c. 1, s. 151-152; İbn Sa'd, c. 1, s. 71; Taberî, c. 1, s. 240.

²³⁷ Kastalâni'nin aktardığına göre, Babası onu kurban etmek istediği vakit babasının en küçük oğlu idi, ondan sonra da Hamza ve Abbas doğdular (Kastalâni, c. 1, s. 70; Diyarbekrî, c. 1 s. 183).

²³⁸ İbn İshak, s. 33; İbn Hişam, c. 1, s. 152-153; Taberî, c. 1, s. 241.

²³⁹ Beyhakî, *Delâil*, c. 1, s. 99.

Eğer o kurban olacaksa bugünün daha iyi olacağını düşünüyorum”²⁴⁰

Bir başka rivayete göre de şöyle dua etmiştir:

*“Allah'ım! Ben onlardan birini sana kurban etmeye adadım. Ben aralarında kura çekeceğim, Sen dilediğine isabet ettir.”*²⁴¹

Görevli, okları çekince kura ilk olarak Abdullah’a çıkmıştı.²⁴² Bunun üzerine Abdülmuttalib, Abdullah’ı kesmek için Kureyş’in yanlarında kurbanlarını kestiği İsaf ve Naile putlarının yanına götürmüştü. Abdülmuttalib’in bu yaptığını gören Kureyş ona karşı çıkararak ne yapmak istediğini sormuş, Abdülmuttalib de yapmış olduğu adağa karşılık oğlunu kurban etmek istediğini söylemişti.²⁴³ Abdülmuttalib, oğlunu kurban etmek istediğini söyleyince, Kureyş’le beraber Abdülmuttalib’in çocukları da Abdülmuttalib’e oğlunu kesmemesini söylemiş ve bunu yapması durumunda da diğer babaların da çocuklarını kesmeye başlayacağını ve bunun insanlar arasında bir adete dönüşmesinden korktuklarını kendisine söylemişlerdi. Muğire b. Abdullah b. Âiz adındaki birisi, Abdülmuttalib’e şöyle demişti: “Onu öldürme, eğer onun kurtulması bizim mallarımızla olacaksa mallarımızı ona feda ederiz”²⁴⁴

Başka rivayete göre ise Abdülmuttalib’in kızlarından birisi babasına kardeşlerini bağışlamasını ve onun yerine de haremde bulunan develerini kesmesini söylemişti.²⁴⁵ Fâkihî’nin anlattığına göre de Abdullah’ın dayıları olan Mahzumoğulları, Abdülmuttalib’in yanına gelerek ona diğer çocuklarının arasından kız kardeşlerinin oğlunu mu kurban edeceğini

---

²⁴⁰ İbn İshak, s. 33.

²⁴¹ Diyarbekrî, c. 1, s. 182; Beyhakî, c. 1, s. 87.

²⁴² İbn Sa’d, c. 1, s. 72.

²⁴³ İbn İshak, s. 34; İbn Hişam, c. 1, s. 153; Taberî, c. 1, s. 241.

²⁴⁴ İbn Hişam, c. 1, s. 153-154; Taberî, c. 1, s. 242; Süheylî, c. 2, s. 86; İbnü’l-Esîr, c. 1, s. 609; Abdülmuttalib’e böyle bir teklifi onun yeğeninini söylediği de anlatılır (Ebû Zehra, c. 1, s. 86).

²⁴⁵ İbn Sa’d, c. 1, s. 72.

sormuşlardı. Abdülmuttalib de çocukları arasında kura çektiğini ve kuranın da üç defa Abdullah'a çıktığını söylemişti.²⁴⁶

Anlatılanlara göre Abdülmuttalib; Abdullah'ı kurban etmek isteyince, Abbas onu babasının ayağının altından tutup çekmiş ve o esnada onun yüzünü çizmişti. Abdullah ölene kadar da yüzündeki bu çizik izi yüzünde kalmıştır.²⁴⁷

Abdülmuttalib'i bu adağından vazgeçiremeyeceklerini anlayan Kureyşliler, onun Hicaz'a gitmesini ve orada bir Cine sahip olan Necah, Secah²⁴⁸ veya Kutbe²⁴⁹ adındaki bilge kadına bu durumu anlatmasını ve ondan gelecek teklife göre davranmasını önermişlerdir. Bu kadın eğer kendisine oğlunu öldürmesini söylerse gelip oğlunu kesecek ve adağını yerine getirmiş olacak yok eğer kendisi ve oğlu için başka bir çıkış yolu söylerse de ona göre davranmasını söylemişlerdi. Abdülmuttalib de Kureyşliler'in kendisine söylemiş olduğu bu teklifi kabul etmiştir.²⁵⁰

Abdülmuttalib, Medine'ye gitmiş fakat o kadını orda bulamamıştı. Onun Hayber'de olduğuna dair haber alan Abdülmuttalib, Hayber'e gitmiş ve onu orada bulmuş ve ona başından geçen olayı anlatmıştı. Bilge kadın, o gün cinin yanında olmadığını dolayısıyla da bu konuyu kendisine sormadığını söyleyerek Abdülmuttalib ve beraberindekilerin yarın gelmelerini gerektiğini söylemişti.

Abdülmuttalib ve beraberindekiler, kadının yanından ayrılmış ve ertesi gün olunca da tekrardan o kadının yanına dönmüşlerdi. Bilge kadın, onlara cini tarafından bu konu ile ilgili kendisine haber geldiğini söyleyerek onlar da bir kişinin diyetinin ne kadar olduğunu sormuştu. Abdülmuttalib ve arkadaşları da bir kişinin diyetinin on deve olduğunu kadına söylemişlerdi. Bunun üzerine kadın, onlara memleketlerine geri dönmelerini ve Abdullah

---

²⁴⁶ Fâkihî, c. 2, s. 10.

²⁴⁷ İbn İshak, s. 34; Beyhakî, c. 1, s. 99; İbn Kesîr, c. 2, s. 248; Şâmî, c. 1., s. 245.

²⁴⁸ İbn Kesîr, c. 2, s. 248.

²⁴⁹ İbn Hişam, c. 1, s. 154.

²⁵⁰ İbn İshak, s. 36; İbn Hişam, c. 1, s. 154; Ezrakî, c. 1, s. 46; Taberî, c. 2, s. 242.

ile on deve arasında kura çekmelerini söylemiş, kuranın Abdullah'a çıkması durumunda da ilahları razı olana ve kura develere çıkana kadar deve sayılarını arttırıp kura çekmelerini söylemişti. Abdülmuttalib ve beraberindekiler, kadından bu bilgileri aldıktan sonra Mekke'ye geri dönmüşlerdi.²⁵¹

Mekke'ye dönen Abdülmuttalib, Abdullah ile on deve arasında kura çekmek için Kabe'nin yanına gitmiş ve orada dua etmeye başlamıştı.²⁵² Kura çekildiğinde kura Abdullah'a çıkmıştı.²⁵³ Develerin sayısına on tane daha ilave edilerek tekrardan kura çekilmiş, ancak kura yine Abdullah'a çıkmıştı. Bu şekilde develerin sayısı onar arttırılıp kura çekilmeye devam edildi ta ki develerin sayısı yüze ulaşana kadar. Develerin sayısı yüz olunca Abdullah ile yüz deve arasında kura çekilmiş ve kura develere çıkmıştı.²⁵⁴ Kura, develere çıkınca da Abdülmuttalib ile yanındakiler tekbir getirmişlerdi.²⁵⁵ Kureyş ve orada hazır olanlar; Abdülmuttalib'e, "*Ey Abdülmuttalib! Rabbin razı oldu ve oğlun kurtuldu*" demişlerdi.²⁵⁶ Bunlar Abdülmuttalib'e söylenince de kendisi bunu kabul etmeyerek kuranın üç defa daha tekrarlanmasını istemişti. Kura, üç defa daha Abdullah ile develer arasında çekilmiş ve her defasında da kura develere çıkınca da develer kesilip insanların yenmesine bırakılmıştı.²⁵⁷

---

²⁵¹ İbn İshak, s. 34; İbn Hişam, c. 1, s. 154; Taberî, c. 2, s. 242; Beyhakî, c. 1, s. 100; İbnü'l-Esir, c. 1, s. 610; İbn Kesîr, c. 2, s. 248; Diyarbekrî'nin aktardığına göre, bilge kadın direkt olarak onlardaki diyetin miktarını sormuştur (Diyarbekrî, c. 1, s. 183).

²⁵² Cahiliye döneminde oklarla fal bakma adeti şöyle yapılırdı: Hübel'in yanında yedi tane ok bulunur ve her okun üzerinde bir yazı bulunurdu. Okların üzerinde bulunan yazılar; "akıl", "evet", "hayır", "sizdendir", "sizden değildir", "mulsak" ve "sular" şeklinde idi. Araplar, herhangi bir konuda ihtilafa düşmeleri durumunda bu oklar ile kura çekerek problemi halleder ve kura sonucuna da uyarlardı. Mesela bir çocuğu sünnet etmek, birini evlendirmek, ölüyü gömmek istediklerinde veya birisinin nesebi hakkında şüpheye düşerlerse onunla beraber Hübel'in yanına giderlerdi. Ayrıca yanlarında ok çekme görevlisine vermek için kurban ve yüz dirhem bulundurlardı (İbn İshak, s. 32-33; Taberî, c. 2, s. 240-241; Süheylî, c. 2, s. 85; İbnü'l-Esir, c. 1, s. 609).

²⁵³ Kureyş, Abdülmuttalib'e Rabbi razı olana kadar develerin sayısını arttırmasını söylemiştir (Ezrakî, c. 1, s. 46).

²⁵⁴ İbn İshak, s. 37; İbn Hişam, c. 1, s. 154-155; Taberî, c. 2, s. 242; Süheylî, c. 2, s. 87-88.

²⁵⁵ İbn Sa'd, c. 1, s. 72.

²⁵⁶ İbn Hişam, c. 1, s. 155.

²⁵⁷ İbn İshak, s. 39; İbn Hişam, c. 1, s. 155; Ezrakî, c. 1, s. 46.

Anlatıldığına göre, develerin sayısı yüze ulaşınca kura çekilmiş ve kura Abdullah'a çıkmıştı. Develerin sayısına yüz tane daha eklenip tekrardan kura çekilmiş ve bu sefer de kura Abdullah'a çıkınca da develerin sayısına yüz tane daha ilave edilmiş ve böylece develerin sayısı üç yüz olmuştu. Çekilen bu son kurada kura, develere çıkmış ve üç yüz deve Abdullah'ın yerine kesilmişti.²⁵⁸ Ancak bu rivayetin sağlıklı olduğu kanaatinde değiliz. Zira eğer böyle olmuş olsaydı o zaman Araplarda bir kişinin diyeti yüz deve yerine üç yüz deve olurdu.

Bir başka rivayete göre de Abdülmuttalib, Abdullah ile develer arasında sekiz defa kura çekmiş ve bu kuraların yedisi Abdullah'a bir tanesi de develere çıkmıştır.²⁵⁹

2.2. ABDÜLMUTTALİB VE FİL OLAYI

2.2.1. Ebrehe'nin Kâbe'ye Saldırma Sebepleri

Ebrehe'nin Kâbe'ye saldırmasının sebeplerine geçmeden önce Ebrehe'nin Yemen'de belli bir güce nasıl ulaştığına kısaca değinmek istiyoruz.

Necaşi, Eryat'ı dört bin kişiden oluşan bir ordu ile Yemen'e göndermişti. Eryat, Yemen'i istila ederek oranın liderlerini teslim almıştı. Yemen'i teslim alan Eryat, orada bulunan insanlara itibar etmeyip onları hakir görmeye başlamıştı. Eryat'ın bu davranışlarından rahatsız olan Habeşli Ebrehetu'l-Eşrem Ebu Yeksûm, halkı etrafında toplayarak ona karşı çıkıp onu öldürmüş ve böylece Yemen'e hâkim olmuştu.²⁶⁰ Aktarılan bir başka rivayete göre ise, Habeşliler Yemen'e hâkim olduklarında otorite Eryat ve Ebrehe'nin elinde bulunuyordu. Ancak Eryat Ebrehe'den daha üstün bir

---

²⁵⁸ İbn Kesîr, c. 2, s. 249.

²⁵⁹ İbn Sa'd, c. 1, s. 68.

²⁶⁰ İbn Sa'd, c. 1, s. 73; Taberî, c. 2, s. 137.

konumunda idi. Eryat, Yemen'i iki sene boyunca yönetmiş ve bu iki sene zarfında yönetimi onun elinden almak için karşısına çıkan olmamıştı. Ancak bu zaman zarfından sonra Ebrehe onun karşısına çıkıp yönetimi onun elinden almıştı.²⁶¹

Taberî'nin anlattığına göre ise; Ebrehe, San'a ve onun etrafındaki yerlere hâkim olduktan sonra Necaşi'ye hiçbir şey göndermemeye başlamıştı. Ebrehe'nin bu yaptıklarından haberdar olan Necaşi de Eryat komutasındaki bir orduyu Ebrehe'nin üzerine göndermişti.²⁶² Aktarılan bir başka bilgiye göre Necaşi, Yemen'e gitmesi için Ebrehe yönetiminde yetmiş bin kişiden oluşan bir ordu hazırlamış ve onları Yemen'e göndermişti. Bu ordunun San'a'ya vardığını göre Zunuvas da kaçarak orayı terk etmiş ve Ebrehe de Yemen'e hâkim olmuştu. Yemen'e hâkim olan Ebrehe, Necaşi'ye hiçbir şey göndermemeye başlamıştı. Bununla da yetinmeyen Ebrehe, Necaşi'nin idaresini tanımadığını da ilan etmişti. Ebrehe'nin bu yaptıklarına karşı Necaşi de Eryat komutasındaki bir orduyu Ebrehe'ye karşı göndermişti.²⁶³

Bizim kanaatimize göre, Ebrehe ve Eryat aynı ordu içinde Yemen'e gitmiş ve daha sonra aralarında çıkan bir anlaşmazlıktan dolayı da Ebrehe Eryat'a galip gelerek onu öldürmüştür. Zira Yemen'e hâkim olduktan sonra Necaşi'ye hiçbir şey göndermeyen Ebrehe, Necaşi tarafından gönderilmiş olan Eryat komutasındaki orduyu yendikten sonra tekrardan neden Necaşi'nin emrine girsin ki?

Ebrehe ve Eryat, karşı karşıya geldikleri zaman Ebrehe, Eryat'a haber göndererek ona şöyle demişti: "Habeşlileri birbirine düşürme, sadece ikimiz çarpışalım. Hangimiz galip gelirse iki tarafın askerlerine ve yönetime sahip olsun" Ebrehe'nin bu teklifini kabul eden Eryat, Ebrehe'nin karşısına çıkmıştı. Eryat; uzun boylu ve iri yapılı bir yapıya sahipken Ebrehe ise kısa boylu ve kilolu bir yapıya sahipti. Eryat'a karşı bir hile düşünmüş olan

²⁶¹ Ezrakî, c. 1, s. 136; İbn Ziya', s. 78.

²⁶² Taberî, c. 2, s. 127, 128.

²⁶³ İbn Haldun, Abdurrahman b. Muhammed b. Muhammed, *Divânu'l-Mubtede' ve'l-Haber fi Târihu'l-'Arab*, thk. Halil Şehâde, Beyrut, 2. Baskı, Dâru'l-Fikr, 1408/1988, c. 2, s. 70.

Ebrehe, karşılaştıkları yeri önceden belirleyerek oraya bir çukur kazmış²⁶⁴ ve arkasını kollaması için de Atvede,²⁶⁵ Ernecid²⁶⁶ veya Atude²⁶⁷ adındaki kölesini o çukura saklamıştı. Birbirlerine yaklaştıklarında Eryat, süngüsü²⁶⁸ ile Ebrehe'nin bingıladağını hedefleyerek başına vurmuştu. Ancak süngü; Ebrehe'nin alınına düşüp onun kaşını, gözünü, burnunu ve dudaklarını yarmıştı. Bundan dolayı da kendisine Ebrehetu'l-Eşrem denilmiştir. Eryat'ın yapmış olduğu bu hamleden sonra, Ebrehe'nin çukurda saklanmış olan kölesi Eryat'a saldırıp onu süngü ile öldürmüştü. Böylece Eryat'ın askerleri Ebrehe'nin tarafına geçmiş ve Yemen'de Habeşliler Ebrehe'nin etrafında birleşmiş oldular. Ebrehe, Eryat'ı Habeş kralı Necaşi'nin haberi olmadan öldürmüştü.²⁶⁹

Bu olaydan haberdar olan Necaşi, kızmış ve kendi emri olmadan kendi valisini öldüren Ebrehe'yi ayaklarının altında ezeceğine ve perçemini de yolacağına dair yemin etmişti. Necaşi'nin bu yemininden haberdar olan Ebrehe, yemen toprağı ile doldurmuş olduğu heybeyi kesmiş olduğu saçı ile beraber Necaşi'ye göndermiş ve Necaşi'ye de şöyle bir mektup yazmıştı: “Ey Kral! Eryat senin kulun idi, ben de senin kulunum. Senin emrin konusunda ikimiz de ihtilafa düştük, hepimiz sana itaat ederiz. Ancak Habeşî idare etme ve yönetme konusunda ben ondan daha güçlü ve daha kabiliyetliydim. Senin bu yeminin bana ulaşınca da saçımın hepsini tıraş ettim ve onu bir heybe toprakla beraber sana gönderdim ki böylece onu ayaklarının altına almış olur ve yeminini yerine getirmiş olursun”²⁷⁰

Başka bir rivayete göre de Ebrehe şöyle bir mektup göndermiştir: “Ey Kral! Ben de senin kulunum Eryat da senin kulundu, O senin krallığını

---

²⁶⁴ Taberî, c. 2, s. 127, 128.

²⁶⁵ Ezrakî, c. 1, s. 136.

²⁶⁶ Taberî, c. 2, s. 128.

²⁶⁷ Taberî, c. 2, s. 129; Süheylî, c. 1, s. 135.

²⁶⁸ Eryat'ın, mızrakla saldırdığı da aktarılır (Taberî, c. 2, s. 128; Süheylî, c. 1, s. 135).

²⁶⁹ Ezrakî, c. 1, s. 136; Yakubî, c. 1, s. 199; Taberî, c. 2, s. 128, 129; Süheylî, c. 1, s. 133, 135.

²⁷⁰ Ezrakî, c. 1, s. 136; Yakubî, c. 1, s. 199; Taberî, c. 2, s. 129, 130; Süheylî, c. 1, s. 133, 135, 136.

zayıflatmak ve askerlerini öldürmek için benim üzerime geldi. Ben de ona kralın yanına bir haberci gönderene kadar benimle savaşmamasını teklif ettim. Ancak o, savaşma taraftarı olunca ben de onunla savaşmak zorunda kaldım ve onu yendim. Benim otoritem yine senin otoritendir. Benim kanımı akıtmadan ve memleketimi ayaklarının altında çiğnemen bu işin arkasını bırakmayacağına dair yemin ettiğini duyunca da yeminini yerine getirmen için memleketimin toprağı ile beraber bir şişe içinde kanımı sana gönderdim.”²⁷¹ Ebrehe'nin yazmış olduğu bu mektup, Necaşi'ye ulaştınca Necaşi de Ebrehe'ye kendisini affettiğini ve kendisinin emri ona ulaşana kadar da Yemen'de kalması gerektiğini belirten bir mektup göndermiştir. Ebrehe de Necaşi'nin bu isteğı doğrultusunda Yemen'de ikame etmeye başlamıştı.

Ebrehe, bu esnada San'a'da Ğamdan'ın yanında Kulleys'i inşa etmiş ve Necaşi'ye de daha önce hiçbir krala inşa edilmemiş olan bir kiliseyi onun için inşa ettiğini ve Arapların haccını da buraya yöneltmeden bu işi bırakmayacağını bir mektupla bildirmiştir. Ebrehe'nin Necaşi'ye göndermiş olduğu bu mektup, Araplar arasında konuşulmaya başlanınca da Kinane'den bir adam²⁷² bu duruma kızmış ve Kulleys'in içine pisleyerek memleketine geri dönmüştü. Bu durumdan haberdar olan Ebrehe, bunu kimin yaptığını araştırmaya başlamış ve bunu Mekke'deki Kâbe'nin sahibi olan Araplardan birisinin yaptığını öğrenmiştir. Yapılan bu hakarete çok kızan Ebrehe, gidip o evi yıkacağına dair yemin etmişti.²⁷³

Mukatil b. Süleyman'dan gelen bir rivayete göre, Kureyş'ten birkaç kişi ticaret için Necaşi'nin ülkesine gitmişlerdi. Bu kişiler, rüzgârlı bir

---

²⁷¹ Taberî, c. 2, s. 128.

²⁷²Bu kişinin Beni Fakîm'den olduğu (Taberî, c. 2, s. 130; Süheylî, c. 1, s. 136) veya Nufeyl el-Has'ami olduğu da söylenmektedir (İbn Sa'd, c. 1, s. 73; Taberî, c. 2, s. 137). Bir başka rivayete göre de Kinane'den iki kişi, iki çocuğı çağırmiş ve onlara Ebrehe'nin yapmış olduğu bu kiliseye gidip onun içine pislemelerini söylemişlerdir. İki çocuk da denileni yapıp kilisenin içine pislemişlerdir (İbn Ziya', s. 136).

²⁷³ Ezrakî, c. 1, s. 136; Taberî, c. 2, s. 130; Süheylî, c. 1, s. 136, 142, 143. Bu konuyla ilgili aktarılan bir rivayete göre, bu tapınağı yapılan saygısızlıktan haberdar olan Ebrehe, bunun Kureyş ajanları tarafından yapıldığını söylemiş ve o zaman yanında bulunan Kureyşli tüccarlara bunun sebebini sormuş, onlar da bunun nedenini bilmediklerini söylemişlerdir (M. J. Kister, "Mekke ile ilgili bazı rivayetler (Cahiliye'den İslam'a)", Çev. Ali Aksu, *CÜİFD*, VI/II, Sivas 2002, s. 43-44).

günde, Kureyşliler'in "Heykel", Necaşi ve halkının da "Masircisan" diye isimlendirdikleri sinagog veya kilisenin yanında konaklamış ve orada ateş yakmışlardı. Daha sonra oradan ayrıldıklarında da ateşi olduğu gibi bırakıp gitmişler ve Rüzgâr, o ateşi "Heykel'e" doğru sürüklemiş ve orası yanmıştı. Bu durumdan haberdar olan Necaşi, kızmış ve Kâbe'yi yıkması için de Ebrehe'yi Mekke'ye göndermiştir.²⁷⁴

Ebrehe'nin Mekke'ye saldırma sebebi ile ilgili Cevad Ali'nin Suyûtî'den rivayet etmiş olduğu farklı bir rivayete göre ise Ebrehe'nin torunu olan Eksûm b. Sabbâh, hac için Mekke'ye gitmiş ve Mekke'den ayrıldığında da Necran'da bir kiliseye uğramıştı. Mekke sakinlerinden birileri bu kiliseye saldırarak Eksûm'un silahlarını almışlardı. Kızgın bir şekilde dedesinin yanına dönen Eksûm, olanları dedesine anlatmıştı. Torunun bu durumundan haberdar olan Ebrehe, Hevlan ve Eş'arinlilerden oluşan yirmi bin kişilik bir orduyu Şehr b. Mak'ud liderliğinde Mekke'ye göndermişti. Ancak Cevad Ali, Suyûtî'nin bu rivayetini iki yönden ihtilafli bulup tenkit etmiştir. Cevad Ali'nin yapmış olduğu tenkit şöyledir: Suyûtî'nin bu rivayetinde iki ihtilaf bulunmaktadır. Birincisi Ebrehe'nin Mekke'ye saldırmasına neden olan olaydır ki, Suyûtî'nin rivayet etmiş olduğu Mekke'ye saldırma sebebi, makul değildir. Çünkü Ebrehe'nin torunu olan Eksûm b. Sabbâh el-Himyârî, Hıristiyan birisidir. Dolayısıyla da Hıristiyanlar hac için Mekke'ye gitmezler. Ayrıca Ebrehe Arapların haclarını oradan Kulleys'e yöneltmeye çalıştığı halde nasıl olur da onun torunu hac için oraya gider. İkincisi de Mekke'ye gelen kişi ile ilgilidir ki, Şehr b. Mak'ud'un Mekke'ye gelişi, ravi ve müfessirlerin görüşlerine aykırıdır. Çünkü onlar Mekke'ye gelen kişinin bizzat Ebrehe olduğunda hem fikirdirler. Ayrıca Suyûtî, kralın orduda olduğunu iddia ediyor ki Şehr Kral değildir. Rivayet sahipleri de ona Kral lakabı vermemişlerdir. Bu lakabı sadece Ebrehe için kullanmışlardır.²⁷⁵

²⁷⁴ İbn Ziya', s. 88; Kurtubî, Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr, *el-Câmi' li-Ahkami'l-Kur'an*, 2. Baskı, thk. Ahmed el-Berdûnî-İbrahim Atfeşî, Kahire, Dâru'l-Kitab, 1384/1964, c. 20, s. 192; Cevad Ali, c. 6, s. 200.

²⁷⁵ Cevad Ali, c. 6, s. 200.

Bir başka rivayete göre de Ebrehe'nin Kâbe'yi yıkmasına neden olan asıl sebep Kulleys'in yakılması olayı olmayıp ondan da daha önemli bir olay olan Mekke şehrinin fethedilmesidir. Zira Mekke şehri, siyasi ve stratejik önemi haiz olan bir şehirdir. Kâbe'nin yıkılması durumunda batı ve güney Arapları Hıristiyan hükmüne alınmış olacak ve bu durumdan da Habeşliler ile Rumlar faydalanmış olacaklardır. Ayrıca Habeşliler ile Rumlar, bu durumdan siyasi ve iktisadi açıdan da bir başarı elde etmiş olacaklardır ki Rumlar, Sasanilerin nadir bulunan ticaret malları için şart koşmuş oldukları yüksek fiyatları ödemekten kurtulmuş olacaklardır. Zira Seylan ve Hindistan'dan gelen ticaret malları, Arap Memleketlerinin üzerinden onlara ulaşmış olacaktır. Böylece ücretler düşmüş, Bizans gemileri de Arap Sularında serbest bir şekilde dolaşmış olacaktır. Belki de Mekke'yi fethetmesi için Ebrehe'yi teşvik eden Rumlardır. Bu sayede batı Arabistan'ın hepsi Hıristiyan kralının emri altında olmuş olacaktır.²⁷⁶

Yapmış olduğumuz kaynak taramalarından elde ettiğimiz kanaate göre, Ebrehe'nin Kâbe'ye saldırmasına neden olan asıl olay, Araplar tarafından kendisinin yapmış olduğu Kulleys adındaki tapınağa yapılan saygısızlıktır. Zira bu konu ile ilgili aktarılan bir rivayete göre; Ebrehe, hac mevsiminde insanların Allah'ın evini haccetmek için hazırlık yaptıklarını görmüş ve bu insanların nereye gittiklerini sormuştu. Onların Mekke'ye, Allah'ın evini haccetmeye gittikleri kendisine söylenince de oranın neyden yapıldığını ve örtüsünün ne olduğunu sormuştu. Orasının taştan yapıldığını ve örtüsünün de buralardan giden kumaşlardan olduğunu öğrenince de ondan daha iyisini inşa edeceğine dair yemin etmişti. Muazzam bir şekilde bir tapınak inşa eden Ebrehe, insanların burayı haccetmelerini emretmiş ve insanlar da burayı haccetmiştir.²⁷⁷ Hatta Arap kabilelerinden birçoğunun orayı senelerce haccettiği de söylenir.²⁷⁸

---

²⁷⁶ Cevad Ali, c. 6, s. 207, 208; Benzer bir bilgi için bkz. Philip K. Hitti, *Siyasal ve Kültürel İslam Tarihi*, çev. Salih Tuğ, İstanbul, MÜİFV, 2011, s. 102.

²⁷⁷ Ebrehe, Muhammed b. Huzâi ile Kays adındaki kardeşini insanları Kulleys'e davet etmeleri için görevlendirmişti. Muhammed ve kardeşinin Beni Kinane'nin yurduna geldiğini haber alan Tihame halkı, Muhammed'i öldürmesi için Huzeyl'den Urve b. Hayyaz el-Melasi adında birisini görevlendirmişlerdi. Muhammed, Urve tarafından öldürülünce onun kardeşi Kays da kaçıp Ebrehe'nin yanına gitmiş ve olanları ona anlatmıştı. Bu durum,

2.2.2. Ebrehe'nin Kâbe'ye Doğru İlerleyişi

Ebrehe, tapınağına yapılan bu hakareten sonra Necaşi'ye hem bu durumu bildirmek hem de Mahmud adlı filini ona göndermesi için bir mektup yazmıştı. Güç, kuvvet ve büyüklük bakımından Mahmud adlı filden daha büyük bir fil yoktu.²⁷⁹ Hazırlanmaları için kavmine haber veren Ebrehe'ye en çok tabi olanlar 'Ak, Eş'ariyyun ve Has'amlılardır.²⁸⁰ Bunlar, slogan atarak yola koyulmuşlardır. Attıkları slogan ise şöyle idi: “*Şehir şehir! yenilmiş şehir. Onu, 'Ak, Eş'ariyyunlular ve fil yiyecek*”²⁸¹

Ebrehe, Habeşlileri ve fili de yanına alarak yola koyulmuştu. Onun Kâbe'yi yıkmak için yola çıktığını duyan Araplar, bu durumu büyük bir olay olarak görmüş ve onun karşısına çıkıp onunla savaşmayı da kendilerine bir hak olarak görmüşlerdi.²⁸² Yemen'in ulu kişilerinden biri olan Zu Nefr, Ebrehe'yi engellemek ve onunla savaşmak için onun karşısına çıkmıştı. Yapılan ufak çaplı çarpışmada yenilen Zu Nefr, esir olarak alınmış ve Ebrehe tarafından öldürülmek istenmiştir. Ancak Zu Nefr, Ebrehe'ye kendisini öldürmemesi gerektiğini, zira dirisinin ölüsünden daha yararlı olacağını söylemiştir. Ebrehe de Zu Nefr'in yapmış olduğu bu teklifi kabul ederek onu öldürmeyip zincire vurmuştur.²⁸³ Çıkmış olduğu amaç için yoluna devam eden Ebrehe, Has'am yurduna varınca karşısına Nufeyl b.

Ebrehe'nin daha da kızmasına ve Kâbe'yi yıkmasına neden olmuştu (Taberî, c. 2, s. 131); İbn İshak'ın anlattığına göre ise Ebrehe Kâbe'yi yıkmak için yolda olduğu zaman insanları Kulley's'i haccetmeye çağırması için Beni Selim'den birisini göndermiş ve onu Kinane'den birisi karşılayıp öldürmüştü. Bu durumdan haberdar olan Ebrehe, çok kızmış ve seyrine hız vermiştir (İbn İshak, s. 6).

²⁷⁸ İbn Sa'd, c. 1, s. 73; Taberî, c. 2, s. 137.

²⁷⁹ İbn Sa'd, c. 1, s. 74; Taberî, c. 2, s. 138.

²⁸⁰ Arap kabileleri arasında dini bir birliktelik olmadığından dolayı her kabile kendi dini değerlerini üstün görüyordu. Bundan dolayı da kabilelerden bazıları Mekke'nin kutsiyetine inanırlarken bazıları da inanmamaktaydı. Bundan dolayı da Ebrehe'nin ordusunda farklı Arap kabileleri bulunmaktaydı (Mehmet Mahfuz Söylemez, “Fil Hadisesinin Arap Yarımadasındaki Etkileri Üzerine Bir İnceleme”, *İslâmi İlimler Dergisi*, Sayı 2, (2006), s. 119).

²⁸¹ İbn İshak, s. 61

²⁸² Ezrakî, c. 1, s. 141; Taberî, c. 2, s. 131; Süheylî, c. 1, s. 143.

²⁸³ Ezrakî, c. 1, s. 141, 142; Taberî, c. 2, s. 131, 132; Süheylî, c. 1, s. 144, 145; İbn Kesîr, c. 2, s. 171.

Habib çıkmıştı. Nufeyl'in yanında Has'am, Şehran, Nahis ve diğer Arap kabileleri bulunuyordu. Yenilmiş olan Nufeyl, Ebrehe tarafından esir olarak alınmış ve öldürülmek istenmiştir. Ancak Nufeyl, Ebrehe'ye kendisini öldürmemesini, kendisinin ona Arap memleketinde kılavuzluk yapacağını söylemiş ve Ebrehe de onu affetmiştir. Böylece Ebrehe, Nufeyl'in kılavuzluğunda Mekke'ye doğru ilerlemeye devam etmişti.²⁸⁴ Ebrehe ve adamları Mekke yakınlarına vardıkları zaman da Nufeyl, onları kendi hallerine bırakmış ve geceyi de Harem'de geçirmiştir.²⁸⁵

Mes'ud b. Muattib ve Sakîfliler, Taif'e²⁸⁶ varan Ebrehe'nin karşısına çıkmış ve ona şöyle demişlerdi: "Ey Kral! Bizler sana itaat eden ve seni dinleyen kullarınız. Bizde sana karşı bir muhalefet söz konusu değildir. Senin yıkmak istediğin ev de bizim evimiz -Lat'ı kastediyorlar- değildir. Ancak onun nerede olduğunu göstermesi için seninle birini göndereceğiz." Onların bu söylediklerine karşılık Ebrehe de onlara karışmamış ve onlar da Mekke yolunu göstermesi için Ebu Riğal adındaki birini onunla beraber göndermişlerdi. Ebu Riğal, Ebrehe ve ordusunu "Muğammes" denilen bir yere kadar getirmiş ve orada vefat etmiştir.²⁸⁷ Muğammes denilen bu yerin Mekke'den uzaklığı da altı mildir.²⁸⁸

Ebrehe'nin Kâbe'ye doğru ilerleyişi ile ilgili İsbahâni'nin aktardığı rivayete göre Ebrehe, adamlarından olan Şimur b. Masfûd'u Hevlan ve Eş'ariyyînlilerden oluşan yirmi bin kişi ile Mekke'ye göndermiştir. Bunlar Has'am topraklarına varınca, Has'am onların yolundan çekilmiştir. Habeş dilini bilen Taktal el-Has'ami, onlarla konuşmuş ve Taktal, Ekşum'a Arapların yurdunu iyi bir şekilde bildiğini söylemiştir. Bu şekilde de kendisi onlara kılavuzluk yapmaya başlamıştı. Ekşum Taif'e ulaştığında Has'am,

²⁸⁴ Ezrakî, c. 1, s. 142; Taberî, c. 2, s. 132; Süheylî, c. 1, s. 145; İbn Kesîr, c. 2, s. 171.

²⁸⁵ Köksal, c. 1, s. 154.

²⁸⁶ Ebrehe, Taif'te "Vec" adında bir vadiye ulaşmış, Sakif kabilesi de onun karşısına çıkıp onun yıkmak istediği yerin burası olmadığını söylemiştir. Ebrehe de onlara karışmamış ve onlardan kendisine yolu gösterecek bir kılavuz istemiştir. Onlar da Ebrehe'nin bu teklifini kabul ederek ona yolu göstermesi için Nufeyl adındaki birini vermişlerdir (İbn İshak, s. 61).

²⁸⁷ Ezrakî, c. 1, s. 142; Taberî, c. 2, s. 132; Süheylî, c. 1, s. 145-147; İbn Kesîr, c. 2, s. 171.

²⁸⁸ İbn İshak, s. 62.

Nesrin ve Sakif'ten oluşan atlılar onun karşısına çıkmış ve ona “Bizden ne istiyorsun? Burası küçük bir köydür. Fakat biz, sana Mekke’de kendisine ibadet edilen bir evi gösterebiliriz. O ev, kendisini almaya gelen kişi için bir kalkandır, kim onu ele geçirirse bütün Arapları ele geçirmiş olur. Sen bizi bırak ve ona yönel” demişlerdi.²⁸⁹

Muğammes’te²⁹⁰ konaklayan Ebrehe, Esved b. Mefsud adlı bir Habeşliyi süvari birliği ile birlikte Mekke’ye göndermiştir. Mekke’ye varan Esved, Kureyş ve diğerlerinden Tihame mallarını alarak Ebrehe’ye götürmüştür. Esved’in Ebrehe’ye götürmüş olduğu bu malların içinde Abdülmuttalib’e ait iki yüz deve de bulunuyordu.²⁹¹ Abdülmuttalib, o zaman kureyş’in büyüğü ve Efendisi idi. Kureyş, Huzâa, Kinane ve Huzeyl, Haremde her kim varsa onunla savaşmaya karar vermiş, ancak Ebrehe’ye karşı güçleri olmadığını anlamış ve onunla savaşmaktan vazgeçmişlerdi.²⁹² Yakubi’nin anlattığına göre Ebrehe, Mekke’ye saldırdığı zaman Abdülmuttalib, Kureyşlileri Ebrehe ve ordusuna karşı birleşip savaşmaya davet etmiş, onlar da buna güçleri olmadığını söyleyerek dağılmışlardı. Abdülmuttalib ise Mekke’yi terk etmeyeceğini ve Allah’tan başka kimsenin yardımına ihtiyacı olmadığını söyleyerek Mekke’de kalmıştır.²⁹³

2.2.3. Abdülmuttalib’in Ebrehe İle Görüşmesi

Ebrehe, Mekke’ye göndermiş olduğu öncü birlikten sonra Hunâta el-Himyerî’yi Mekke’ye göndermiş ve ondan bu şehrin liderinin ve saygın kişisinin kim olduğunu sormasını ve ona kendisinin onlarla savaşmaya

---

²⁸⁹ İsbahâni, c. 1, s. 144.

²⁹⁰ Ebrehe ve adamlarının Sifah denilen bir yerde konakladıkları da söylenmektedir (Beyhakî, c. 1, s. 124).

²⁹¹ İsbahâni’de alınan deve sayısının yüz olduğu ve bunların da işaretli olduğu geçmektedir (İsbahâni, c. 1, s. 144); Bir başka rivayete göre de Abdülmuttalib’e ait olan iki yüz deve, Erak denilen yerde Ebrehe’nin öncü birliği tarafından gasp edilmiştir (İbn Hibban, c. 1, s. 36); Erak, Mekke’ye yakın olan bir vadinin adıdır (Yakut el-Hamevî, Şihâbuddîn Ebû Abdullah, *Mu’cemu’l-buldân*, 2. Baskı, Beyrut, Dâru’s-Sadr, 1995, c. 1, s. 135); Halebî’nin aktardığına göre, Abdülmuttalib’in çobanı gelip ona Habeş ordusunun otlayan deve ve atları aldığını haber vermiştir (Halebî, c. 1, s. 88).

²⁹² İbn Hişam, c. 1, s. 48; Ezrakî, c. 1, s. 143; Taberî, c. 2, s. 132, 133; Süheylî, c. 1, s. 147; İbn Kesîr, c. 2, s. 171.

²⁹³ Yakubî, c. 2, s. 252.

gelmeyip Kâbe'yi yıkmaya geldiğini, eğer kendisine karşı çıkmazlarsa onların kanlarına ihtiyacı olmadığını ve şehrin liderinin kendisi ile savaşma taraftarı değilse de onu alıp kendisinin huzuruna getirmesini söylemiştir.²⁹⁴ Mekke'ye gelen Hunâta, Mekke'nin liderinin Abdülmuttalib olduğunu öğrenmiş ve onun yanına giderek Ebrehe'nin söylediklerini kendisine söylemiştir. Hunâta'nın dediklerini dinleyen Abdülmuttalib, Ebrehe ile savaşmak istemediklerini ve buna da güçleri olmadığını, Kâbe'nin de Allah'ın dostu olan İbrahim'in evi olduğu, Allah'ın dilerse orasını koruyacağını dilerse de Ebrehe'ye bırakacağını, kendilerinin de onu savunacak güçlerinin olmadığını kendisine söylemiştir. Hunâta, Abdülmuttalib'e onunla beraber Ebrehe'nin yanına gitmesi gerektiğini, zira Ebrehe'nin kendisine Kureyş'in liderini yanına getirmesini emrettiğini söylemiştir.²⁹⁵

Abdülmuttalib, çocuklarından bazıları ile beraber Ebrehe'nin yanına gitmek üzere yola koyulmuşlardı.²⁹⁶ Askerlerin yanına varan Abdülmuttalib, arkadaşı olan Zû Nefr'in durumunu sormuş, askerler de kendisine onun hapiste olduğunu söylenmişlerdi.²⁹⁷ Abdülmuttalib, hapiste olan Zu Nefr'in yanına giderek ondan yardım istemiş; Zu Nefr, Abdülmuttalib'in isteğine şöyle cevap vermişti: *“Kendisini sabah veya akşam öldüreceğini beklediği bir kralın elinde esir olan bir kişinin ne yardımı olabilir ki? Senin başına gelen bu olayda sana yardım etmem söz konusu değil, ancak Fil'in seyisi olan Üneys²⁹⁸ benim arkadaşımdır. Kralın yanına çıkmana yardımcı olması için ona haber gönderirim. Sonra sen kralla istediğini konuşursun. Gücü*

---

²⁹⁴ Ebrehe, Mekkeliler ile savaşma konusunda tereddüt yaşayınca orayı barış yoluyla almak istemiş ve bunun için de Mekke'ye elçi göndermiştir (Ebu Zehra, c. 1, s. 95).

²⁹⁵ İbn Hişam, c. 1, s. 48; Ezrakî, c. 1, s. 143; Taberî, c. 2, s. 133; Süheylî, c. 1, s. 147, 148; İbn Kesîr, c. 2, s. 171, 172; İbn Ziya', s. 83; Kastalâni'nin aktarmış olduğu rivayete göre Ebrehe, kavminden birini Mekke'ye göndermiştir. Mekke'ye giden bu kişi Abdülmuttalib'in yüzüne baktığında dili tutulmuş ve onun önünde diz çökerek secdeye kapanmış ve kendisine şöyle demişti: “Senin Kureyş'in efendisi olduğuna şahadet ederim” (Kastalâni, c. 1, s. 63).

²⁹⁶ Abdülmuttalib'in oğlu Harisle beraber Ebrehe'nin yanına gittiği de geçmektedir (Halebî, c. 1, s. 88).

²⁹⁷ Beyhakî, isim vermeden Ebrehe'nin kapı muhafızı olan kişinin Abdülmuttalib'in arkadaşı olduğunu aktarmıştır (c. 1, s. 119).

²⁹⁸ Onun Nufeyl olduğu da geçmektedir (İbn Sa'd, c. 1, s. 74).

yettiği kadar da kralın yanında sana yardımcı olmasını ondan isteyeceğim.” Zû Nefr, Uneys’e haber göndererek ona, Abdülmuttalib’in Kureyş’in lideri ve Mekke kervanının sahibi olduğunu, kendisinin İnsanları ve hayvanları doyurduğunu, Kralın da kendisinin iki yüz devesini gasp ettiğini ve onun için kraldan izin alıp elinden geldiği kadarıyla da ona yardımcı olmasını söylemiştir. Uneys de Zu Nefr’in bu söylediklerinden sonra Abdülmuttalib’e yardım etmiştir.²⁹⁹ Bir başka rivayete göre de Abdülmuttalib, Zu Nefr’den develeri geri vermesini istemiş, Zu Nefr de buna yetkisi olmadığını ancak kendisini kralla görüştürebileceğini söylemiştir.³⁰⁰

Uneys, kendisine Zu Nefr’den gelen haberden sonra Ebrehe’nin huzuruna çıkarak ona şöyle demişti: *“Ey kral! Bu kişi, kureyş’in lideri olup senin yanına gelmek için izin istiyor. O; Mekke kervanlarının sahibi olup İnsanlara ve hayvanlara bakar. İsteğini sana söylemesi için yanına gelmesine izin ver”*³⁰¹ İbn Hibban’ın aktardığı rivayete göre Uneys, Ebrehe’ye şöyle de demiştir: *“Ben de ona izin vermeni isterim. Zira O, sana savaş açmak veya sana muhalefet etmek için gelmemiştir.”*³⁰²

Ebrehe, Abdülmuttalib’in içeri girmesine izin vermiş ve Abdülmuttalib de içeri girmişti. Ebrehe, Abdülmuttalib’e değer vermiş ve ona ikramda bulunmuştu. Habeşliler’in Abdülmuttalib’i kendisinin yanında koltukta otururken görmelerinden kaygılanan Ebrehe, koltuğundan inerek yerdeki halının üzerine oturmuş ve yanına da Abdülmuttalib’i oturtmuştur. Ebrehe, tercüman vasıtasıyla Abdülmuttalib’in ne istediğini sormuş, Abdülmuttalib de alınmış olan iki yüz devesinin geri verilmesini istemişti. Abdülmuttalib’in bu isteğini duyan Ebrehe, tercüman vasıtasıyla Abdülmuttalib’e şöyle demişti: *“Seni gördüğüm zaman hoşuma gitmiş, benimle konuştuğunda ise gözümden düştün. Ben senin ve senin babalarının dini olan evi yıkmaya gelmişken, sen benimle bu konu hakkında konuşmak*

---

²⁹⁹ İbn Hişam, c. 1, s. 49; Ezrakî, c. 1, s. 143, 144; Taberî, c. 2, s. 133; Süheylî, c. 1, s. 148; İbn Kesîr, c. 2, s. 172.

³⁰⁰ İsbahâni, c. 1, s. 144.

³⁰¹ İbn Sa’d, c. 1, s. 74; Ezrakî, c. 1, s. 144; Taberî, c. 2, s. 133.

³⁰² İbn Hibban, c. 1, s. 37.

yerine oturmuş gasp ettiğim develerin hakkında konuşuyorsun.” Abdülmuttalib de kendisinin develerin sahibi olduğunu, evi de koruyacak bir sahibinin olduğunu söylemiş, Ebrehe de hafife alır bir tavırla o evi (Kâbe’yi) kendisinden kimin koruyacağını sormuştur. Ebrehe’nin bu sorusu üzerine Abdülmuttalib de “İşte sen işte Kâbe” şeklinde bir cevap vermiştir. Daha sonra da Ebrehe, develerin Abdülmuttalib’e geri verilmesini emretmiş ve Abdülmuttalib de develerini geri almıştır.³⁰³

Bir başka rivayete göre Abdülmuttalib, krala bir isteğinin olduğunu söylemiş, kral da her isteğinin yerine getirileceğini söylemiştir. Bunun üzerine Abdülmuttalib de ona şöyle demişti: “*İran (Acem) ve Arap memleketleri arasındaki yolun üstünde bulunan bir belde-i haremde otlayan yüz nişanlı devem vardı. Bu develerin üzerinde bizim aileye ait numaralar bulunmaktaydı. Biz bu develerle ticarete çıkardık. Senin askerlerin gelip onları aldılar. Bu eve komşu olup da bu eve senin gibi zulüm yapan başka kimse yoktur*” Kral, Zu Nefr’e yönelmiş ve şaşkın bir şekilde ellerini birbirine vurarak şöyle demiştir: “*Koruduğum her şeyi isteseydin sana verirdim, develerini ise sana geri vereceğim. Yalnız sizin bu şehriniz ve eviniz hakkında benimle konuşmana engel olan nedir?*” Abdülmuttalib de evlerinin (Kâbe) ve şehirlerinin bir sahibi olduğunu ve onları koruyacağını söylemiştir.³⁰⁴

Anlatıldığına göre, Abdülmuttalib ile Ebrehe’nin karşılaşma zamanı geldiğinde Ebrehe’nin içine bir korku düşmüş, Ayrıca Abdülmuttalib’in Ebrehe’ye vermiş olduğu cevapta bir korku bulunmakla beraber cevapta verilmek istenen mesaj şöyledir: “*Başarılı ve galip geleceğini veya yıkmaya geldiğin evi yıkacağını sanma. Çünkü bu durum senin gücün ve takatinin üstünde olan bir olaydır. Çünkü O, Allah’ın evidir ve Allah evini koruyacaktır. Sen başarılı olmayacaksın, Allah da seni yardımsız*

---

³⁰³ İbn İshak, s. 62, 63; İbn Hişam, c. 1, s. 49; İbn Sa’d, c. 1, s. 74; Ezrakî, c. 1, s. 144; Yakubî, c. 1, s. 252; Taberî, c. 2, s. 134; Süheylî, c. 1, s. 149; İbn Kesîr, c. 2, s. 172; Abdülmuttalib, Ebrehe’den almış olduğu develerin kurbanlık deve olduklarını ilan etmiş ve bunların belli olması için de onları işaretlemiştir. Abdülmuttalib, bu işlemten sonra belki develere bir şey isabet eder de haremın sahibi olan Allah da müdahalede eder diye onları hareme salmıştı (İbn Sa’d, c. 1, s. 74).

³⁰⁴ İsbahânî, c. 1, s. 144.

bırakacaktır”³⁰⁵ Bir başka rivayete göre de Ebrehe’nin önünde diğer fillerin secde ettiği gibi secde etmeyen büyük bir fil vardı. Bu büyük fil, Abdülmuttalib’i görünce onun önünde diz çökerek secde etmiş ve Abdülmuttalib’e şöyle demiştir: “Ey Abdülmuttalib! Sırtındaki nura selam olsun”³⁰⁶

Halebî’nin anlattığına göre, Abdülmuttalib’in yanına geleceğini duyan Ebrehe, filleri görüp korkması için onun fillerin yanına götürülmesini emretmiştir. Çünkü Araplar filleri bilmiyorlardı. Büyük fil dışında fillerin hepsi Ebrehe’ye secde ediyordu. Filler Abdülmuttalib’i görünce büyük fil de dâhil hepsi ona secde etmişlerdi. Fil yere çöküp hareket etmeyince Ebrehe, File içki içirilmesini emretmişti. File içki içirilmesine rağmen fil yine de yerinden hareket etmemiş ve Abdülmuttalib’in önünde secdede kalmıştı. Ebrehe, fillerin Abdülmuttalib’e secde ettiğini duyunca, Abdülmuttalib’in yanına gelmesini istemişti.³⁰⁷

Ancak bir filin diz çökerek secdeye kapanıp da Abdülmuttalib’in sırtındaki nura selam vermesinin pek de inandırıcı ve doğru olduğunu düşünmüyoruz. Zira Abdülmuttalib, hayvanların dilinden anlayan bir kişi değildir, ayrıca Abdülmuttalib’in sırtında nasıl bir nur var ki onu sadece fil görüyor! Bu rivayetlerin bilerek veya bilmeyerek bir şekilde uydurulduğunu düşünüyoruz.

Söylendiğine göre Abdülmuttalib, Ebrehe ile görüşmeye giderken onun yanında Bekroğullarının lideri Ya‘mur b. Nufase ile Huzeyl’in lideri Huveylid b. Vâsilete bulunuyordu. Bunlar, Ebrehe’ye Kâbe’yi yıkmaktan vazgeçmesi ve onları bırakıp geri gitmesi için Tihame mallarının üçte birini teklif etmişler, Ancak Ebrehe onların bu tekliflerini kabul etmemiş ve

---

³⁰⁵ Ebu Zehra, c. 1, s. 87.

³⁰⁶ Kastalânî, c. 1, s. 64; Halebî, c. 1, s. 88; Buna benzer rivayet için bkz. Şâmî, c. 1, s. 218.

³⁰⁷ Halebî, c. 1, s. 88.

Abdülmuttalib'e develerini geri vermiştir.³⁰⁸ Başka rivayete göre de Ebrehe'ye Tihame mallarını teklif eden kişi Abdülmuttalibtir.³⁰⁹

Ebrehe'den develerini geri alıp Mekke'ye dönen Abdülmuttalib, Kureyşliler'in kendilerini korumaları için Mekke'den çıkıp dağ başlarına gitmelerini istemiştir. Abdülmuttalib ile Kureyş'ten birkaç kişi, Mekke'de kalıp Ebrehe'ye karşı Allah'tan yardım istemeye başlamışlardı.³¹⁰ Kabe'nin halkasını tutan Abdülmuttalib, şöyle dua ediyordu:

“Allah'ım! Kişi helalini korur sen de helalini koru

Onların haçı ve güçleri, senin gücünü ve tedbirini mağlup etmesin

Eğer sen onları kiblemizle baş başa bırakacak olursan,

O senin bileceğin bir iştir.”

Abdülmuttalib, yapmış olduğu bu duadan sonra Kâbe'nin halkasını bırakarak yanındakilerle beraber dağ başına çıkıp Ebrehe'nin Kâbe'ye neler yapacağını beklemeye başlamışlardı.³¹¹ İddia edildiğine göre Kureyş, fil ordusundan dolayı şehri terk edip gitmişti. O zamanlar da genç bir delikanlı olan Abdülmuttalib, Allah'ın hareminden çıkmayacağını söylemiş ve Allah fil ashabını helak edene kadar da Haremde kalmıştı.³¹²

Abdülmuttalib'in Ebrehe ile görüşmesine eleştirel bir bakış açısıyla bakan İsrâfil Balcı, bu konu ile ilgili şunları söylemektedir: “Ebrehe'ye rest çeken ve ona haddini bildiren Abdülmuttalib profilinin anlatılmasının yanında, Kâbe'yi yıkmaması için Ebrehe'ye rica eden Abdülmuttalib profilinin anlatılması çelişki doğurmaktadır.” Balcı, bu iddiası için de

³⁰⁸ İbn Hişam, c. 1, s. 49; Ezrakî, c. 1, s. 145; Taberî, c. 2, s. 134; Süheylî, c. 1, s. 149; İbn Kesîr, c. 2, s. 172.

³⁰⁹ Şâmî, c. 1, s. 218; Ebrehe'ye böyle bir teklifin yapılmış olmasının kuşku olduğu da söylenmektedir (Balcı, s. 139).

³¹⁰ İbn Sa'd'ın anlattığına göre Abdülmuttalib; Amr b. Âiz, Mut'im b. Adi ve Ebû Mes'ud es-Sekâfî ile birlikte Hira dağına çıkarak dua etmeye başlamıştır (İbn Sa'd, c. 1, s. 74).

³¹¹ İbn Hişam, c. 1, s. 50, 51; Ezrakî, c. 1, s. 145; Taberî, c. 2, s. 134, 135; İbn Kesîr, c. 2, s. 172, 173.

³¹² Ezrakî, c. 2, s. 42; Balcı'ya göre, Abdülmuttalib'in Ebrehe ve ordusuna karşı hiçbir karşı koyma gücünün olmamasından dolayı Kâbe'nin yıkılmasına seyirci olarak kalmış olmasının izahı yapılamayınca daha sonraki dönemlerde böyle iddialar ortaya atılmıştır (Balcı, s. 139).

Ezrakî'yi referans olarak göstermiştir.³¹³ Ancak biz, Ezrakî'de böyle bir bilgiye rastlamadık. Ezrakî'de olay özet olarak şöyle anlatılmaktadır: Ebrehe, Abdülmuttalib'in develerini almış, Abdülmuttalib de develerini almaya giderken Zu Nefr ile görüşmüş ve Ebrehe'nin yanına gidebilmek için de Zu Nefr'den yardım istemiştir. Zu Nefr de kendisini Fil'in seyisi olan Üneys'e göndermiş ve Üneys'in aracılığıyla Ebrehe ile görüşmüştür.³¹⁴ Buradan Abdülmuttalib'in ricada bulunduğu dair bir bilginin çıkması biraz zor bir ihtimal gibi gözükmektedir.

2.2.4. Ebrehe'nin Mağlup Olması

Sabahın erken vaktinde³¹⁵ Mekke'ye ulaşmak isteyen Ebrehe, Muğammes'te konaklamış olan ordusuna hareket emri vermiş ve fillerini de hareket ettirmeye başlamıştı. Ancak büyük fil olan Mahmud yere çökmüş ve yerinden kalkmamıştı. Ebrehe ve adamları, yere çöken bu file sabah vaktine kadar ne yapmışlarsa da fil bir türlü yerinden kalkmamıştı. Anlatıldığına göre Ebrehe ve adamları file, kendisini Mekke'ye yöneltenin Allah olduğunu söyleyerek yemin etmeye başladıklarında fil ayağa kalkmış ve onu Yemen tarafına yöneltilmişlerdi. Yemen tarafına doğru yöneltilen fil, ilerlemeye başlayınca tekrar onun yönünü Mekke'ye doğru çevrilince fil tekrardan yere çöküp olduğu yerde kalmıştı.³¹⁶ Anlatıldığına göre, fili Mekke'ye doğru yönettikleri zaman Nufeyl b. Habib, filin yanına gelerek kulağına şu sözleri söylemişti: *“Mahmud çök veya geldiğini yere doğru dön. Çünkü Allah'ın harem beldesindesin.”* Fil de Nufeyl'in söylemiş olduğu bu sözler üzerine tekrardan yere çökmüştür. Ebrehe ve adamları, file ne kadar işkence

---

³¹³ Balcı, s. 138.

³¹⁴ Ezrakî, c. 1, s. 143, 144.

³¹⁵ Başka kaynaklarda geçen bilgiye göre Ebrehe, sabah vakti olunca ordusuna hareket emri vermiştir (İbn Hişam, c. 1, s. 52; Ezrakî, c. 1, s. 146; Süheylî, c. 1, s. 153; İbn Kesîr, c. 2, s. 173).

³¹⁶ İbn İshak, s. 63; Beyhakî, c. 1, s. 120.

etmişlerse de fili bir türlü yerinden kaldıramamışlardı.³¹⁷ Ebrehe'nin ordusunda bulunan fillerin sayısı ile ilgili net bir bilgi bulunmamaktadır. Fillerin sayılarının sekiz,³¹⁸ on iki,³¹⁹ ve on üç³²⁰ olduğu söylenmektedir. Hatta orduda bin tane fil olduğu da söylenmektedir.³²¹ Ancak bu sayının abartılı olduğunu düşünüyoruz.

Ebrehe ve adamları fili ayağa kaldırmak için uğraşırken Allah, deniz tarafından onların üzerlerine bir kuş sürüsü göndermiştir.³²² Her kuş, bir tane gagasında ve iki tane de ayaklarında olmak üzere toplam üç taş taşıyordu.³²³ Gelen bu kuşlar, Ebrehe ve ordusunu taş yağmuruna tutarak onları perişan etmişti. Bu taşlar, değdiği kişinin bir tarafından girip diğer tarafından çıkarak onu öldürüyordu.³²⁴ Bir başka rivayete göre de taşlar, askerlerin başlarından girip boğazlarından çıkıyordu.³²⁵ Bu taşların değdiği yer ya parçalanıyor veya kabarcık halini alıyordu.³²⁶

Anlatıldığına göre Allah, bu taşların şiddetini arttırması için bir rüzgâr da göndermiştir.³²⁷ Kuşların atmış oldukları bu taşların boyutunun nohut, mercimek³²⁸ veya fındık büyüklüğünde³²⁹ olduğu anlatılmaktadır. Anlatıldığına göre bu taşlar, sadece Allah'ın dilemiş olduğu kişilerin üzerine

³¹⁷ İbn Hişam, c. 1, s. 52; Ezrakî, c. 1, s. 146; Taberî, c. 2, s. 135; Süheylî, c. 1, s. 153; İbn Kesîr, c. 2, s. 173.

³¹⁸ İbn Ziya', s. 84.

³¹⁹ İbn Ziya', s. 84.

³²⁰ İbn Sa'd, c. 1, s. 74; Taberî, c. 2, s. 139; İbnü'l-Esîr, c. 1, s. 403.

³²¹ İbn Ziya', s. 84.

³²² Gelen bu kuş sürüsünün sarı renkli olduğu, güvercinden küçük, başlarının siyah, gagalarının ve ayaklarının da kırmızı olduğu anlatılmaktadır (İsbahânî, c. 1, s. 149).

³²³ İbn İshak, s. 63; İbn Hişam, c. 1, s. 53; İbn Sa'd, c. 1, s. 74.

³²⁴ İbn İshak, s. 63.

³²⁵ İsbahânî, c. 1, s. 144; Bu taşların binlerce metre yüksekten düşen lav taşları olduğu ve bunların zamanla kuşların atmış oldukları taşlar şeklinde ifade edildiği söylenmektedir (Mikail Bayram, *Fil Olayının Mahiyeti ve Fil Suresi*, Konya, t.y., s. 22).

³²⁶ İbn Sa'd, c. 1, s. 74.

³²⁷ İbn Kesîr, c. 2, s. 174.

³²⁸ İbn Hişam, c. 1, s. 53; Ezrakî, c. 1, s. 146; Taberî, c. 2, s. 136; Süheylî, c. 1, s. 153; İbn Kesîr, c. 2, s. 173.

³²⁹ İsbahânî, c. 1, s. 144.

düşmüş ve har taşın üstünde de üzerine düşeceği kişinin adı yazılmıştır.³³⁰ Ayrıca her taşın üstünde “*Kim Allah’a itaat ederse kurtulmuş, kim de Allah’a isyan ederse helak olmuştur*” şeklinde bir yazı yazıldığı da söylenmektedir.³³¹ Ancak biz bu rivayetlere abartının karıştığı kanaatindeyiz. Kuşların atmış oldukları bu taşlardan dolayı ölenlerin sayısı ile ilgili farklı rivayetler bulunmaktadır. Bir kısım rivayetlere göre askerlerin hepsi ölmemişken,³³² bir kısım rivayetlere göre de askerlerin hepsi ölmüştür.³³³ Ancak Ebrehe’nin askerlerden bazıları ile beraber Yemen’e geri döndüğü düşünülürse toplu bir helakin olduğu söylenemez.³³⁴

Kuşların saldırısından sonra Allah, sönmüş bir kül gibi olan Ebrehe’nin askerlerini denize dökmesi için bir sel göndermiş ve onları denize dökmüştü.³³⁵ Anlatıldığına göre hareme saldırmayan büyük fil, saldırıdan kurtulurken saldırmak isteyen diğer fil ise hastalığa yakalanmıştır.³³⁶ Hiçbir sorumluluğu olmayan hayvanların da akıllı insanlar gibi sorumlu olarak gösterilip de bir kısmının helak bir kısmının da kurtarılarak anlatılmasının izah edilemeyeceği anlatılmaktadır.³³⁷

Mağlup olan Ebrehe ve adamları, Mekke’yi terk etmeye başlamış ve kendilerine yolu göstermesi için Nufeyl’i aramaya başlamış, ancak onu bulamamışlardı.³³⁸ Yemen’e dönen bu askerlerin parmakları dökülüyor ve yolda ölüyorlardı. Yemen’e dönen Ebrehe’nin de yolda parmakları ve diğer uzuvları dökülüyor ve dökülen her bir uzvunun yerinden kan ve irin

---

³³⁰ İbn Ziya‘, s. 87, 88, 89.

³³¹ İbn Ziya‘, s. 89.

³³² İbn Hişam, c. 1, s. 53; Ezrakî, c. 1, s. 146; Taberî, c. 2, s. 136; Süheylî, c. 1, s. 153; İbn Kesîr, c. 2, s. 173.

³³³ Belâzûrî, c. 1, s. 67; İsbahânî, c. 1, s. 144; İbn Kesîr, c. 2, s. 174; Anlatıldığına göre, Has’am ve Eş’arilerden hiç kimseye bir şey isabet etmemişti (İbn İshak, s. 64; Beyhakî, c. 1, s. 121).

³³⁴ Balcı, s. 143.

³³⁵ Taberî, c. 2, s. 138.

³³⁶ İbn Sa’d, c. 1, s. 74; Taberî, c. 2, s. 139.

³³⁷ Balcı, s. 145.

³³⁸ İbn İshak, s. 64; İbn Hişam, c. 1, s. 53.

akıyordu. Kendisi San'a'ya ulaştığında bir kuş yavrusu gibi olmuş ve göğsü kalbinden ayrılmayana kadar da ölmemişti.³³⁹ Anlatıldığına göre Ebrehe, kuşların saldırısından sonra memleketine geri dönerken onun üzerinde uçan bir kuş bulunuyordu. Ebrehe, Yemen'e ulaşıp olanları Necaşi'ye anlattıktan sonra üzerinde uçan bu kuş, taşımış olduğu taşı onun üzerine bırakmış ve Ebrehe de ölmüştü. Allah, bununla Necaşi'ye kavmini nasıl helak ettiğini göstermiş oluyordu.³⁴⁰ Bu yaşananlardan sonra Abdülmuttalib, dağın başından inip Mekke'de helak olan fil ashabının mallarını almış ve şöyle bir şiir söylemişti:³⁴¹

“Allah'ım! Filleri ve askerleri sen engelledin

Mekke'de dağları doldurdular,

Onlarla savaşmaktan çekindik, onların her işi problemlidir

Sana sonsuza dek şükür ve hamd olsun”

Fil vakasının Mekke sakinlerinin üzerinde büyük bir etkisi olmuştur. Öyle ki bu olay onlarda takvim başlangıcı olarak kabul edilmiş, borçlarında ve kitaplarında Fil yılını tarih olarak kullanmaya başlamışlardı.³⁴² Fil olayının, peygamberin doğumundan otuz, kırk sene önce meydana geldiği söylenmektedir. Ayrıca onun peygamberin doğumundan yirmi üç sene önce olduğu veya peygamberin doğduğu senede meydana geldiği de rivayet edilmektedir.³⁴³ Fil olayının Muharrem ayının ortasında, peygamberin doğumundan iki ay önce meydana geldiği de aktarılmaktadır.³⁴⁴

---

³³⁹ İbn Hişam, c. 1, s. 53; Ezrakî, c. 1, s. 147; Tarih, c. 2, s. 136, 137; Beyhakî, c. 1, s. 121; Süheylî, c. 1, s. 154; Ebrehe'nin bu saldırıdan sonra Mekke'de ölmeyip de Yemen'de ölmesi, ordunun bir salgın hastalık sonucu öldüğü tezini desteklemektedir (Mehmet Azimli, “Fil Hadisesi Hakkında Bazı Mülâhazalar”, *Hikmet Yurdu*, Sayı 2, Yıl 1, 2008, c. I, s. 50).

³⁴⁰ İbn Ziya', s. 91.

³⁴¹ İsbahânî, c. 1, s. 144.

³⁴² Cevad Ali, c. 6, s. 210.

³⁴³ İbn Ziya', s. 91, 92.

³⁴⁴ Belâzûrî, c. 1, s. 68.

Maverdî'ye (ö. 1058) göre Hz. Peygamber'in doğumu, Fil olayından elli gün sonra olmuştur.³⁴⁵ Muhammed Hamidullah, Ebrehe'nin düzenlemiş olduğu seferin m. 569 yılında olduğunu ve Fil olayının da Hz. Peygamber'in doğduğu yılda meydana geldiğini söylemektedir.³⁴⁶ Yaygın olan görüşe göre, Hz. Peygamber'in doğumundan elli, elli beş gün ile üç ay önce meydana geldiğidir. Nesi geleneğine göre bu tarih 569 yılına denk gelirken, nesi uygulamasını kabul etmeyenlere göre ise bu tarih, 570 veya 571 yılına denk gelmektedir.³⁴⁷ Aktarılan bir rivayete göre de Fil kıssası, Zülkarneyn takviminin 886. yılının ilk muharreminde meydana gelmiştir.³⁴⁸

Fil olayının nübüvvetten önce meydana gelmiş olması ve fil ashabının da engellenmesi, nübüvvetin te'sisi ve peygamberliğin alameti olarak kabul edilmektedir.³⁴⁹ Kurtubî, fil kıssasını peygamberin mucizelerinden bir mucize olarak saymaktadır.³⁵⁰ Mâverdî'nin anlattığına göre ise Allah, İslam'ın ortaya çıkıp peygamberliğin tesis olabilmesi için Kâbe'yi fil ashabından korumuştur.³⁵¹ Bütün bunların yanı sıra fil olayı, Delâil kitaplarında Hz. Muhammed'in mucizesi olarak zikredilmiştir.³⁵² Fil olayı, Mekke'nin şerefine delalet etmekte ve Hz. Muhammed'in peygamberliği için de irhas olduğu zikredilmektedir.³⁵³

Fil olayına eleştirel bir gözle bakan ve onun hakkında müstakil bir makale yazan Mehmet Azimli, Hz. Peygamber'in hayatı anlatılırken

---

³⁴⁵ Mâverdî, Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed, *A'lâmü'n-Nübüvve*, Beyrut, Mektebetü'l-Hilâl, 1409, s. 207.

³⁴⁶ İbn Hişam, c. 1, s. 158-159; Hamidullah, s. 38, 48, 245.

³⁴⁷ M. Fayda, "Fil Vakası", *DİA*, XIII, s. 71.

³⁴⁸ İbn Kesîr, c. 2, s. 175; Bu tarihin 882 yılının ilk muharreminde olduğu da söylenmektedir (İbn Ziya', s. 93); Bu konu ile ilgili geniş bilgi için bkz. Kasım Şulul, *İlk Kaynaklara Göre Hz. Peygamber Devri Kronolojisi*, İstanbul, İnsan Yayınları, 2013, s. 166-170.

³⁴⁹ İbn Ziya', s. 93.

³⁵⁰ Kurtubî, c. 20, s. 195.

³⁵¹ Mâverdî, s. 207-228.

³⁵² Şulul, s. 168.

³⁵³ er-Râzî, Ebu Abdullah Muhammed b. Amr, *Mefâtihu'l-Ğayb*, 3. Baskı, Beyrut, Dâr İhyâu't-Turâs, 1420, c. 8, s. 298; Diyarbekrî, c. 1, s. 196; Halebî, c. 1, s. 89.

birtakım abartıların olduğunu, bununla da yetinilmeyip onun doğumundan önce meydana gelen olayların da kendisiyle ilintilendirilmeye çalışıldığını ve fil olayının da bunlardan biri olduğunu söylemektedir.³⁵⁴ Ayrıca Ebrehe ve adamlarının kuşların atmış oldukları taşlardan dolayı ölmeklerini, onların öldürücü bir takım mikroplardan³⁵⁵ dolayı öldüklerini söylemekte ve Kur'an'da bu durumu destekleyen bir takım tabirlerin olduğunu da ileri sürmektedir. Azimli'ye göre bu tabirler, ilgili surede geçen "Yenmiş ekinler" tabiri olup bunun yerine "Delik deşik oldular" tabirinin kullanılmamasıdır. Ayrıca bu taşlardan ilk olarak helak olması gerekenin Ebrehe ve veziri gibi önde gelen kişilerin olması gerektiğinden de bahsetmektedir.³⁵⁶

Şaban Öz; Azimli'nin bu yorumunun zorlama bir yorum olduğu, bununla Allah'a kelime öğretmeye kalkışıldığı ve bunu kabul etmenin mümkün olmadığı, Kur'an'da hangi tür kelimenin nasıl geçeceğine insan aklının değil de Allah'ın karar vereceğini söylemektedir. İlk olarak Ebrehe ve veziri gibi adamların helak olması gerektiği görüşüne de cevap veren Öz, Azimli'nin bu görüşe nasıl ulaştığının bilinmediğini, ancak Ebrehe'nin hemen helak olup ölmektense eziyet çekip ölmesinin daha mantıklı olduğunu söylemektedir.³⁵⁷ Ordunun, kuşların helakı ile değil de salgın bir hastalık sonucu öldüğü şeklinde belirtilen görüşün daha sağlam olduğu söylenmektedir.³⁵⁸

Mikail Bayram ise fil olayı ile ilgili bilgilerin klasik kaynaklarda genel olarak aynı şekilde anlatıldığını ve bunların bir tenkide tabii tutulmadığını söylemektedir. Ona göre bu bilgiler içinde şaz denilen birtakım bilgiler bulunmakta olup bu bilgiler de olayın gerçek yönünü aydınlayabilecek

---

³⁵⁴ Azimli, s. 45.

³⁵⁵ Bu salgın mikroplarının rüzgâr aracılığı ile deniz tarafından buralara sürüklenmiş olabileceği ihtimali de söylenmektedir (Heykel, s. 160).

³⁵⁶ Azimli, s. 48-49; Ebrehe ve adamlarının ölmesi gerektiği ile ilgili bkz. Balcı, s. 147.

³⁵⁷ Şaban Öz, *Siyeri Farklı Okumak*, Ankara, Araştırma Yayınları, 2014, s. 82.

³⁵⁸ Azimli, s. 49-50.

niteliktedir.³⁵⁹ Ayrıca Fil suresinde geçen bazı kelimelerin gerçek manasının tespit edilmesi durumunda olayın daha iyi anlaşılacağına vurgu yapmış ve surede geçen “Siccil” kelimesini “Lav” olarak yorumlamıştır. Bununla da yetinmeyen Bayram, bu duruma örnek olarak Kuran’dan iki ayet getirmiş ve bu iki ayetten hareketle o zamanlarda bir yanardağın patladığını ve bu patlama sonucunda da Ebrehe ve ordusunun dağdan fırlayan taşlar ile helak olduğunu söylemiştir. Örnek getirilen ayetler ise şunlardır:

فَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا جَعَلْنَا عَلَيَّهَا سَافِلَهَا وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهَا حِجَارَةً مِنْ سِجِّيلٍ مَنُودٍ

“Emrimiz gelince, oranın altını üstüne getirdik ve üzerlerine istif edilmiş Siccil’den taşlar yağdırdık”³⁶⁰

فَجَعَلْنَا عَلَيَّهَا سَافِلَهَا وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِنْ سِجِّيلٍ

“Oranın altını üstüne getirdik ve üzerlerine Siccil’den taşlar yağdırdık”³⁶¹

Mikail Bayram, bu iki ayette yer alan “Altını üstüne getirdik” ibaresini yerin altında bulunan lavların yeryüzünün üstüne püskürtülmesi şeklinde anlamış ve bunu da fil olayı ile ilişkilendirmiştir. Ancak bunun fil olayı ile nasıl bağdaştırıldığını anlamış değiliz.³⁶² Kabe’ye saldıran Ebrehe ve ordusunun bir yanardağ patlaması sonucunda helak edilmiş olabileceğinin pek tutarlı olmadığını düşünüyoruz. Filibeli Ahmed Hilmi (1865-1914), Filistin ile Bâbu’l-Mendeb arasında yaklaşık yirmi yerde yanardağ izinin görüldüğünü ve bunlardan Hayber yakınında olanın da Peygamberin hicretinden 600 sene önce faaliyete geçtiğini ve Hz. Ömer döneminde de bir ara alev püskürdüğünü söylemektedir.³⁶³ İsrail Balcı, tarihi süreçte burada böyle bir patlamanın olmadığını, şayet olmuş olsa bile bundan sadece

³⁵⁹ Bayram, s. 13.

³⁶⁰ Hud Suresi, 11/82.

³⁶¹ Hicr Suresi, 11/74.

³⁶² Bayram, s. 16, 19.

³⁶³ Şehbenderzâde Filibeli Ahmed Hilmi, *İslâm Tarihi*, Notlar ve Edisyon: Cem Zorlu, İstanbul, Ağaç Yayınları, 2. Baskı, 2009, s. 111.

Ebrehe ve ordusunun etkilenmiş olmasının bir çelişki doğurduğu söylemektedir.³⁶⁴

Olayı daha da ilginç hale getiren Bayram, eskilerin Fil suresinde geçen تَرْمِيمُهُمْ بِحِجَارَةٍ مِنْ سِجِّيلٍ ayetini “*Kuşlar onları Siccil’den olan taşlarla vuruyor*” şeklinde anlamaya çalıştıklarını ve bunun doğru olmadığını, doğru şeklinin ise “*Onları Siccil’den olan taşlara atıyor*” olduğunu söylemektedir.³⁶⁵ Ayetin tercüme ve mealinin bu şekilde kabul edilmesi halinde de olay şöyle gerçekleşmiş olacaktır: “*Volkanik patlama sonucu lavlardan etkilenip yere yığılan binlerce ceset bulunmuş olacak ve bu cesetlerin üzerine de kuşlar üşüşmüş olacaktır. Bu kuşlar da cesetleri parçalamış, onları lavların üzerine bırakmış ve böylece cesetler yenmiş ekin gibi olmuş olacaktır.*”³⁶⁶ Ancak Mikail Bayram’ın bu yorumunun mantıklı ve izah edilebilir olduğu kanaatinde değiliz. Az bir Arapça bilgisi olan bir kişi bile kuşların onları taşlarla vurduğunu anlar. Ancak ayetteki ibare şöyle geçmiş olsaydı Mikail Bayram haklı olabilirdi: تَرْمِيمُهُمْ عَلَى حِجَارَةٍ مِنْ سِجِّيلٍ

Mikail Bayram, Fil olayının meydana geldiği dönemde yaşamış olan cahiliye Araplarının volkanik patlamalarla ilgili bilgileri olmadığından dolayı bu durumu anlayamadıklarını ve olayı dilden dile aktardıklarını söylemiştir. O, bundan dolayı da bilgilere hayal ürünü bilgilerin karıştığını söylemektedir.³⁶⁷ O dönemde yaşayan Cahiliye Araplarının volkanik patlama ile ilgili teorik bilgilerinin olmadığı kısmına katılıyoruz. Ancak onların böyle bir bilgiye sahip olmamaları, yaşanmış- ki yaşanma ihtimalinin çok düşük olduğunu düşünüyoruz- olan volkanik bir patlamayı aktaramayacakları anlamına gelemez. Zira depremle ilgili teorik bir bilgiye sahip olmayan bir köylü, bir deprem yaşanması durumunda onu çocuklarına ve torunlarına rahat bir şekilde anlatabilir diye düşünüyoruz.

---

³⁶⁴ Balcı, s. 141, 142.

³⁶⁵ Bayram, s. 26.

³⁶⁶ Bayram, s. 23; Ayette yer alan “Onları yenmiş ekin gibi yaptı” ifadesi, askerlerin cesetlerinin yendiğinden bahsetmekte olup bunun da ancak kuşlar tarafından yapılmış olabileceğinden bahsedilmektedir (Bayram, 27).

³⁶⁷ Bayram, s. 38.

Fil olayına Allah'ın tarihi olaya müdahalesi yönünden bakan Azimli ve Balcı; Allah, Kâbe'yi korumak için Ebrehe ve ordusunu engellemiştir şeklinde yapılan bir görüşün problemlili olduğunu söylemektedirler. Bu görüşlerini delillendirmek için de birkaç tarihi olay anlatmışlardır. Bu olaylar özet olarak şöyledir:

- 1- İslam'dan önce Yemen hükümdarlarından olan Tubba ve ordusu Kâbe'ye saldırmış ve orada bulunan Arap kabilesi tarafından engellenmiştir.
- 2- Emevi halifesi Yezid de Kâbe'yi kuşatmış olan Abdullah b. Zübeyr'i ele geçirmek için mancınıklarla Kâbe'yi taş tutmuştur.
- 3- Ayrıca Emevi halifelerinden olan Abdülmelik döneminde Haccac, Abdullah b. Zübeyr'i Mekke'den çıkarmak için Kâbe'yi yine taş tutmuştur.
- 4- Bunlardan daha sapkın olan Karmatiler de terviye günü Kâbe'nin içinde bir sürü insanı katletmiş ve Haceru'l-Esved'i de almışlardır.
- 5- Son örnek olarak da şerifler, 1081/1670 yılında Mekke'yi koruyan Osmanlı askerlerine saldırı düzenlenmiş ve onları kurşuna dizmişlerdir.³⁶⁸

Verilen bu örneklerden sonra Ebrehe ve ordusuna müdahale edip de Kâbe'yi koruyan Allah, neden bu olaylarda da Kâbe'yi korumamıştır şeklinde birtakım sorulara cevap verilmesi istenmiştir.³⁶⁹ Kanaatimizce bu tür sorularla bu olay daha da içinden çıkılmaz bir hal alır. Zira Ebrehe ve ordusuna müdahale eden Allah, istese diğerlerine de müdahale edebilir veya etmeyebilir. Nitekim bu karar Allah'a ait olan bir durum olmakla beraber kimsenin bu durumu sorgulama hakkı ve yetkisi de yoktur.

Bu konu ile ilgi farklı bir yorum yapan Balcı, Ebrehe'nin Kâbe'yi yıkmasına engel olamayan Abdülmuttalib ve Kureyş'in durumları izah edilemediği için daha sonraki dönemlerde bu konu ilahi müdahaleye

---

³⁶⁸ Azimli, s. 50-52; Balcı, s. 147.

³⁶⁹ Azimli, s. 52; Balcı, s. 147; Bu sorulara verilen cevaplar için bkz. Öz, s. 83-84.

götürülmüş ve bunun üzerinden de Abdülmuttalib ve Kureyş'e bir pay çıkarılmıştır.³⁷⁰

Bir başka söylentiye göre Ebrehe ve adamları, uzun bir yolculuktan sonra Mekke'ye ulaşmış olduklarından dolayı yorgun düşmüş, yıpranmış ve çeşitli hastalıklara maruz kalmışlardır. Bu hastalıktan dolayı da ordunun saldırı gücü düşmüş ve orduda da dağılma baş göstermiştir. Ayrıca oraya vardıklarında da kılavuzun ölmüş olması nedeniyle de orduda bir panik yaşanmıştır. Ordunun başarısız olması, bütün bu yaşananlarla yakın alakalıdır denebilir.³⁷¹ Bahsedilen bu kılavuz Ebu Riğal olup orduyu Muğammes'e getirdikten sonra ölmüştür.³⁷² Dolayısıyla onun ölmesi ile beraber ordunun panik yaşamış olması zayıf bir ihtimaldir ki zaten Ebrehe ve ordusu Mekke'ye çok yaklaşmış bir durumda olmuşlardır. Ayrıca onların bundan sonra Mekke'ye gitmek için bir kılavuza ihtiyaçları da kalmamıştı.

2.3. Abdülmuttalib'in Vefatı

Abdülmuttalib'in kaç yaşında vefat ettiği konusunda kaynaklarda farklı rivayetler bulunmaktadır. Vefat ettiğinde kendisinin 80 veya 144 yaşında olduğu da aktarılmaktadır.³⁷³ Ayrıca Fil Olayı'ndan sekiz sene sonra vefat ettiği de aktarılmaktadır.³⁷⁴ Vefat eden Abdülmuttalib, su ve sedir ağacının yaprağı ile yıkanmış³⁷⁵ ve Hacun'da defnedilmiştir.³⁷⁶ Abdülmuttalib'in cesedi, 1000 miskal altın değerinde olan iki Yemen

---

³⁷⁰ Balcı, s. 151.

³⁷¹ Balcı, s. 149.

³⁷² Ezrakî, c. 1, s. 142.

³⁷³ İbn Sa'd, c. 1, s. 95; Belâzûrî, c. 1, s. 84; Süheyli, c. 1, s. 26; İbnü'l-Esîr, c. 1, s. 618; Şâmî, c. 1, s. 135; Halebî, c. 1, s. 9.

³⁷⁴ Taberî, c. 2, s. 272; Abdülmuttalib, ölmeden önce gözleri kör olmuştu (Belâzûrî, c. 1, s. 84; İbnü'l-Esîr, c. 1, s. 618).

³⁷⁵ Kureyş, ilk defa bir ölüyü sedir ağacı ile yıkamıştı (Cevad Ali, c. 9, s. 156).

³⁷⁶ İbn Sa'd, c. 1, s. 95; Belâzûrî, c. 1, s. 84.

kumaşı ile kefenlenmişti.³⁷⁷ Abdülmuttalib'in vefatı Mekke'de büyük bir etki yaşatmıştır. Öyle ki Mekke çarşısı, kendisinin ölümünden sonra uzun günler kapalı kalmıştı.³⁷⁸

---

³⁷⁷ Cevad Ali, c. 9, s. 156.

³⁷⁸ Belâzûrî, c. 1, s. 87.

3. BÖLÜM

HZ. PEYGAMBER'İN HALALARI

Hiz. Peygamber'in halaları yani Abdülmuttalib'in kızları toplamda Atike, Berre, Ervâ, Safiye, Ümeyme ve Ümmü Hakîm Beyza olmak üzere altı tanedir. Yaptığımız kaynak taramalarında bunların hayatları ve şahsiyetleri ile ilgili fazla bilgiye ulaşamadık. Bunlarla ilgili bulabildiğimiz bilgileri aşağıda aktarmaya çalışacağız.

3.1. ÂTİKE

Hiz. Peygamber'in halası olan Âtike'nin ne zaman ve nerede doğduğu ile öldüğü bilinmemektedir.³⁷⁹ Âtike, cahiliye döneminde Ebu Ümeyye b. Muğire³⁸⁰ ile evlenmiştir. Âtike'nin bu evlilikten Abdullah ve Zahir adlı çocukları ile Kârîbe isimli bir de kızı olmuştur. Âtike'nin Müslüman olup olmadığı konusunda iki farklı görüş bulunmaktadır. İbn İshak ve diğerlerinin aktardıklarına göre, Hiz. Peygamber'in halalarından Safiye dışında Müslüman olan yoktur.³⁸¹

³⁷⁹ M. Fayda, "Âtike bint Abdülmuttalib", *DİA*, IV, s. 73.

³⁸⁰ Bu kişi, Hiz. Peygamber'in hanımı olan Ümmü Seleme'nin babasıdır (Belâzûrî, c. 1, s. 69).

³⁸¹ İbn Sa'd, c. 8, s. 36.

Ancak İbn Sa'd, onun Müslüman olduğunu ve Mekke'ye hicret ettiğini belirtmektedir.³⁸² Âtike'nin Bedir Savaşı'ndan önce görmüş olduğu rüya, kendisini İslam tarihinde meşhur etmiştir.³⁸³

Âtike, Damdam'ın Mekke'ye gelmesinden üç gece önce bir rüya görmüş ve bu rüyasını kardeşi Hz. Abbas'a anlatarak ondan rüyasını kimseye anlatmamasını istemişti. Âtike'nin görmüş olduğu rüya şöyle idi: “Deveye binmiş bir kişinin Mekke'ye doğru geldiğini görmüştü. Gelen bu kişi, Ehtahta durarak yüksek bir sesle şöyle bağırmaya başlamıştı: ‘Ey özür sahipleri! Öleceğiniz çukurlara koşun.’ İnsanlar, bu söylediğinden sonra onun etrafında birleşmişti. Daha sonra da bu kişi, Kâbe'nin içine girmiş ve insanlar da onun peşinden gitmişlerdi. İnsanlar kendisinin etrafındayken devesi onu Kâbe'nin üzerine çıkarmış ve söylediği şeyi aynen orada da tekrar etmişti. Daha sonra devesi onu Ebu Kubeys dağının başına çıkarmıştı. Bu kişi, dağın başındayken eline büyük bir taş almış ve onu dağdan aşağıya doğru atmıştı. Aşağıya gelen bu taş parçalara ayrılmış ve Mekke'deki her evin içine bu taşın parçaları girmişti.” Hz. Abbas da Atike'ye bunun bir rüya olduğunu ve bunu gizli tutması gerektiğini söylemişti.³⁸⁴ Âtike'nin görmüş olduğu bu rüyada gelen kişiyi Abbas olduğu da söylenmektedir.³⁸⁵ Ancak burada Arapça metnin yanlış anlaşılıp yanlış tercüme edildiğini düşünüyoruz. Referans verilmediği için bu bilginin nereden alındığını tespit edemedik.

Hız. Abbas, Velîd b. Utbe ile karşılaşmış ve Âtike'nin rüyasını ona anlatarak bu rüyayı gizli tutmasını istemişti. Ancak Velîd, bu rüyayı gidip babasına anlatmış ve böylece rüya Mekke'de konuşulmaya başlanmıştı. Bu rüyadan rahatsız olan Ebû Cehil, Kabe'de tavaf eden Hız. Abbas'ı görünce kendisine içlerinden ne zaman bir kadın peygamberin çıktığını sormuş ve içlerinden çıkan erkeklerin peygamberlik iddiaları ile yetinmeyerek artık

---

³⁸² İbn Sa'd, c. 8, s. 36.

³⁸³ Fayda, “Âtike bint Abdülmuttalib”, *DİA*, IV, s. 73.

³⁸⁴ İbn Hişam, c. 2, s. 607-608; Beyhakî, c. 3, s. 29.

³⁸⁵ Havva Ergene Işık, *Hanım Sahabeler*, ed. Ayşe Koç, İstanbul, Okul Yayınları, 2003, s. 67-68.

kadınların da peygamberlik iddialarında bulduklarından bahsederek bu durumdan rahatsız olduğunu bildirerek üç gün içinde de bu rüyanın gerçekleşmemesi durumunda da kendilerini Araplar'ın en yalancı kişileri olarak ilan edeceklerini söylemişti. Rüyanın üçüncü gününde Damdam, Mekke'ye gelerek Kureyşliler'in bedir savaşına hazırlanmalarını söylemişti. Ancak Ebû Cehil savaşa gitmeyerek yerine Âs b. Hişam b. Muğîre'yi göndermiştir.³⁸⁶ Âtike ile ilgili kaynaklarda bulabildiğimiz bilgiler bu kadar ile sınırlıdır.

3.2. BERRE

Hz. Peygamber'in bir diğer halası olan Berre ile ilgili ciddi bir bilgi bulunmamaktadır. Doğum ve ölüm tarihi bilinmeyen Berre'nin cahiliye döneminde iki evlilik yaptığı ve bu evliliklerden toplam iki çocuk sahibi olduğu bilinmektedir. Berre, ilk evliliğini Ebu Rahm b. Abdüluzzâ ile yapmış ve ondan Ebû Sabre adında bir çocuk sahibi olmuştu. Ebu Rahm'dan sonra Abdüled b. Hilâl ile evlenen Berre, bu evlilikten de Ebu Seleme'yi doğurmuştur. Ebu Seleme, Peygamberimizin eşi olan Ümmü Seleme'nin ilk kocası idi.³⁸⁷

3.3. ERVÂ

Hz. Peygamber'in bir diğer halası olan Ervâ'nın ne zaman doğduğu ile ilgili kaynaklarda bir bilgi bulunmamakla birlikte kendisi 636 yılında vefat etmiştir.³⁸⁸ Ervâ, cahiliye döneminde iki evlilik yapmış ve bu evliliklerden toplamda iki çocuk sahibi olmuştur. İlk evliliğini Umeyr b. Vehb ile yapmış olan Erva'nın bu evlilikten Tuleyb adında bir çocuğu olmuştur. Umeyr'den sonra Ertât b. Şurahbil ile evlenmiş olan Ervâ, bu evlilikten de Fatma adında bir kız çocuğu dünyaya getirmiştir.³⁸⁹ İbn İshak ve onun görüşünü kabul edenlere göre Hz. Peygamber'in halalarından sadece Safiye Müslüman

³⁸⁶ İbn Hişam, c. 2, s. 183-184; İbn Kesîr, c. 3, s. 257-258.

³⁸⁷ İbn Sa'd, c. 8, s. 37; Kurtubî, c. 4, s. 1780; Diyarbekrî, c. 1, s. 170; Cevad Ali, c. 7, s. 80.

³⁸⁸ Selman Başaran, "Ervâ bint Abdülmuttalib", *DİA*, XI, s. 317.

³⁸⁹ İbn Sa'd, c. 8, s. 35.

olmuştur.³⁹⁰ Ancak İbn Sa'd, Ervâ'nın Mekke'de Müslüman olduğunu ve Medine'ye hicret ettiğini belirtmektedir.³⁹¹ Bir başka bilgiye göre de Ervâ, Safiye ile birlikte Müslüman olmuştur.³⁹² Ancak zikredeceğimiz olaydan hareketle Ervâ'nın da Müslüman olduğu anlaşılmaktadır. Ervâ'nın oğlu olan Tuleyb, bir gün Daru'l-Erkam'a giderek Müslüman olmuş ve annesinin yanına dönmüştü. Annesinin yanına dönen Tuleyb, Müslüman olduğunu ve Hz. Muhammed'e tabi olduğunu söylemişti. Annesi de kendisine yaptığının güzel ve doğru bir karar olduğunu söylemiş ve gücünün olması durumunda da ona tabi olacağını ve onu koruyacağını oğluna söylemiştir. Tuleyb de annesine kendisini bundan alıkoyanın ne olduğunu sormuş ve kardeşi Hamza'nın da Müslüman olduğunu annesine söylemişti. Oğlunun bu söylediğini duyan Ervâ, bu konuda diğer kız kardeşlerinin kararlarına tabi olacağını söylemiştir. Bu konuşmadan sonra Tuleyb, Peygamberin yanına gidip onunla konuşmasını ve kelime-i şهادet getirmesini annesine söylemişti. Annesi de sözleri ile peygamberi desteklemeye ve oğlunu da bu kararından dolayı övmeye başlamıştı.³⁹³

Bir gün Ebu Cehil ile Kureyş'ten birkaç kişi Peygamberin karşısına çıkarak ona eziyet etmişlerdi. Bu durumu gören Tuleyb de Ebu Cehil'e saldırarak onu yaralamıştı. Yapmış olduğu bu hareketten dolayı Tuleyb'i yakalayıp bağlamışlardı. Tuleyb'in bu durum Ervâ'ya bildirilmiş ve oğlu kendisine şikâyet edilmişti. Ancak annesi, oğlunun yapmış olduğu bu davranışının güzel bir davranış olduğunu kendisinin de peygambere tabi olduğunu gelenlere söylemişti. Bunu duyanlar durumu hemen Ebû Leheb'e bildirmişlerdi. Durumu duyan Ebû Leheb, onun yanına gelerek kendisine Abdülmuttalib'in dinin terk edip de Muhammed'e tabi olmasının enteresan olduğunu söylemişti. Bu konuşmadan sonra Ervâ Ebû Leheb'e peygambere tabi olmasını ve onu koruması gerektiğini, neticede kardeşinin oğlu

---

³⁹⁰ Kurtubî, c. 4, s. 1179.

³⁹¹ İbn Sa'd, c. 8, s. 35.

³⁹² Kurtubî, c. 4, s. 1179.

³⁹³ İbn Sa'd, c. 3, s. 91; Kurtubî, c. 4, s. 1179; İbnü'l-Esir, Ebû Hasan Ali b. İbnü'l-Kerîm, *Üsdül Gâbe fî Ma'rifeti's-Sahabe*, 1. Baskı, thk. Ali Muhammed Ma'ruz-Adil Ahmed Abdülmevcûd, y.y., Dâru'l-Kitâb, 1994, c. 7, s. 6; Diyarbekrî, c. 1, s. 171.

olduğunu söylemişti. Ancak Ebû Leheb bunu kabul etmeyerek oradan ayrılmıştır.³⁹⁴ Yaşanmış olan bu olaydan anlaşılmaktadır ki Ervâ Müslüman olmuş ve Hz. Peygamberi desteklemiştir.

3.4. SAFİYE

Milâdî 567 yılı civarında doğduğu tahmin edilen³⁹⁵ Safiye'nin annesi Hâle bint Vehb olup O, Hz. Hamza ile anne bir kardeşir.³⁹⁶ Safiye, Cahiliye döneminde iki evlilik yapmış ve bu evliliklerden toplam dört çocuk sahibi olmuştur. Safiye, ilk evliliğini Haris b. Harb ile yapmış ve bu evlilikten de Safî adında bir erkek çocuğu³⁹⁷ veya Safya³⁹⁸ adında bir kız çocuğu doğurmuştu. Haris'ten sonra Avvam b. Huveylid ile evlenmiş olan Safiye'nin Zubeyr, Sâib ve Abdülkâbe adlı çocukları olmuştu. Safiye, Müslüman olmuş ve Medine'ye hicret etmiştir.³⁹⁹

Allah Resulü, peygamberlik ile görevlendirildiği zaman akrabalarını evine davet etmişti. Peygamber'in bu davetine icab eden kişilerden biri de Ebu Leheb idi. Ebu Leheb, o zaman şöyle bir konuşma yapmıştı: “Ey Abdülmuttaliboğulları! Vallahi bu kötü bir durumdur. Başkası ona zarar vermeden adamınıza sahip çıkın.” Ebu Leheb'in bu konuşmasına dayanmayan Safiye, ona şöyle bir cevap vermişti: Ey kardeş! Alimler, Abdülmuttalib'in neslinden bir peygamberin çıkacağını haber verip duruyorlardı. İşte bu O'dur.”⁴⁰⁰

Uhud savaşında şehit olan ve kendisine müsle yapılmış olan ve aynı zamanda kardeşi olan Hamza'nın yanına gitmek isteyen Safiye'yi gören Hz. Muhammed; Safiye'nin Hamza'yı o haliyle görmemesi için Zübeyr b.

---

³⁹⁴ İbn Sa'd, c. 8, s. 35.

³⁹⁵ Aynur Uraler, “Safiyye bint Abdülmuttalib”, *DİA*, XXXV, s. 475.

³⁹⁶ Ancak Belâzûrî, onların ana baba bir kardeş olduklarını belirtmektedir. Belâzûrî, c. 4, s. 313; İbn Hişam, c. 2, s. 97.

³⁹⁷ İbn Sa'd, c. 8, s. 34.

³⁹⁸ Belâzûrî, c. 1, s. 90.

³⁹⁹ İbn Sa'd, c. 8, s. 34.

⁴⁰⁰ Belâzûrî, c. 1, s. 119.

Avvam'dan annesine engel olmasını ve onu oradan uzaklaştırmasını istemiştir. Zübeyr de Annesine durumu izah ederek dayısına Müsle yapıldığını annesine söylemiştir. Safiye, kardeşine müsle yapıldığını öğrenince bu durumun Allah'tan olduğunu ve buna sabredeceğini söylemiştir.⁴⁰¹ Zübeyr, annesinin söylediklerini Hz. Muhammed'e söyleyince Hz. Muhammed de onu serbest bırakmasını söylemiştir.⁴⁰² Safiye, kardeşinin yanına giderek yanında getirmiş olduğu kefenle onu kefenlemiş ve namazını kılarak onun için Allah'tan mağfiret dilemiştir.⁴⁰³

Anlatıldığına göre, Uhud savaşında Müslümanlar Hz. Peygamber'i savaş meydanında bırakıp geriye doğru çekilmeye başlamışlardı. Safiye de elinde bir odun parçası ile geriye çekilen Müslümanlara vurarak onlara şöyle diyordu: Allah Resulünün yanından kaçıyorsunuz!⁴⁰⁴

Allah Resulü, düşmanla savaşmak için Medine dışına çıktığı zamanlarda eşlerini ve akrabaları olan diğer kadınları, Hassan b. Sabit'in kalesinde bırakırdı. Hassan, Uhud savaşının olduğu zamanda Uhud savaşına gitmemiş ve kalede kalmıştı.⁴⁰⁵ Hz. Peygamber'in halası Safiye de kalede kalanlardan birisi idi. Onlar kalenin içindeyken bir Yahudi⁴⁰⁶ kaleye gelerek kale içinde kimsenin olup olmadığını araştırmaya başlamıştı. Bu Yahudi'den rahatsız olan Safiye, Hassan b. Sabit'ten onu öldürmesini istemiş, ancak Hassan ondan korktuğunu söyleyerek duruma müdahale etmemişti. Bunun üzerine Safiye, eline bir odun parçası alarak kale kapısının yanına gidip Yahudi'yi öldürmüştü.⁴⁰⁷ Ancak İbn Hişam'ın aktardığına göre, bu olay

---

⁴⁰¹ Halasının aklına bir zarar gelmesinden korkan Hz. Peygamber, elini halasının göğsüne koymuş ve halası Safiye de sakinleşmiş ve ağlamaya başlamıştı (Şâmî, c. 4, s. 224).

⁴⁰² İbn Hişam, c. 2, s. 97.

⁴⁰³ İbn Hişam, c. 2, s. 97; İbn Sa'd, c. 3, s. 11.

⁴⁰⁴ İbn Sa'd, c. 8, s. 34.

⁴⁰⁵ İbn Sa'd, c. 8, s. 34.

⁴⁰⁶ Bu Yahudi'nin Necdân adında birisi olduğu aktarılmaktadır (Diyarбекrî, c. 1, s. 489).

⁴⁰⁷ İbn Hişam, c. 2, s. 228; İbn Sa'd, c. 8, s. 34; Anlatıldığına göre Safiye, kaleye sızmaya çalışan bu Yahudi'nin kafasını kılıçla kesmiştir (Belâzûrî, c. 1, s. 324); Safiye, onun kafasını kestikten sonra Hassan'dan onun kafasını alıp Yahudilere götürmesini istemiş ancak Hassan bunu yapmayınca da kendisi alıp Yahudilere atmıştır (Diyarбекrî, c. 1, s. 489).

Uhud savaşının olduğu zamanda olmayıp Müslümanlar ile Beni Kureyzâ Yahudilerinin yapmış olduğu savaş zamanında olmuştur. Yahudiler, onların Müslümanlarla olan iletişimi kestiğini ve bundan dolayı da onların Müslümanlardan yardım isteyemediklerini aktarmıştır.⁴⁰⁸

Bu olay ile ilgili aktarılan bir başka rivayete göre Allah Resulü, kadın ve çocukları güvenli bir yer olan Beni Hârise'nin kalesine yerleştirmiş ve bir kişinin gelmesi durumunda da kılıcı güneşe tutarak kendisine işaret etmelerini söylemiştir. Onlar kalenin içindeyken Necdân adında bir Yahudi onların yanlarına gelmiş, onlar da bu durumdan kuşkulananarak Hz. Peygamber'in onlara söylemiş olduğu şekilde kılıçla kendilerine haber vermişlerdi. Onların vermiş oldukları işareti Peygamber'in ashabından birileri görüp kaleye doğru gelmişlerdi. Gelen Müslümanlardan biri olan Zafer, Necdân adlı Yahudi'yi mübarezeye çağırmış ve onun kafasını keserek peygambere götürmüştü.⁴⁰⁹

Safiye'nin oğlu Zübeyr, mübareze için bir gün Merhab'ın kardeşi olan Yâsir'in karşısına çıkmıştı. Annesi Safiye de oğlu için endişelenmiş ve Allah Resulüne bu endişesini bildirmiştir. Allah Resulü de halasına endişelenmemesini, oğlunun Yasir'i öldüreceğini söylemişti.⁴¹⁰

Safiye, müşriklerden adam öldüren ilk kadındır.⁴¹¹ O, Allah Resulü ile beraber Hayber Savaşına katılan yirmi kadından birisidir.⁴¹² Hz. Peygamber'den bir hadis rivayet eden⁴¹³ Safiye, Hz. Ömer'in hilafeti döneminde hicretin 20 yılında 73 yaşındayken vefat etmiştir.⁴¹⁴ Safiye'nin

---

⁴⁰⁸ İbn Hişam, c. 2, s. 228.

⁴⁰⁹ Diyarbekrî, c. 1, s. 489.

⁴¹⁰ Taberî, c. 3, s. 11; İbn Seyyidü'n-Nas, c. 2, s. 177; Diyarbekrî, c. 2, s. 51.

⁴¹¹ İbnü'l-Esîr, c. 7, s. 171.

⁴¹² Vakidî, Muhammed b. Amr b. Vâkîd, *el-Meğâzî*, 3. Baskı, thk. Marsden Jones, Beyrut, Dâru'l-Alam, 1989, c. 2, s. 685.

⁴¹³ Diyarbekrî, c. 1, s. 171.

⁴¹⁴ İbn Sa'd, c. 8, s. 34; Belâzûrî, c. 1, s. 313; İbnü'l-Esîr, c. 2, s. 389.

namazı Hz. Ömer tarafından kılınmış ve kendisi Bakî mezarlığına defnedilmiştir.⁴¹⁵

3.5. ÜMEYME

Yaptığımız araştırma sonucunda Ümeyme'nin doğum ve ölüm tarihi ile ilgili bir bilgiye ulaşamadık. Cahş b. Riâb ile evlenmiş olan Ümeyme'nin bu evlilikten üç erkek ile üç kız çocuğu olmuştur. Erkek çocuklar; Abdullah, Ubeydullah ve Ebâ Ahmed; kız çocuklar ise Zeynep, Ümmü Habibe ve Hamne'dir.⁴¹⁶ Ümeyme'nin bütün çocukları Müslüman olmuş ve erkek çocukları da Habeşistan'a hicret etmişlerdi. Ancak onun çocuklarından olan Ubeydullah ise daha sonra irtidad edip Habeşistan'da Hristiyan olarak ölmüştür.⁴¹⁷ Ümeyme'nin kızlarından olan Zeynep ise Hz. Peygamber'in eşi idi.⁴¹⁸ Ümeyme'nin Müslüman olup olmadığı ile ilgili net bir bilgi bulunmamaktadır. İbn İshak onun Müslüman olmadığını söylerken İbn Sa'd ise onu Müslüman olarak saymaktadır.⁴¹⁹

3.6. ÜMMÜ HAKÎM

Ne zaman doğduğu ve öldüğü bilinmeyen Ümmü Hakîm, Cahiliye döneminde Kureyz b. Rabia ile evlenmiş ve bu evlilikten dört çocuk sahibi olmuştur. Çocukları; Talha, Amir, Ervâ ve Ümmü Talha'dır. Ümmü Hakîm'in kızı Ervâ ile Hz. Osman'ın babası Affan b. Ebi'l-As evlenmişti.⁴²⁰ Abdumenaf oğulları ellerini kokulu bir suya batırarak kendi aralarında

⁴¹⁵ İbn Sa'd, c. 8, s. 34; Nisâbü'rî, Ebû Abdullah el-Hâkim b. Abdullah b. Muhammed, *el-Müstedrek*, 1. Baskı, thk. Mustafa Abdulkâdir Ata, Beyrut, Dâru'l-Kitâb, 1990, c. 4, s. 55.

⁴¹⁶ İbn Sa'd, c. 8, s. 37; Diyarbekrî, c. 1, s. 171.

⁴¹⁷ Diyarbekrî, c. 1, s. 171.

⁴¹⁸ İbn Sa'd, c. 3, s. 31, c. 8, s. 37; İbn Kesîr, c. 5, s. 295, c. 7, s. 104; Diyarbekrî, c. 1, s. 171.

⁴¹⁹ Askalanî, Ebul Fazl Ahmed b. Ali b. Muhammed b. Ahmed b. Hacer, *el-İsâbe Fî Temyîzi's-Sahâbe*, 1. Baskı, thk. Adil Ahmed Abdül Mevcud-Ali Muhammed Maruf, Beyrut, Dâru'l-Kitâb, H. 1415, c. 8, s. 34.

⁴²⁰ İbn Sa'd, c. 8, s. 37.

yemin ettikleri zaman, onlara bu kokulu suyu getirenin Ümmü Hakîm olduğu belirtilmektedir.⁴²¹

---

⁴²¹ İbn Hişam, c. 1, s. 122; Süheylî, c. 2, s. 42; Halebî, c. 1, s. 22.

SONUÇ

Abdülmuttalib'in doğum tarihi bilinmemekle beraber kendisinin Medine'de doğduğu bilinmektedir. Abdülmuttalib, sekiz yaşına kadar Medine'de dayılarının yanında kalmış, daha sonra amcası Muttalib tarafından Mekke'ye götürülmüştür.

Abdülmuttalib'in asıl adı Şeybe olup amcası Muttalib tarafından Medine'den Mekke'ye getirilirken insanların kendisini Muttalib'in kölesi sanmalarından dolayı kendisine Muttalib'in kölesi anlamında "Abdülmuttalib" demişlerdir. Zamanla bu isim onun isminin yerine geçmiş ve kendisinin asıl ismi olmuştur.

Mekke döneminde olan sosyal yapı gereği kişiler, güçleri oranında saygı görürdü. Yeteri kadar gücü olmayan kişiler ezilmeye mahkûm olup toplumda bir hak talep edemezlerdi. Mekke'ye getirilmiş olan Abdülmuttalib, amcası tarafından desteklenmişti. Ancak amcasının vefatından sonra Abdülmuttalib'in yardımsız ve desteksiz kaldığını sanan Nevfel b. Abdumenaf, Abdülmuttalib'e bırakılan Erkah adındaki arsaya zorla el koymuş ve Abdülmuttalib'in elinden almıştır. Dayılarından yardım istemesi neticesinde Abdülmuttalib hem arsasını geri almış hem de Mekke'deki konumunu korumuş oldu.

Abdülmuttalib, altı evlilik yapmış ve bu evliliklerden altı kız ile on iki erkek çocuk sahibi olmuştur. Ne kadar yıl yaşadığı kesin olarak bilinmeyen Abdülmuttalib'in Fil Olayı'ndan sekiz sene sonra öldüğü bilinmektedir.

Abdülmuttalib, Kureyş liderliğinin yanı sıra Kureyş hakimliği ve Mekke elçiliği görevlerinde de bulunmuştur. Rifade ve Sikaye görevlerini üstlenmiş olması, onun Mekke'deki liderlik ruhunu ve insanların gözündeki konumunu yükseltmiştir.

Abdülmuttalib, bir Hanif gibi aktarılmakta ve kendisi Hira'da ilk defa Tahannusta bulunan, kızları diri diri toprağa gömmeyi yasaklayan, Kâbe'nin çıplak tavaf edilmesini ve ömrünün sonlarına doğru putlara tapmayı yasaklayan olarak aktarılmaktadır. Ancak zemzem kuyusundan çıkan eşyaların dağıtımı ve oğlunun kurban edilmesi olayında Hübel'in önünde fal okları ile kura çekmiş olması ile kuranın oğluna çıkmaması için putun önünde durup dua etmiş olması, kendisinin bir Hanif olmadığını göstermektedir.

Abdülmuttalib, Mekke'de sevilen ve hatırı bilinen bir kişiliğe sahiptir. Kendisinin vefatından dolayı Mekke çarşısı uzun günler kapalı kalmıştır.

Abdülmuttalib, sosyal ilişkilere önem veren bir kişidir. Sosyal konularda çıkan olumsuzlukları zamanın şartlarına göre halletmeye gayret göstermiştir. Kendisi ile Sakif kabilesi arasında çıkmış olan su meselesinin halledilmesinde o zamanın şartlarında geçerli olan kurallara göre bir kâhinin yanında mahkemeleşerek bu sorunu halletmiştir.

Abdülmuttalib'in, Hz. Peygamber'in yetişmesinde etkin bir rol üstlendiği söylenebilir. Öyle ki O, torununun yalnızlık hissine kapılmaması için ona "Torunum" demek yerine "Oğlum" demiştir. Kendisi torununa çok değer vermiş ve ona isim koyarken de torununu düşünerek isim koymuştur.

Abdülmuttalib, görmüş olduğu bir rüya üzerine zemzem kuyusunu kazmış ve zemzem suyunu yeniden ortaya çıkarmıştır. Ancak kendisinin zemzem kuyusu ile ilgili Mekkelilerden birtakım bilgiler duymuş olması neticesinde bununla ilgili rüyalar görmüş olabileceği de ihtimal dahilindedir.

Cahiliye döneminde bir haksızlıkla karşılaşılması durumunda başvurulacak bir devlet gücü bulunmadığından dolayı insanların kendi haklarını savunabilmesi için insan gücüne ihtiyaç duyulurdu. Bunun yolu da fazla erkek çocuğa sahip olmakla sağlanırdı. Zemzem kuyusunun kazımı

esnasında Haris'ten başka oğlu olmayan Abdülmuttalib, Kureys'in eziyeti ile karşılaşmış ve Adi b. Nevfel de kendisini çocuklarının azlığı ile kınamıştır. Böyle bir eziyet ve hakarete maruz kalan Abdülmuttalib de on oğlu olması durumunda onlardan bir tanesini kurban edeceğini adanmış ve on çocuk sahibi olduğunda da oğlu olan Abdullah'ı kurban etmeye kalkmıştır.

Abdülmuttalib, bilge kadından aldığı yardım neticesinde oğlu ile yüz deve arasında kura çekmiş ve kura neticesinde oğlu kurban olmaktan kurtulmuştur.

Ebrehe, Kâbe'nin dini konumu kıskanmış ve Kâbe'ye benzer bir tapınak inşa ederek insanların haclarını burada yapmalarını istemiştir. Ebrehe'nin bu tapınağını duyan Araplardan bir kişi de bu tapınağın içini pislemiştir. Bu durumu öğrenen Ebrehe de Kabe'yi yıkmak için hazırlık yapılmasını emretmiştir.

Kabe'ye saldırı girişiminde bulunan Ebrehe ve askerleri, Allah tarafından gönderilmiş olan Ebabil kuşları tarafından engellenmiş ve askerlerin bir kısmı kuşların atmış oldukları taşlardan dolayı ölümlerine uğramışlardır. Her ne kadar da bazı çalışmalarda bu konu İlahi müdahale olarak kabul edilmemiş olsa da biz bu çalışmada bunun İlahi müdahale olduğu kanaatindeyiz.

Abdülmuttalib'in kızları yani Hz. Peygamber'in halalarının sayısı hakkında bir ihtilaf bulunmazken onlardan Müslüman olanları hakkında ihtilaf bulunmaktadır. Bu çalışmada tespit edebildiğimiz, Safiye ve Ervâ'nın Müslüman olduklarıdır. Diğerlerinin Müslüman olması ile ilgili net bir bilgi bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

Ağırman, Mustafa. "Târîhî Bir Yanlışın Düzeltilmesi". *AÜİFD*, S. 27, (2007), 233-244.

Ali, Cevad. *el-Mufasssal fî Târîhi'l-Arab Kable'l-İslâm*. y.y.: Dâru's-Sâkî, 2001.

Askalanî, Ebu'l-Fazl Ahmed b. Ali b. Muhammed b. Ahmed b. Hacer. *el-İsâbe Fî Temyîzi's-Sahâbe*. Beyrut: Dâru'l-Kitâb, 1415.

Azimli, Mehmet. "Fil Hadisesi Hakkında Bazı Mûlahazalar". *Hikmet Yurdu*, S, 2, (2008), 45-56.

Balcı, İsrâfil. *Peygamberlik Öncesi Hz. Muhammed*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2016.

Başaran, Selman. "Ervâ bint Abdülmuttalib". *DİA*, 1995.

Bayram, Mikail. *Fil Olayının Mahiyeti ve Fil Suresi*. Konya, t.y.

Berki, A. Himmet, Keskiöğlü, Osman. *Hatemü'l-Enbiyâ Hz. Muhammed ve Hayatı*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2014.

Belâzûrî, Ahmed b. Yahyâ b. Câbir. *Ensâbü'l-Eşraf*, thk. Süheyl Zekkar-Riyaz Zerkeli. 1. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1996.

Beyhakî, Ebû Bekir Ahmed b. Hüseyin b. Ali. *Delâilü'n-Nübüvve ve Ma'rifetü Ahvâli Sâhibi 'ş-Şei'a*. Beyrut: Daru'l-Kitâb, 1405.

Buhl, F. “Abdülmuttalib”. *İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: M.E.B., tarih yok.

Çağatay, Neşet, *İslam'dan Önce Arap Tarihi ve Cahiliye Çağı*. Ankara: AÜİFY, 1957.

Çevik, Cevat. *Abdulmuttaliboğulları*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1997.

Demircan, Adnan. *Bir İlim Olarak Siyer ve Kaynakları*. İstanbul: Siyer Yayınları, 2014.

—. *Siyer*. İstanbul: Beyan Yayınları, 2016.

Derveze, İzzet, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*. Çeviren Mehmet Yolcu, İstanbul: Yarın Yayınları, 2016.

ed-Dimaşkî, Muhammed b. Sâlih. *Peygamber Külliyyatı*. Çev. Halil İbrahim Kaçar. İstanbul: Ocak Yayınları, 2006.

Dineverî, Ebu Muhammed Abdullah b. Müslim b. Kuteybe. *el-Ma'arif*, thk. Servet 'Ukkaş. Kahire, 1992.

Diyarbekrî, Hüseyin b. Muhammed b. Hasan. *Târîhu'l-Hamîs Fî Ahvâli'n-Nefîs*. Beyrut: Dâru's-Sadr, tarih yok.

el-Endülüsî, İbn Said. *Neşvetü't-Tarab fî Tarih Câhiliyeti'l-Arab*. Ürdün: Mektebetü'l-Aksa, ts.

Ezrakî, Ebu'l-Velîd Muhammed b. Abdillâh b. Ahmed. *Ahbâru Mekke ve Mâ Câ'e Fihâ Mine'l-Âsâr*. Beyrut: Dâru'l-Endülüs, ts.

Fâkihî, Ebu Abdullah Muhammed b. İshak b. Abbas. *Ahbâru Mekke fî Kadîmi'd-Dehr ve Hadîsehe*. Beyrut: Dâr Hıdır, 1414.

Fayda, M. “Âtike bint Abdülmuttalib”. *DİA*, 1991.

—. “Fil Vakası”. *DİA*, 1996.

Günaltay, M. Şemsettin. *İslam Öncesi Arap Tarihi*. Ankara: Ankara Okulu, 2015.

Halebî, Ebu'l-Ferec Nûreddîn Ali b. Burhâneddîn el-Halebî. *İnsanu'l-Uyûn fî Sîreti'l-Emîni'l-Me'mûn: es-Sîretü'l-Halebî*. 2. Beyrut: Dâru'l-Kitâb, 1427.

Hamidullah, Muhammed. *İslam Peygamberi*. çev. Mehmet Yazgan. İstanbul: Beyan Yayınları, 2004.

—. *İslam Tarihine Giriş*. çev. Ruhi Özcan, İstanbul: Beyan Yayınları, 2013.

Heykel, Muhammed Hüseyin. *Hz. Muhammed'in Hayatı*. çev. Vahdettin İnce. İstanbul: Yöneliş Yayınları, 2000.

Hitti, Philip K. *Siyasal ve Kültürel İslam Tarihi*. çev. Salih Tuğ. İstanbul: MÜİFV., 2011.

İbn Abdilber, Ebû Ömer Yusuf b. Abdillâh b. Muhammed en-Nemrî. *el-İstî'âb fî Ma'rifeti'l-Ashâb*. Beyrut: Dâru'l-Cîl, 1992.

İbn Abdirabbih, Ebû Şihâbuddîn Ahmed b. Muhammed. *el-'Ikdu'l-Ferîd*. Beyrut: Dâru'l-Kitâb, 1404.

İbn Habib, Ebû Ca'fer Muhammed. *el-Münammak fî Ahbâri Kureyş*, thk. Hurşid Ahmed Fâruk. 1. Beyrut, 1985.

İbn Haldun, Abdurrahman b. Muhammed b. Muhammed. *Dîvânü'l-Mubtede' ve'l-Haber fî Târîhu'l-'Arab*. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1408/1988.

İbn Hibbân, Ebû Hâtim Muhammed b. Hibban. *es-Sîretü'n-Nebevîyye ve Ahbâri'l-Hulefâ*. Beyrut: el-Kutubu's-Sekâfiyye, 1417.

İbn Hişam el-Himyerî, Abdülmelik. *es-Sîretü'n-Nebeviyye*. Mısır, 1955.

İbn İshak, Muhammed b. İshak b. Yesâr. *Sîretu İbn İshâk*. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1978/1398.

İbn Kesîr, Ebu'l-Fida İsmâil. *el-Bidâye ve'n-Nihâye*. y.y.: Dâru'l-Fikr, 1986.

İbn Manzûr, Muhammed b. Mukrem b. Ali Cemaluddîn. *Lisânu'l-Arab*. Beyrut: Dâru's-Sadr, 1414.

İbn Sa'd, Muhammed b. Sa'd. *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*. Beyrût: Dâru'l-Kitab, 1990.

İbn Sa'd. *Tabakât*. Düzenleyen: Adnan Demircan. Çev. Musa Kazım Yılmaz. İstanbul: Siyer Yayınları, 2014.

İbn Seyyidü'n-Nas, Ebu'l-Feth Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed. *Uyunûnü'l-Eser fi Fünûni'l-Meğâzî ve's-Şemâil ve's-Siyer*. Beyrut: Dâru'l-Kalem, 1414/1993.

İbn Ziya', Muhammed b. Ahmed. *Târihu Mekketu'l-Müşerrefete ve'l-Mescidu'l Harâm ve'l-Medînetü's-Şerîfetü ve'l-Kabru's-Şerif*. Beyrut: Dâru'l-Kitâb, 2004/1424.

İbnü'l-Esir, Ebû Hasan Ali b. İbnü'l-Kerîm. *Üsdü'l-Ğâbe fi Ma'rifeti's-Sahabe*. y.y: Dâru'l-Kitâb, 1994.

İbnü'l-Esîr, Ebul-Hasan İzeddîn Ali b. Muhammed b. Muhammed b. Abdilkerîm b. Abdilvâhid eş-Şeybânî el-Cezerî. *el-Kâmil fi't-Târîh*. Beyrut: Dâru'l-Kitâb, 1997/1417.

İsbahâni, Ebu Na'im Ahmed b. Abdullah b. Ahmed b. İshak. *Delâilü'n-Nübüvve*. Beyrut: Dâru'n-Nefs, 1986.

Işık, Havva Ergene. *Hanım Sahabiler*. İstanbul: Okul Yayınları, 2003.

Kastalânî, Ahmed b. Muhammed. *el-Mevâhibü'l-Ledünniye bi'l-Minehi'l-Muhammediyye*. Mısır: Mektebetü't-Tevfikîyye, t.s.

Kiraz, Ömer Faruk. *Hz. Peygamber'in Amcaları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.

Kister, M. J., "Mekke İle İlgili Bazı Rivayetler (Cahiliye'den İslam'a)". Çev. Ali Aksu. Sivas: CÜİFD, S. 2, (2002), 41-63.

Köksal, M. Asım. *İslam Tarihi*. İstanbul: Şamil Yayınevi, 1987.

—. *Peygamberler Tarihi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013.

Kurtubî, Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr. *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'an*. Kahire: Dâru'l-Kitâb, 1964/1384.

Kutsal Kitap (Kitab-ı Mukaddes). İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları, 2013.

Lings, Martin. *Hz. Muhammed'in Hayatı*. Çev. Nazife Şişman. İstanbul: İnsan Yayınları, 2006.

Mahmud Esad, *İslam Tarihi*. İstanbul: Marifet Yayınları, 1983.

Mâverdî, Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed. *A'lâmü'n-Nübüvve*. Beyrut: Mektebetü'l-Hil'al, 1409.

Muhammed Ebu Zehra, Muhammed b. Ahmed b. Mustafa b. Ahmed. *Hâtemü'n-Nebiyîn*. Kahire: Dâru'l-Fikr, 1425.

Nîsâbü'rî, Ebû Abdullah el-Hâkim b. Abdullah b. Muhammed. *el-Müstedrek*. Beyrut: Dâru'l-Kitâb, 1990.

Öz, Şaban. *Siyeri Farklı Okumak*. Ankara: Araştırma Yayınları, 2014.

Öztürk, Hakan, "Rüya Motifi'nin Siyer Yazıcılığındaki Yeri: Hz. Muhammed'in Peygamberliğinin Doğumundan Önce Müjdelenmesi Örneği", *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 18, (2013), 133-155.

er-Râzî, Ebu Abdullah Muhammed b. Amr. *Mefâtihu'l-Ğayb*. Beyrut: Dâr İhyâu't-Turâs, 1420.

Semhûdî, Nureddîn Ebu'l-Hasan. *Vefâü'l-Vefâ bi Ahbâri Dâri'l-Mustafa*. 1. Beyrut: Dâru'l-Kitâb, 1419.

Sezikli, H. Ahmet. "Abdülmuttalib". *DİA*, 1988.

Söylemez, Mehmet Mahfuz. "Fil Hadisesinin Arap Yarımadasındaki Etkileri Üzerine Bir İnceleme". *İslami İlimler Dergisi*, S. 2, (2006), 115-130.

Süheylî, Ebû'l-Kâsım Abdurrahman b. Abdillâh b. Ahmed. *er-Ravdü'l-Unuf fî Şerhi's-Sîreti'n-Nebeviyye li İbn Hişâm, thk. Ömer Abdüsselâm es-Selâmî*. 1. Beyrut: İhyâu't-Turâ, 2000.

Şâmî, Muhammed b. Yûsuf es-Sâlihî. *Subulü'l-Hüda ve'r-Reşâd fî Sîreti Hayri'l-İbâd*. Beyrut: Daru'l-Kitâb, 1993.

Şehbenderzâde Filibeli Ahmed Hilmi. *İslâm Tarihi*. İstanbul: Ağaç Yayınları, 2009.

Şulul, Kasım. *İlk Kaynaklara Göre Hz. Peygamber Devri Kronolojisi*. İstanbul: İnsan Yayınları, 2013.

Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd. *Târîhu'r-Rusul ve'l-mülûk*. Beyrût: Dâru't-Turâs, 1387.

Turgay, Nurettin. "Abdülmuttalib'in Dini İnancı". *Kur'an'ın Anlaşılmasına Katkısı Açısından Kur'an Öncesi Mekke Toplumu*, İstanbul: TDVY, 2011.

Uraler, Aynur. "Safiye bint Abdülmuttalib". *DİA*, 2008.

Vakidî, Muhammed b. Amr b. Vâkid. *el-Meğâzî*. Beyrut: Dâru'l-Alam, 1989.

Watt, Montgomery. *Hz. Muhammed Mekke'de*. Çeviren M. Rami Ayas-Azmi Yüksel. Ankara: A.Ü.İ.F.Y., 1986.

Yakubî, Ahmed b. Ebî Ya'kûb b. Ca'fer b. Vehb b. Vâzıh. *Târîhu'l-Ya'kûbî*. Beyrut: Müessesetü'l-a'la li'l-Matbûat, 1993.

Yakut el-Hamevî, Şihâbuddîn Ebû Abdullâh. *Mu'cemu'l-Buldân*. Beyrut: Dâru's-Sadr, 1995.

Zapsu, Abdürrahim. *Büyük İslam Tarihi*. İstanbul: Risale Yayınları, 2000.